

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ, Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ,
Δ. Μ. Σ., ΜΑΡΙΟΣ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡ-
ΔΕΛΗΣ, ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗΣ, ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗ-
ΘΩΜΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ, ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΣ, ΑΠ. ΖΟΡΜΠΑΣ.

303 - 305

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900

Γιὰ τοὺς Συνδρομητὰς Ἑλλάδος:

Παρακαλῶ νὰ πληρῶνεται ἡ συνδρομὴ στὴν ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίστωση Λογαριασμοῦ 080/51260530

στὸ ὄνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης

ἀποστολὴ: Συνδρομὴ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἔτος...

καὶ νὰ μᾶς στέλλεται ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὰ βιβλία μας.

Ἐτήσια συνδρομὴ	Κ£3.00
Ἐτήσια συνδρομὴ διὰ βιβλιοθήκες, σχολεῖα, ὄργανισμοὺς	Κ£4.00
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος	1200 δραχμὲς
Ἐτήσια συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ	\$14 (δολλάρια)
Τιμὴ τεύχους	Κ£0.50 σὲντ
Τιμὴ διπλοῦ τεύχους	Κ£0.75 σὲντ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
100 ἀνάτυπα πρὸς τρεῖς λίρες τὴ σελίδα πληρῶνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ: Πέντε ποιήματα	47
Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ: Δήλωση Καμιά	50
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Ἡ ἱστορία ἑνὸς τάφου	51
Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ (μετ. Δ. Μ. Σ.): Ἐνα τραγούδι γιὰ τὸ Συμεῶν	56
ΜΑΡΙΟΣ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ: ἘΕ ἐπισκέψεως, Πεθυμιά	57
ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ: Ἡ ἀναζήτησις νοήματος ζωῆς καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ ἀναμενόμενου καὶ τοῦ ἀπρόσμενου ἀπὸ ἔργο τοῦ Τολστόι «Πόλεμος καὶ εἰρήνη»	58
ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡΔΕΛΗΣ: «Ἐκτακτο ἀνακοινωθὲν»	66
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗΣ: Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Λεμεσοῦ	68
ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ καὶ Α. ΧΑΤΖΗΘΩΜΑΣ: Βιβλιογραφία Κυπριακῶν Βιβλιογραφιῶν	75

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ - ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ - Λάμπρου Κεφαλληνοῦ Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν
βραβεύει τοὺς Κ. Χρυσάνθη, Ζεῦγος Στυλιανοῦ καὶ Δ. Ζ. Περλιδῆ - Κ. Χρυσάνθη: Βραβεῖα Ἀκαδη-
μίας Ἀθηνῶν σὲ Κυπρίους Λογοτέχνες - ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ - Δημ. Γιάκου: Λεόντιου Χατζηκώστα «Φρα-
γκολατινικά στοιχεῖα στὴν κυπριακὴ διάλεκτο», Ἀλκης Γουλιμῆ «Ἡ ἀόρατη σελίδα» - Κ. Χρυσάνθη:
Γιώργου καὶ Μάχης Καροῦζη «Ταξίδια στὴν Κύπρον», Λευτ. Κιντζονίδη «Τὸ πορτραῖτο τοῦ ποιητῆ-κριτικοῦ
Τάκη Π. Γκοσιόπουλου», Βασ. Μιχαηλίδη «Ρωμῖος καὶ Τζὸν Παυλλῆς - Τζονῆς καὶ Κακουλλῆς», Πέτρου
Χάρη «Νεοελληνικὸς Κριτικὸς Λόγος» - Ἀπ. Ζορμπῆ: Κ. Χρυσάνθη «ἘΕὶ Κύπριοι Ποιητές» -
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ - Κ. Χρυσάνθη: Κείμενα ἀπὸ Κυπρίους καὶ γιὰ Κυπρίους - ΠΕΝΘΗ - Κ. Χρυ-
σάνθη: Πυθαγόρας Ν. Δρουσιώτης, Παῦλος Κριναῖος.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λυρικός Λόγος, τόμ. Α' καὶ Β'	£10
Δημήτρης Θ. Λιπέρτης	£ 2
ἘΞὶ Κύπριοι Ποιητὲς	£ 1.50
Στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης	£ 2

Πωλοῦνται καὶ στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος»

Υπεύθυνος κατὰ νόμον: Δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τύποις: Τυπογραφεῖα-Λιθογραφεῖα «ΘΕΟΠΡΕΣ» Λτδ, Τηλ. 444940 - 448883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἑπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΣΤ'

ΜΑΡΤΗΣ — ΜΑΗΣ 1986

ΑΡ. 303—305

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Η ΑΒΥΣΣΑΛΕΑ ΟΡΕΞΗ

Ἡ ἀβυσσαλέα ὄρεξη ἀκόμα δὲν ἔσθησε.
Στέκουν ὄσπρα ἀκόμα τὰ μισὰ δόντια στὰ μαύρα χεῖλη.
Στέκουν ἀνοιγμένα ἀκόμα τὰ παμφάγα στόματα τῶν κροκοδείλων
μὲ τὶς ἐπιθυμίας τὰ πύρινα μάτια
νὰ περάσουν τὸν κόσμον μὲς ἀπ' τὸν οἰσοφάγον τους
στὴ θανατερή τους γαστέρα.

Δύναμη, εὐνάμη,
πόλεμος τῶν δρόμων ἀπὸ λαχὲς καὶ λάμπεις μαχαίρων
καὶ κραυγὲς μίσους,
καὶ κάτω ἀπ' τὰ πέλιματα
οἱ οἰμωγὲς τῶν θυσιαζομένων,
αὐτῶν ποὺ δὲν εἶχαν τὴ δύναμη οὔτε σὰ μίσχοι ὄρθοι νὰ σταθοῦνε.

Καὶ κουκουλώνεται ἡ γῆ στὸ Κακό,
ὁ πάγος τὴν ἀρπάζει σιγὰ - σιγὰ καὶ τὴ σφίγγει,
καὶ τὰ κεφάλια ἐκείνων ποὺ ἀντέξαν τέτοια πλημμύρα, τέτοια θεομηγία,
δὲν τολμοῦνε στὸ φῶς νὰ βγοῦνε
νὰ διαλαλήσουν τὴν ἀρετὴ τους,
γιατὶ κι ἡ ἀρετὴ ἀρα:οσπαρμένη, ἀραιοκατοικημένη,
δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ φωνάξει καὶ ν' ἀκουστῆ
μέσα σὲ τόσο μελαψὸ ζόφο,
ἔπου μόνο τὰ γέλια τῶν δημίων καὶ τῶν κουκουλοφόρων ἀκούγονται.
Γιατὶ κι ἡ θυσία στοιβάξε-ται στὰ καμόνια μ' ἔλα τὰ σφαχτάρια τοῦ μίσους.

Π Ρ Ο Φ Ο Ρ Α

Πρόφερε τὶς λέξεις γυμνές, δλόκληρες,
μ' ἔλη τὴν ἀνατριχιαστικὴ τους ἀσχίμια,
κράτα στὸ χέρι τὰ πράγματα μ' ἔλο τὸ ἀσῆκωτο θάρρος τους
κι ἄς πᾶνε μὲ τόση λαύρα νὰ σὲ συντρίφουν.

Τραγάνιζε τή νύχτα τις ανεπάντεχες λέξεις, τις μολυβένιες πέτρες,
 τὰ ἐχθρικά πράγματα πού σέ μαχαιρῶσαν.
 Νά τὰ λιώσεις δέ θά μπορέσεις,
 ὅμως θά μπορέσεις νά δεις τή δηλητηριώδη οὐσία τους
 πού στάζει ἀπ' τήν ἄλλη μεριά τοῦ κόσμου,
 τοὺς φοβεροὺς ἥλιους τοῦ μεσονυχτιοῦ πού σ' ἀπολιθώνουν,
 πού σέ καρφῶσαν ἐκεῖ δέσματα νά κοιτᾶς τή νύχτα, νά κοιτᾶς τὸν πόνο.

ΥΠΗΡΧΕ ἘΝΑ ΟΝΟΜΑ

Ἐπῆρχε ἕνα ὄνομα στοῦ τέρμα τῶν δρόμων
 μὰ δὲν τὸ ἔδρισκα.
 Μισοέδλεπα μὲς στὴν πάχνη καὶ τὸ σκοτάδι
 τῆ βαρεῖα πόρτα ὅπου ἀπάνω της ὄλα τὰ φοβερὰ κι ἀνίατα καταγράφονται.
 "Ἐτρεχα κι ἐγὼ νά βρῶ τὸ δικό μου,
 τὸ δικό μου ὄνομα,
 τῆ δικιά μου λέξη
 πού μὲ χέρι θυμωμένο τὴν εἶχε γράφει ἡ Μοίρα.

"Ἐτρεχα, ἔτρεχα καὶ δὲν τὸ ἔδρισκα
 κι ὅμως ἐνωθᾶ νά μαι βαρεῖα ἀπὸ σπαραγμὸ κι ἀπὸ αἵματα.
 Στάθηκα ξαφνικά. "Ἐσκίσα στὰ δυὸ τὸ στήθος μου, στὰ δυὸ τὴν ψυχὴ μου
 καὶ ἔβγαλα νά καίει πιδὸ πολὺ κι ἀπὸ πυρωμένο κάρβουνο
 ἡ μοιραία λέξη,
 ἡ μοιραία οὐσία,
 ἡ μοιραία πνοή,
 αὐτὴ πού ἔβαζε σέ κίνηση τις ἴνες μου,
 τὰ κόκκαλά μου,
 τὸ αἷμα μου,
 τοῦ κόσμου τὸν κύκλο ὅπου μέσα του καθρεφτιζόμουν.

ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΤΗΝ ΙΑΧΗ

Τῆς νίκης τὴν ἰαχή, πού ἀνέβαινες πάνω στὰ βουνά νά σαλπίζεις,
 μ' ὄλη τὴν ἀγκαλιά σου σὰ ρόδα κόκκινα τὴν αἰωνιότητα φορτωμένη
 καὶ τὰ σκαρποῦσες καὶ τὰ σκαρποῦσες
 καὶ δὲν περίσσευε χώρος ἄλλος νά τὸν γεμίσεις.
 Στὸ βουνὸ πού κάποτε στάθηκες ἀπότομα ἀμίλητη
 — ἦτανε τ' ἀδυνατισμένα μάτια σου πού βλέπανε τόση γύμνια; —
 καὶ σὰν κατὰδικη ἔπρεπε νά περᾶσεις τρέμοντας πάνω στὸ μεταξωτὸ
 τεντωμένο σκοινί,
 πού μιὰ φορὰ μόνο στήνεται

σ' ὄσους παθοῦν νὰ δοῦν τὴν ἀρχέγονη τῶν πραγμάτων κοίτη,
σοῦ ἦρθε μὲς ἀπὸ τὰ φαράγγια ἢ φωνή, σοῦ δόθημε ἢ ἀπάντησῃ;

Ὅμως τὰ Μυστικά δὲν παραδίδονται,
τραβᾷν σὰ μαγνήτης ὄσους τολμοῦνε νὰ τὰ πλησιάζουν,
τοὺς ἀπογυμνῶσουν ἀπὸ τὰ ρούχα καὶ τὰ στολίδια τους
ἀπὸ τῆς ψυχῆς τους τὰ ὄνειρα,
ἀπὸ τὸ πολῦτιμο τῆς ζωῆς φορτίο τοὺς ἀλαφρώνουν.
Τοὺς παίλνουν πίσω ὅ,τι τοὺς εἶχανε δώσει,
τοὺς γυμνῶσουν σὰν τοὺς πρωτόπλαστους,
τοὺς σφραγίζουν στὸ μέτωπο καὶ τοὺς ἀφήνουν,
ἴσκιους στὴ χώρα τῶν ἴσκιων.

Ὅστε χαμόγελο πιά, οὔτε τῶν μοιτιῶν ἢ λάμψη,
οὔτε ὑψηλοὶ λογισμοί,
οὔτε τῆς Αἰωνιότητος ἢ ἀγκαλιὰ πού ἔταξε Παραδεισους,
πού ἔταξε ἀθανασία
καὶ συγκατέβαινε θελητική στῶν ἀνθρώπων τὰ δώματα.

ΗΣΥΧΤΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

Ἦσυχες γραμμές, μυστηριακές καὶ διάφανες,
πυκνὸ σιωπηλὸ νερὸ
δοῦ μὲσα του ὁ ἄνθρωπος κολυμπᾷ σὰν τὸ ψάρι
μὲ τὰ μεγάλα μάτια του στὸ σκοτεινὸ βυθὸ ἀνογιμένα
ν' ἀκουμπᾷ, καθὼς σ' ἕνα τέρας θαλάσσιο πού πορεύεται δίπλα του
καὶ δὲν τὸν τρομάζει,
τὸ θάνατο.

Ὅπου μὲς στῆς σιωπῆς τὴν ἐκκοφαντικὴ δίνη
πού τὸν τραβᾷ ὅπως τὸν νυχτοβάτη κάποιος ξωτικὸ
μέσα στοὺς κάτω βυθοὺς
ἀφήνεται, ἀφήνεται,
νὰ δέχεται τοὺς κόσμους τοῦ θάμπους,
τοὺς κόσμους πού ἔκρουε καὶ δὲν τοῦ ἀνοίγονταν
καὶ τώρα περνᾷ μὲς ἀπὸ τίς διὰπλατες πύλες τους
χλωμὸς ἀπ' τὴν ἀναστάσιση τῶν ἐγκάτων του,
μὲ τὸ ξαφνικὸ μαχαίρι τῆς ὀδυνηρῆς γνώσης στὰ στήθη του,
πλούσιος καὶ βαρὺς ἀπ' τὸ σῶμα, ἀπὸ τὴν ψυχὴ του,
ἀπὸ τὰ πικρὰ ἄρῳα τίς ἀλήθινες πού σφιχτὰ κρατᾷ,
γαλήνη γαιμάτος, γαλήνη, γαλήνη,
σὰ γλυκὸ φωσφορισμὸ γύρω του,
σὰ μάτια εὐτυχησμένα στὸ ροῦχο του καὶ στὸ σῶμα.

ΔΗΛΩΣΗ ΚΑΜΙΑ

"Οχι, κύριε Τελωνειακέ, δέν έχω τίποτε νά δηλώσω
 Δέν φέρνω δίντεο, μηχανήτοφωνο, τηλεόραση
 Δέν πήρα καρνατίνα, άγγλικά ύφάσματα, μηχανές
 Μόνο μι:ά καρδι:ά ραγισμένη κουβαλώ
 και δυο θαλίτσες ασήκωτες
 θαρρείς γεμάτες χαλίκια άπ' τίς άκτές τής Κυρήνειας
 'Η σκέψη πετούσε πάντα εκεί
 'Αγνοούσε τό κόκκινα μπαϊράκια
 κι έφτανε στην 'Αμμόχωστο, στη γραμμή 'Αττίλα,
 στα κατεχόμενα
 Συναντούσε παγιδεμένα γεροντάκια
 άνήμπορα νά κατεβούν στο Νότο
 γριούλες που πλέναγε στην ίδια παμπάλαιη βρύση
 Ρωμιούς σκλαβωμένους στην άπόγνωση και τό ψέμμα.

"Οχι, κύριε Τελωνειακέ, δέν έχω τίποτε νά δηλώσω
 Μόνο θρυμματισμένα όνειρα
 δλέμματα δουδά παλικάρια άφωνα
 φυχές που σφαδάζανε άπό την άγωνία του αύριο
 Είδα στην 'Επισκοπή τίς θάψεις του χθεσινού κατακτητή
 και στη Λεμεσό τον νέο κατακτητή
 μέ τό προσωπείο του τουρίστα και του έπενδυτή
 Τά λεφτά δέν έχουν μυρουδι:ά κ' οι 'Αράδες είναι φίλοι
 'Ελληνική γραφή καμιά
 μόνο άγγλικές και άράβικες
 Σταυρωμένη Ρωμιοσύνη
 σε καρφώνουν άπό κάθε πλευρά.

"Οχι, κύριε Τελωνειακέ, δέν έχω τίποτε νά δηλώσω
 μόνο μι:ά θλίψη βαθ:ά
 και μι:ά καρδι:ά βαριά
 κι ένα ένθύμιο άπό τό Σταυροβούνι
 'Εκεί στο βουνό μι:ά λεύτερη άνασεμι:ά
 και μι:ά κάποια έλπίδα
 πώς δέν τουρκέψαμε
 πώς δέν φραγκέψαμε
 πώς ή Ρωμιοσύνη ζει
 και τ' άηδόνια θά ξανακελαθήσουνε στις Πλάτρες
 και τό χαμόγελο θά ξαναανθίσει:
 στα πρόσωπα των παιδιών και των γερόντων.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΤΑΦΟΥ

*Ήταν φιλάργυρος. Σπαγγοραμένος με τὰ ὅλα του. Τὸ μόνο ποὺ ὄνειρευόταν στὴ ζωὴ του ἦταν ἕνας καλὸς θάνατος. Καὶ προετοίμαζε τὸ θάνατό του, παρόλο ποὺ φοβόταν νὰ ἐγκαταλείψῃ τοῦτο τὸ γνώριμο τοπίο τῆς γῆς, χωρὶς τὸ μικρὸ σιδερένιο κιβώτιο, ὅπου στοίβαζε τὰ χρυσὰ νομίσματα, τὶς οἰκονομίες του. Μιὰ μέρα ἀποφάσισε νὰ ξεχωρίσῃ ἕνα ποσὸ σὲ χαρτονομίσματα (ποῦ ν' ἀγγίξῃ μὲ βέδηλες σκέψεις τὰ χρυσὰ νομίσματα;) γιὰ ν' ἀγοράσῃ τὸ... οἰκόπεδο τοῦ τάφου του, 9Χ10 πόδια, σχεδὸν διπλὸ νὰ τὸν χωρᾷ ἀναπαυμένα κι ὄχι στενάχωρα ὅπως ἔζησε στὸ πατρικό του σπίτι. Ντύθηκε, λοιπόν, μὲ τὰ καθημερινά του — παρόλο ποὺ ἦταν Κυριακὴ — καὶ πῆγε στὸ νεκροταφεῖο. Γύρισε πρῶτα δεξιὰ κι ἀριστερὰ νὰ σηματοδέψῃ κατ'ἄλληλο τόπο, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὄχι σὲ κύριο δρόμο ποὺ θὰ τὸν ἀνησυχούσαν οἱ περαστικοί, ὄχι ὅμως ὀλόελα παράμυρα ποὺ μονάχα οἱ γάτες θὰ τὸν ἐπισκέπτονταν. Λογάριασε καὶ τὴν τιμὴ, ποὺ κυμαινόταν σ' εὐρύτατα πλαίσια ἀνάλογα μὲ τὴν τοποθεσία. Διάλεξε δυὸ - τρεῖς τόπους, ἀφοῦ πέρασε ἀρκετὴ ὥρα κι ἔκαμε ἀνάδα ὅλους τοὺς ὑπολογισμοὺς του. Μιὰ στιγμὴ εἶδε τὸν υπεύθυνο παπᾶ, ποὺ ξεκουραζόταν στὸν ἴσκιό στὰ ὄρεια τῆς ἐκκλησίας. Τὸν πλησίασε.

— Ἄγιε τοῦ Θεοῦ, τοῦ λέγει μ' εὐλάβεια σκύδοντας λίγο τὸ κεφάλι, ἐνῶ τὸ μάτι του ψυχολογοῦσε τὴ διάθεσιν τοῦ παπᾶ. Θᾶθελα ἕνα... τάφο, οἰκογενειακὸ δηλαδή. *Ἐ! τὰ χρονάκια μας τᾶχουμε (ὁ παπᾶς γύρισε κι ἔφτυσε χάμω ἀποστάσσοντας τὸ Σατανά), τὰ χρονάκια μας, λέω, τᾶχουμε, τονίζει τώρα ἀφοῦ ἀντιλήφθηκε κάποια δυσάρεστη ἐντύπωση στ' αὐτί τοῦ παπᾶ.

— Ποῦ τὸν θέλεις, χριστιανέ μου;

— Μά... διάλεξα δυὸ-τρεῖς τόπους...

— Ἄν δὲν εἶναι κι ὅλας πουλημένοι. Ὑπάρχει πολὺ ζήτησιν τοῦτο τὸν καιρό. Μάθανε πὼς θ' ἀνεδοῦν οἱ τιμές, ὅπως δὰ καὶ στὰ οἰκόπεδα καὶ τὰ διαμερίσματα. Καὶ τρέχουν νὰ ἐξασφαλίσουν χωρο. Ἀναγκαστήκαμε νὰ κάμουμε ἐπεκτάσεις πρὸς τὸ νότιο μέρος. Ἀκριδῶσανε ὅλα καὶ μᾶς στοίχισε πολλὰ ἡ δουλειά. Τέλος πάντων, πᾶμε νὰ δοῦμε τὴν... ἐκλογὴ σου.

Σήκωσε λίγο τὸ κεφάλι, παρόλο ποὺ οἱ δηλώσεις τοῦ παπᾶ τὸν ἀνησυχίανε. *Ήταν τοῦτοι πλάγιοι λόγοι, κατὰ κάποιο τρόπο ἐκδισατικοί, δὲν τοῦ ἀφήνανε περιθώριο γι' ἀναβολὴ ἢ συζήτηση πάνω στὴν τιμὴ.

— Καὶ ἀπὸ τὴν ἐπόμενη Δευτέρα θ' αὐξήσω τὴν τιμὴ κι ὅσοι προλάβουνε, συνεχίζει ὁ παπᾶς.

Ἐῖδανε δυὸ - τρεῖς τόπους ποὺ διάλεξε, τοῦ ὑπέδειξε καὶ ὁ παπᾶς ἕνα - δυὸ ἄλλους, συζητήσανε τὴν τιμὴ καὶ καταλήξανε σὲ μιὰ συμβιβαστικὴ συμφωνία. Θὰ περνοῦσε αὔριο τῆ Δευτέρα ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ νεκροταφεῖου κάτω στὴν πόλη, νὰ μετρήσῃ τὸ χρῆμα καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ὁ σχετικὸς τίτλος μὲ τὴν υπογραφή τοῦ παπᾶ.

Τὴν ἄλλη μέρα τ' ἀπόγευμα διευθετηθήκανε ὅλα. Πλήρωσε (μὲ χαρτονομίσματα βέβαια), τσέπωσε τὸν τίτλο κι ἔφυγε εὐτυχισμένος πὼς θᾶχε ἕνα κομμάτι δικῆς του γῆς ὅπου νὰ θαφτῇ.

Κι ἡ ζωὴ του συνεχίστηκε μὲ τὸν ἴδιο σπαγγοραμένο ρυθμὸ, μὲ τὶς τραυματικὲς οἰκονομίες, μὲ τὴ μετατροπὴ τῶν χαρτονομισμάτων σὲ χρυσὰ κέρματα καὶ τὸ φύλαγμα τους μέσα στὸ σιδερένιο κιβώτιο.

Μιὰ Κυριακὴ, πού νόμισε πάλιν πὼς εἶχε κάποιο προαίσθημα, ἔτσι ἀσάφες ἀλλὰ ἔντονα προσοικαϊκὸ, φόρεσε τὰ κυριακάτικὰ του καὶ πῆγε πρὸς τὰ μέρη τοῦ νεκροταφείου. Ἡ μέρα ἦταν πεντακάθαρη καὶ δροσερή. Τὰ πάντα γύρω σφύζανε ἀπὸ ζωὴ. Τὸ φῶς τόνιζε τὶς γραμμὲς τῶν σπιτιῶν κι ἔγτυνε μ' ἓνα θαυμάσιο περιγραμμά τὰ δέντρα. Ὁ κόσμος ἦταν λιγώστες στοὺς δρόμους, ἡ κυκλοφορία πολὺ ἀραιή, κι ἔτσι θημάτιζε ρυθμικὰ ὄλο ἀνάπαυση κι εὐτυχία. Πλησίασε στὸ νεκροταφεῖο. Ἀκριβῶς ἀντικρὺ ἀπὸ τὴν κύρια εἴσοδο τοῦ νεκροταφείου δεῖχνουν τὰ μαρμαράδικα τ' ἄσπρα μάρμαρά τους μὲ τὰ πέτρινα λουλούδια. Μιὰ γυναίκα, πού σκέπαζε τὸ πρόσωπό της μ' ἓνα μαῦρο ἀραιὸ τούλι, συζητοῦσε κάπως ἔντονα μ' ἓνα ἀπὸ τοὺς μαρμαράδες. Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει αὐτὸς πλησίασε καὶ προσήλωσε τ' αὐτὴ του γιὰ νὰ μάθῃ τὴν αἰτία μιᾶς τόσο ἔντονης συζήτησης. Μιὰ διαφορά στὸ σχέδιο τοῦ τάφου καὶ στὴν τοποθέτηση τοῦ σταυροῦ πάνω στὴν πλάκα ἀναστάτωσε τὴ γυναίκα, χήρα μεγαλέμπορου κρασιῶν, πού τὴν περνοῦσε χρόνια πολλά, ὅπως φαινόταν ἀπὸ τὶς καυτεριερὲς κουβέντες τοῦ μαρμαρά πού τὸν πῆρανε τὰ μπουρίγια του. Στὰ τελευταῖα ἡ διαφωνία προχώρησε σὲ τέτοιο βαθμὸ πού ἡ πελάτισσα εἶχε ἀπαιτήσεις χωρὶς καμμιά ὑποχώρηση παρόλῃς τὶς ἐκπτώσεις πού τὶς πρόσφερεν ὁ μαρμαράς. Σὲ μιὰ στιγμὴ πιά αὐτὸς θύμωσε τόσο πού ξέχασε τὸ στοιχειῶδες ρητὸ «ὁ πελάτης ἔχει πάντοτε δίκαιο» καὶ ἀπέπεμψε τὴ μαινόμενη χήρα τοῦ κρασέμπορα.

— Μπορῶ νὰ καθήσω; λέει αὐτὸς στὸ μαρμαρά ὅταν τὸν εἶδε νὰ γαληνεύῃ λόγῳ.

— Ὅριστε... καὶ τοῦ ἔδειξε μιὰ μισογαλασμένη χωριάτικη καρτέλα.

— Ὁραία ἡ μέρα σήμερα, λέει κάπως ἀδιάφορα.

— Μόνο πὼς ὄλο ξυπνᾶνε ἀνάποδα, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ μαρμαράς.

— Καὶ πόσο στοίχισε ἡ πλάκα μὲ τὸ σταυρὸ;

— Φιλοπράγματα, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ μαρμαράς. Μὲ βρῆκε στὶς καλὲς μου καὶ μὲ συμφώνησε σὲ πολὺ ἐξευτελιστικὴ τιμὴ. Κι ἦρθε τώρα νὰ πῆ καὶ τὸ λόγῳ της, τάχα πὼς δὲν εἶναι καλλιτεχνικὸς ὁ σταυρὸς. Τὸν ἤθελε ἔτσι, τὸν ἐννοοῦσε ἔτσι, ὁ ἄλλος ἦταν ἔτσι, ὁ διάλογος νὰ τὸν πάρῃ. Ἐγὼ ἔφτιαξα τὸν ἑλληνικὸ σταυρὸ, τὸν ἀπλό. Οἱ Φράγκικοι σταυροὶ μᾶς λείφανε! Καίλα πού τὴν εἶχα κυριακάτικα. Καπνίζετε; καὶ τοῦ πρόσφερε τὸ κουτί τῶν τσιγάρων μὲ πολὺ παράξενη ἀπλοχερία.

— Ὅχι! εὐχαριστῶ. Φοβάμαι τὸν καρκίνου τοῦ πνεύμονα.

— Κολοκύθα. Ἐδῶ (κι ἔδειξε τὸ νεκροταφεῖο) θὰ καταλήξουμε ὄλοι.

— Ἐ! μὰ ἐμένα μοῦ ἀρέσει ὁ καλὸς θάνατος. Νάρθη ἔτσι ἀπλὰ ὅπως στὰ παλιὰ χριστιανικὰ χρόνια.

— Δὲν εἶναι ἀσχημὴ ἡ ἰδέα σου, λέει κάπως στοχαστικὰ ὁ μαρμαράς. Θάνατος καὶ θάνατος, ὅπως ζωὴ καὶ ζωὴ. Διαβαθμίσεις. Δὲ λέω...

Ἡ λήγη παύση εὐθυσε τὸν καθένα τους σ-οὺς δικούς του συλλογισμούς. Ἐνα σκυλὶ χαρούμενο διασταύρωσε τὸ δρόμῳ καὶ μπῆκε στὸ νεκροταφεῖο. Σὲ λίγο δυὸ μαυροφοροῦσες νεαρὲς βγήκανε, σφουγγίζοντας τὰ δάκρυά τους. Ἐνα αὐτοκίνητο ξα-

φνικά πέρασε γρήγορα - γρήγορα, αναστατώνοντας τον τόπο με τὸ θόρυβό του καὶ τὴ σκόνη ποὺ ξεσήκωσε.

—Καὶ πόσο πουλᾶς αὐτὴ τὴν πλάκα με τὸν... ἑλληνικὸ κι ὀρθόδοξο σταυρὸ; ρωτᾷ τὸ μαρμαρᾶ σταθερὰ σὰν τελικὴ ἀπόφαση.

—Ἐκατὸ λίρες. Τόσα συμφώνησα με τὴν φηλομούτα τοῦ κρασέμπορα, ποὺ τὴν περνοῦσε ὁ... μακαρτίτης εἰκοσι ἢ εἰκοσιδύο χρονάκια...

—Ὅγδόντα χάρτινες διαθέτω.

Ὁ μαρμαρᾶς πετάχτηκε ἀπάνω.

—Σοῦ τὸν πουλᾶω νὰ φύγη ἢ ἀναποδιά ἀπὸ πάνω μου.

Δώσανε τὰ χέρια. Τοῦ μέτρησε μιὰ προκαταβολὴ καὶ πήρε τὴν ἀπόδειξη, ὅπου γραφόταν καὶ ὅλη ἡ τιμὴ ποὺ συμφωνήσανε. Δίπλωσε με προσοχὴ τὴν ἀπόδειξη μέσα στὸ πορτοφόλι του κι ἐτοιμάστηκε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαμιᾶς θυμήθηκε:

—Ὁ χώρος εἶναι 9X10 πόδια...

—Στὴ μέτρα του εἶναι ἡ πλάκα, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ μαρμαρᾶς.

Μιὰ εὐφροσύνη τὸν πλημμυροῦσε καθὼς ἐπέστρεφε στὸ σπίτι του κάπου στὰ κράσπεδα μιᾶς πλούσιας συνοικίας.

**

Ὁ κακὸς θάνατος ἦταν πιά ὁ καθημερινὸς ἐφιάλτης του. Ὅπου συναντοῦσε ἄρθρα γιὰ χρόνιες ἀρρώστειες, γιὰ κακοήθειες ὄγκους, γιὰ παραμορφωτικὲς παθήσεις τὰ ρούφαγε ἀπλήιστα ἕως βρῆ σ' αὐτὰ καμμιά πρόληπτικὴ μέθοδο. Δὲν πίστευε στὴ θεραπεία. Ἦξερε πὼς κάθε θεραπεία ἀφήνει κι ἐλάττωμα ἢ ἀναπηρία ἢ εἶναι παρηγορητικὴ καὶ ὄχι ριζική. Μόνο ἡ πρόληψη σὰ θώρακας σὲ προστατεύει ἀπὸ μιὰ δυσάρεστη περιπέτεια ὅπως εἶναι ἡ κάθε εἶδος ἀρρώστεια. Ἔτσι θὰ ἐξασφαλίσῃς κι ἕνα κολὸ θάνατο, ποὺ θὰ κατέδαινε εἴτε ἤρεμα, εἴτε ἀπότομα, ἀλλὰ χωρὶς παραμορφώσεις, χωρὶς πόνους καὶ μορφασμούς, χωρὶς ἐκείνη τὴν ἀναπηρία ποὺ δημιουργεῖ τὸν οἶκτο τῶν ἄλλων ἢ τὴν ἀντιπάθειά τους.

Κάποτε τὸν ἔπεισε κάποιος πὼς καλὰ θάκανε ἂν κάθε μῆνα κοιταζόταν ἀπὸ ἕνα γιατρὸ ἐμπιστοσύνης. Αὐτὸς θὰ τὸν συμβούλευε ποῖες ἐργαστηριακὲς ἐξετάσεις θάκαμνε γιὰ νᾶνα: σίγουρος γιὰ τὴν υγεία του. Τὸ δρῆκε ὀρθό, ἕνα εἶδος προστασίας, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν εἰδικὰ ἐμβόλια ἐναντίον ὄλων αὐτῶν τῶν κινδύνων ποὺ ἀπειλοῦν τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμό.

Τὸ καλοκαιράκι — κατὰ σύσταση τοῦ γιατροῦ του καὶ ὀμοιοπαθῶν φίλων του — πήγαινε καὶ σὲ λουτρόπολη γιὰ θειοῦχα μπάνια (τόσα τὸν ἀριθμὸ, τόσα λεπτὰ τὸ καθένα, προσδιευτικῶς σύμφωνα με τὴν ὑποδείξεις τοῦ ντόπιου γιατροῦ). Ἐπαίρνε γιὰ ἕνα μῆνα ἕνα φτηνὸ δωμάτιο, ἔτρωγε οἰκονομικὰ σπῆτι, δὲν καθόταν στὰ καφενεῖα, ἀπέφευγε τὴν διασκέδασεις (ἐδῶ ἔρχεται γιὰ τὴν υγεία του κι ὄχι γιὰ ἄσωτες, ποὺ τὴν δρῶσκει — ἂν τῷθελε — καὶ στὴν πόλη).

Τελικὰ ἦρθε κι ἡ χαριστικὴ βολή: μιὰ γυναίκα νὰ τὸν περποιοῦται τώρα ποὺ προχώρησε στὴν ἡλικία. Ποιὸς θὰ τὸν ἔτριβε τὸ δράδυ με καφουρόσπυρτο; Ποιὸς θὰ τοῦφτωαχε τὸ ζεστὸ του χαμομήλι; Ποιὸς θὰ τὸν γνοιαζόταν τὴν χειμωνιάτικες

νύχτες μὴν τοῦ ἔρθει ἀπρᾶσιδοποίητα κανένα κακό; Κι ἂν γλυστοῦσε ἢ ζαλιζόταν ποῖος θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ καθήση ἢ νὰ ξαπλώσῃ κι ὕστερα νὰ φωνάξῃ τὸν γιατρό; Τὰ λογάνια ἀπὸ τὴ μιά, τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν ἔκαναν ὄχι ἀπλῶς νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ μὲ ζῆλο νὰ ζητήσῃ ἕτερο ἤμισυ. Κι ἔγινε κι αὐτὸ κι ἄς εἶδε νὰ χαμογελάνε μερικοὶ φίλοι συγκρατημένα ἢ νὰ συνοφρυώνονται μ' ἐπιθετικὴ διάθεση μερικοὶ συγγενεῖς, πὺ ὅπωςδὴποτε λογάριαζαν σὲ κάποια κληρονομιά.

Κι ὅμως ὁ γάμος δὲν τοῦ βγήκε σὲ καλὸ. Ἡ προχωρημένη στὴν ἡλικία κυρά του ἀπὸ τὸν πρῶτο καὶρὸ ἄρχισε νὰ τὰ πηγαίνει ὄλο και πίσω: κατάρρεε. Ποῖος θὰ τὸ πῶστανε πῶς, ἐνῶ αὐτὸς σχεδίαζε νὰ τὸν περιποιόταν, θὰ τοῦ λάχαινε ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς νὰ τὴν περιποιῆται ἐξαντλητικά, ξεδεύοντας τ' ἀποθέματά του! Ὡστόσο δὲν κατακρίστηκε τὴν τύχη του. Εἶχε τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ διορθώνονταν ὅλα και θάχε κι αὐτὸς στὴν ὥρα του τὴν ποθητὴ περιποίησιν. Ἀλλὰ ποῖος μπορεῖ νὰ σταματήσῃ τὴν καταδρομὴ πὺ ξεκινᾷ σ' ἕνα γερασμένο σπιτικό; Τὰ ἔξοδα πλακώσανε, οἱ γιατροὶ μπανοδογαίνανε, οἱ ἰδέες κι οἱ φόβοι σβῆνονταν παντοῦ κι ἀξαιναν μὲ τὰ ὑπονοούμενα ἢ τίς συμβουλές φίλων και συγγενῶν. Ὡσπου μιὰ μέρα ἀποφάσισε νὰ μαζέψῃ ὅ,τι εἶχε και δὲν εἶχε και νὰ πᾶνε στὸ ἔξωτερικὸ στοὺς μεγάλους γιατροὺς.

—Λευχαιμία.

Μὲ μιὰ λέξη ἀνάγγειλε ὁ γιατρός τὴν καταδίκη.

—Ὁ θάνατος θάναι ὠραῖος ἀπὸ τούτη τὴν ἀρρώστεια; ρωτᾷ τὸν γιατρό, ἐνῶ μπροστά του ἔβλεπε νὰ περνοῦν καινούριοι κόσμοι θολοὶ σάμπως ν' ἀνέδαναν ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς.

Ὁ γιατρός δὲν κατάλαβε τὸ θαυότερον νόημα τοῦ «ὠραίου θανάτου». Συνέχισε νὰ δίνει ἐξηγήσεις και κάπου - κάπου λίγη ἐνθάρρυνση.

—Θὰ δοκιμάσουμε ἕνα καινούριον φάρμακον, ἀπλῶς ἀνακουφιστικό. Παρατείνει τὴ ζωὴ, καταστρέφοντας τὸ πλεόνασμα τῶν λευκῶν αἰμοσφαιρίων. Μὲ καταλθαίνετε;

—Πῶς! πῶς! και κουνάει τάχα μὲ κατανόηση τὸ κεφάλι του, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ κοιτάζῃ τὸν ἐφιαλτικὸ καινούριον κόσμον, πὺ ἄρχισε κι ὅλας νὰ παίρῃν πὺ στέρεον σχῆμα.

—Λοιπόν, θάχετε τὰ μέσα, τὰ οἰκονομικά ἐννοῶ, νὰ μείνετε κάπου ἐδῶ για τίς πρῶτες τουλάχιστον δοκιμὲς τοῦ νέου φαρμάκου; ρωτᾷ ὁ γιατρός μὲ τὸ ἐπαγγελματικὸ του ὕφος.

Ὁ κ θαρὲς και σφαιρικὸς ἦχος χτύπησε στ' αὐτιά του και τοῦ ἔδωξε τὰ δράματα. Ἄνοιξε τὰ μάτια, τὰ κάρφωσε πάνω στὸν γιατρό και ρώτησε ψυχραῖμα και ἀπλᾶ ὅπως στίς καθημερινὲς δοσοληψίες τῆς ἀγορᾶς.

—Και πόσο θὰ στοιχίση ὅλη αὐτὴ ἡ δοκιμὴ;

Ὁ γιατρός τοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβῃ πῶς δὲν τὸν ἀφορᾷ τὸ οἰκονομικὸ θέμα. Αὐτὸς κοιτάζει τὴν ἐπιστημονικὴ πλευρά.

—Θὰ τὸ σκεφτῶ, γιατρέ, ἦταν ἡ κοφτὴ του ἀπάντησιν.

Ἀντίκρου ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖον ἀπλώνει τὸν πράσινόν του ἴσκιο ἕνα χαμηλὸ δασάκι, ταυτοποιημένο για περίπατον και ἀνάπαυσιν. Πῆγε μόνος, κάθησε σ' ἕνα ἀπόμειρον παγκάκι. Θᾶθελε νὰ σκεφτῇ ὄχι κλεισιμένον μέσα σ' ἕνα δωμάτιον, ὅπου οἱ τοῖχοι συ-

χνά σέ ἀπειλοῦν μέ τήν ἀπειράβια τους. Προτιμοῦσε τόν ἀνοιχτό καί ἤσυχο χώρο, ὅπου θά μπορούσε κάποι νά συγκοιτηθῆσθαι σ' ἕνα δέντρο ἢ σ' ἕνα διαβατάριχο πουλι ἢ ἀκόμα σ' ἕνα ἀσήμενο έντομο. Τά ἐμφυχα τόν ἐμφύχωναν καί τοῦδιαν ἰδέες. Ἡ ὦρα προχωροῦσε χωρίς νά συμμερίζεται τόν ἀνθρώπινο πόνο. Κάποτε ἤρθανε κι οἱ ἴσκιοι, κι αὐτοί χωρίς ἔλεος. Τότε σηκώθηκε. Πῆρε τήν ἀπόφαση. Θά δεχτῆ τή δοκιμή ὅσο κι ἂν στοίχιζε. Θά τακτοποιοῦσε κάποι τή γυναίκα του κι αὐτός θά γύριζε στίς δουλειές του...

Οἱ μήνες τῆς θεραπείας περνοῦσαν, ἀργοπερνοῦσαν δυσβάστακτοι. Τά ἔσοδα δέν ἀντισταθμιζανε τά ἔξοδα. Οἱ οἰκονομίες ἐξαφανίζονταν μέ πῶο γρήγορο ρυθμό παρά ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ μαζέματος, καί μέ μιὰ ἀφάνταστη σκληρότητα σά νά κόδαγε ἀπό πάνω του κομμάτια κρέας καί ψυχῆ.

Μιὰ Κυριακή πάλιν αἰστάνθηκε ἕνα θλιβερό προαίσθημα, κάποιο θάνατο. Δέν ξεχώριζε ἂν ἦταν ὁ δικός του θάνατος ἢ τῆς γυναίκας του, παρόλο πού ἡ ἔκθεση τοῦ γιατροῦ γιά τήν πορεία τῆς θεραπείας ἔδινε πολλές ἐλπίδες γιά σημαντική παράταση τῆς ζωῆς. Φόρεσε τά κυριακάτικὰ του — τό τελευταῖο ἀπό δυό χρόνια καστούμι πού μπόρεσε νά ράψῃ. Πῆρε τόν ἀνηφορικὸ δρομάκο πρὸς τὰ μέρη τοῦ νεκροταφείου. Ὁ καιρὸς γύρω δέν εἶχε πιά σημασία γ' αὐτόν. Ἀκολουθοῦσε μέ τήν ψυχῆ του ἕνα ἄλλον ὀρίζοντα. Τά σχήματα, οἱ ὀμιλίες, τὰ θέματα καί τὰ αἰσθήματα ἀνῆλθαν σ' ἕνα ἄλλο κόσμο, πού ξεπήδησε μέσα του καί σιγά - σιγά πῆρε τό στέρεο σχῆμα ἀπό τότε πού συζήτησε μέ τοὺς γιατροὺς τήν ἀρρώστεια τῆς γυναίκας του.

Ἔφταισε στό νεκροταφεῖο. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ ἦταν λιγοστοί. Μπήκε μέσα στοὺς δρομάκους μέ τὰ κυπαρίσια δεξιά κι ἀριστερά. Περιδιάβαζε χωρίς σαφῆ σκοπό. Σχεδὸν σά νά πετοῦσε ἀνάμεσα σέ σύννεφα καί θαμπὰ σχήματα. Κάποτε στάθηκε ξαφνικά. Ἀναγνώρισε τόν οἰκογενειακὸ τάφο. Τὸ μάτι του ξαστέρωσε. Κοίταξε τὸ ἄσπρο σχῆμα πού κάλυπτε τόν 9X10 πόδια χώρο τῆς δικῆς του γῆς, ἐκεῖ πού θ' ἀναπαύονταν στήν ὦρα του.

— Ἐδῶ θά φιλοξενοῦσα τόν ὦρατο μου θάνατο!

Τὸ τηλεγράφημα μνηοῦσε γιά χρήματα. Τὸ ἀγγίξαν τὰ δάχτυλά του ἐκεῖ πού φαχούλευε τίς τσέπες του ἀπὸ ἀμυχανία. Τότε καθάρισε μέσα του τὸ προαίσθημα. Αὐτός ὁ τάφος ἦταν τὸ ἀπομεινάρει τῆς παρουσίας του. Ἐπρεπε νά τόν θυσιάσῃ γιά τή γυναίκα του. Ἡ τελευταία του προσφορά. Μετὰ θά τῆ γύριζε πίσω στήν πατρική γῆ γιά νά πεθάνῃ. Τῆς μοίρας τὰ γραμμένα ποῖος μπορεῖ ν' ἀποφύγῃ;

Καί πῆρε τήν ἀπόφαση νά πουλήσῃ τόν τάφο. Ἐσκυψε τὸ κεφάλι καί δάκρυσε.

— Ἄντίο, ὦρατε μου θάνατε!

Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΕΩΝ

Κύριε, οι ρωμαϊκοί υάκινθοι ανθοβολούνε μες σε κούπες
 κι ο χειμωνιάτικος ήλιος σέρνεται
 στους πρόποδες των χιονισμένων λόφων.

Η πεισματάρια εποχή σταμάτησε — δε βούλεται να προχωρήσει.
 Η ζωή μου ειν' αναλαφρη σαν πούπουλο στο πίσω μέρος του χεριού μου,
 προσμένοντας τον άνεμο του θανάτου.

Σκόνη μέσα στο φως του ήλιου και μνήμες μέσα σε γωνιές
 προσμένουνε τον άνεμο που φυσάει παγερός
 προς την πεθαμένη χώρα.

Χάρισε μας την ειρήνη Σου.

Περπάτησα χρόνια πολλά μέσα σ' αυτή την πόλη.

Τήρησα την πίστη μου και γήστευα ταχτικά.

Γνωιάστηκα για τους φτωχούς,

τίμησα και τιμήθηκα, κι έδωκα παρηγοριά και ανακούφιση στον πόνο.

Κανένας δεν έφυγε διωγμένος από την πόρτα του σπιτιού μου.

Ποιός θε να θυμηθή το σπίτι μου;

Πού θε να ζήσουν τα παιδιά των παιδιών μου, σε ποιές γωνιές της γης,
 σαν ρθει η ώρα η κακιά της θλίψης και του κατατρεγμού;

Θα πάρουνε των κατσικιών τα μονοπάτια,

κι θα κρυφτούν στον αλεπούδων τις φωλιές,

φεύγοντας για να σωθούν

από τα ξένα πρόσωπα κι από τα ξένα ξίφη.

Πριν ρθει η ώρα των δεσμών, των μαστιγώσεων και του θρήνου,
 χάρισέ μας την ειρήνη Σου.

Πριν απ' τα σταμάτηματα προς το βουνό της ερημιάς,

πριν απ' τη μοιραία, τη βέβαιη ώρα του μητρικού ολολυγμού,

τώρα, σ' αυτή την εποχή της γέννησης που προμηνάει θάνατο,

το Νήπιο, ο λόγος που δε μίλησε και δεν ειπώθηκε ακόμα,

ας χαρίσει την παρηγοριά του Ισραήλ

σ' ένα που κουβαλάει στη ράχη του ογδόντα τόσα χρόνια,

χωρίς να πειραμένει αύριο κανένα.

Κατά το ρήμα Σου.

Θα σε υμνήσουν,

και θα υποστούν μαρτύρια πολλά από γενεά σε γενεά,

Σ η μ.: Ο Συμεών στον οποίο αναφέρεται το ποίημα αυτό του Τ. Σ. Έλιοτ, είναι ο Συμεών που αναφέρεται στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο, Κεφ' 2, εδάφιο 25-32.

με δόξα μα και με χλεύη,
 πλήθη φώτα ανεβαίνοντας τα σκαλοπάτια των Αγίων.
 Εγώ δεν είμαι φτιαγμένος για ένα μαρτύριο τέτοιο,
 για την έκσταση που φέρνει ο στοχασμός κι η πρσσευχή,
 κι ούτε για το υπέρτατο όραμα το θείο.
 Χάρισέ μου την ειρήνη Σου.
 (Κι ένα ξίφος θα διαπεράσει την καρδιά Σου.)
 Κουράστηκα απ' τη δική μου τη ζωή,
 μα κι απ' τις ζωές αυτών που θα 'ρθουν ύστερ' από μένα.
 Πεθαίνω το δικό μου θάνατο,
 μα και το θάνατο αυτών που θα μ' ακολουθήσουν.
 Νυν απαλύεις τόν δοῦλον Σου
 βτι είδον οί ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου.

Μετάφραση: Δ. Μ. Σ.

ΕΞ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ

Τι γυρεύουνε τα νιάτα μέσα στις μνήμες
 του Φικάρδου;
 Πώς αντηχούνε τα βήματα μέσα στα στεγορύμια
 με τα πλ:νθόχτιστα ερελτια,
 τα σιωπηλά παράθυρα...
 Πώς τραγουδούν παράξενα τα μυστικά πουλιά
 τα μοναχικά θουνά τριγύρω.
 Αλήθεια, τί να ψάχνουν οι δυο επισκέπτες
 στο δουητό τῶν πεύκων
 στο ρόγχο της εγνατάλειψης;
 τί νά 'χουν να πουν γι' αυτούς αι μνήμες
 του Φικάρδου;

ΠΕΘΥΜΙΑ

Ας ήταν η ζωή διαλί
 κι ο άνεμος βοξάρι
 εγώ 'να παλληκάρι
 να παίζε την αυγή,
 για σε ανοιχτή πληγή.
 Κι: ας είχα μισό φεγγάρι
 για να με σεκοντάρει
 στην κάθε αναπνοή...

ΜΑΡΙΟΣ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ

Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΝΟΗΜΑΤΟΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΠΡΟΣΜΕΝΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ· «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

Το μυθιστόρημα «Πόλεμος και Ειρήνη» του Λ. Τολστόι χαρακτηρίστηκε σαν μια τεράστιων διαστάσεων επική τοιχογραφία. Αμέτρητα πρόσωπα εμφανίζονται στις 1605 σελίδες του (έχω υπόψη μου την προσεγγμένη ελληνική μετάφραση του Γιάννη Κούχτσουγλου στη φροντισμένη έκδοση «Βιβλιοθήκη για όλους») και το πεδίο δράσης τους εκτείνεται από τη Ρωσία ως τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία - Γερμανία) και ως τη Γαλλία. Η εποχή των ναπολεόντειων πολέμων αποτελεί το ιστορικό πλαίσιο του μυθιστορήματος. Τα πρόσωπα, μερικά ιστορικά, τα πιο πολλά θγαλημένα από την πέννα του μεγάλου μυθιστοριογράφου, (οι βιογράφοι του Τολστόι αναγνωρίζουν σε κάποιους ήρωές του χαρακτηριστικά υπαρκτών προσώπων, γνωστών στο συγγραφέα) μπλέκονται σε διάφορες περιπέτειες. Η δράση τους άλλοτε διασταυρώνεται και άλλοτε προχωρεί παράλληλα ή ανεξάρτητα. Είναι φανερό ότι μέσ' από τη δράση τους ο συγγραφέας αναζητεί το αληθινό νόημα της ζωής. Αυτός είναι ο λόγος που όχι μόνο η ζωή αλλά και οι ιδέες των κύριων προσώπων του μυθιστορήματος παρουσιάζουν περιπέτειες. Τελικά οι περιπέτειες της ζωής και των ιδεών τους οδηγούν τους ήρωες στην ανεύρεση ενός σημαντικού νοήματος ζωής, που τονίζεται περισσότερο με τις αστοχίες άλλων προσώπων που θεωρούν σημαντικά πράγματα, που, αν θεωρηθούν κάτω από το πρίσμα της αιωνιότητας, παρουσιάζουν μηδαμινή αξία.

Στην πλοκή του μύθου ο συγγραφέας ακολουθεί μιαν ορισμένη τεχνική. Η δράση των προσώπων άλλοτε εξελίσσεται ομαλά, γιατί τα γεγονότα τραδούν το δρόμο που αναμέναμε, άλλοτε όμως η συμπεριφορά, η τύχη και οι ιδέες των προσώπων εμφανίζουν αλλαγή που δεν την αναμέναμε. Το αναμενόμενο και το απρόσμενο είναι ένα από τα πολλά στοιχεία που συνθέτουν την τέχνη του μεγάλου συγγραφέα. Με το πρώτο ο Τολστόι κατορθώνει να μας κρατεί ζωηρό το ενδιφέρον και να μας γοητεύει καθώς ανεξίτηλα αριστοτεχνικά το μύθο και προχωρεί στη διαγραφή των χαρακτήρων. Με το δεύτερο μας κάνει πιο δυνατή την αίσθηση της περιπέτειας στην ανθρώπινη ζωή και έρχονται στιγμές που μας συγκλονίζει.

Την αναζήτηση σημαντικού νοήματος ζωής καθώς και το στοιχείο του αναμενόμενου και του απρόσμενου μπορούμε να το παρακολουθήσουμε καλύτερα, αν προσέξουμε τη μοίρα των δυο κυριότερων προσώπων του πολυπρόσωπου μυθιστορήματος, δηλ. του πρίγκηπα Αντρέι Μπολκόνσκι και του κόμη Πιέρ Μπεζούχωφ. Είναι φίλοι, θέτουν και οι δυο υψηλούς στόχους στη ζωή τους και η μοίρα τους συναντιέται στην κοινή αγάπη τους για την κόμησσα Νατάσα Ροστώδ, που είναι η σημαντικότερη γυναίκα μορφή του έργου. Θα περιοριστώ στην παρουσίαση της μοίρας του Αντρέι Μπολκόνσκι.

Ο πρίγκηπας Μπολκόνσκι εμφανίζεται από τις πρώτες κιόλας σελίδες του βιβλίου. Σε μια κοσμική συγκέντρωση σ' ένα αριστοκρατικό σαλόνι της Μόσχας ξε-

χωρίζει η νύκταντηρ γυναίκα του Λίζα. Έχει καταφθάσει πριν από τον άντρα της και παρ' όλη την εγκυμοσύνη της γοητεύει τους πάντες με το φωτεινό της χαμόγελο, τα νιάτα της και την πρόσχαρη συμπεριφορά της. Κανείς δεν μπορεί να υποψιαστεί το δικό της καθώς και το δράμα του άντρα της. Το παράπονό της ότι ο άντρας της θα την εγκαταλείψει για να πάει στον πόλεμο δεν μας εκπλήτσει, γιατί η Ρωσία βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση με το Ναπολέοντα. Εκείνο που μας ξαφνιάζει είναι το γεγονός ότι, μόλις ο άντρας της κάνει την εμφάνισή του, δεν κρύβει ότι ανάμεσα στους καλεσμένους, που όλους τους βρίσκει διαρετούς, «την πιο θανάσιμη πλήξη» του προκαλεί η «τρισηχαριτωμένη» γυναίκα του. Το δράμα του νεαρού αντρόγυνου καθώς και ο χαρακτήρας του Μπολκόνσκι φωτίζεται αργότερα στη συνομιλία που έχει ο Μπολκόνσκι με το φίλο του Πιέρ Μπεζούχωφ. Λέει στον Πιέρ: «Μην παντρευτείς, πριν εξαντλήσεις όλα τα μέσα για να θεοιωθείς πως η γυναίκα που θα πάρεις είναι κατάλληλη για σένα, πριν πάψεις να νιώθεις ερωτική αδυναμία γι' αυτήν και πριν μπορέσεις να καταλάβεις τι χαρακτήρας είναι». Και εξομολογείται: «Δεν μπορώ να κατηγορήσω τη γυναίκα μου. Είναι γυναίκα εξαιρετική, σπάνια. Ωστόσο — μάρτυράς μου ο Θεός — θά 'δινα σήμερα το παν για να μην είμαι παντρεμένος». Στο γεμάτο απορία φίλο του δικαιολογείται: «Όταν δεθείς με μια γυναίκα και γίνεις σωστός κατάδικος του κάτεργου αλυσοδεμένος, η ελευθερία σου πάει πια περίπατο. Και η δύναμη, οι ελπίδες, οι φιλοδοξίες σου σε βασανίζουν τότε, σε θαραίνουν. Και γίνονται πικρή μεταμέλεια. Σαλόνια, φλυαρίες ανόητες, κουσκουσουριό, χοροί, επιδειξιμανία, άδειο κεφάλι και άδεια ψυχή... Και αυτή η χαζοκαίνονια που αδύνατο να στερηθεί η γυναίκα μου κι αυτές οι κυρίες... Αν μπορούσες να καταλάβεις τι πράμα είναι όλες οι γυναίκες της ανώτατης αριστοκρατίας και των σαλονιών. Κι όλες οι γυναίκες γενικά... Βλέποντάς τις ανάμεσα στον κόσμο τις υπολογίζεις λίγο. Ουσιαστικά όμως είναι μηδενικά, μηδενικά. Άκου με, λοιπόν, φίλε μου: Αν αγαπάς τον εαυτό σου, μην παντρευτείς ποτέ».

Φωτισμένη από τέτοιες απόψεις δεν μας ξενίζει η παραπέρα συμπεριφορά του Μπολκόνσκι απέναντι στη γυναίκα του. Πριν αναχωρήσει για το μέτωπο, φροντίζει βέβαια να την αφήσει σε καλά χέρια, αφού τη στέλλει σ' ένα πατρογονικό του κτήμα κοντά στον πατέρα του και την αδελφή του, όμως αδιαφορεί για το γεγονός ότι η κοινωνική γυναίκα του θα πλήξει μακριά από την κοσμική ζωή της Μόσχας κάνοντας συντροφιά με τον παράξενο γεροπατέρα του και την καλλιεργημένη αλλά ξένη προς κάθε κοσμική κίνηση αδελφή του. Την ώρα του αποχωρισμού δυσφορεί αναμένοντας την έκρηξη των συναισθηματικών εκδηλώσεων της γυναίκας του και, όταν εκείνη λιποθυμεί, δεν περιμένει να συνέλθει για ν' αναχωρήσει.

Η συμπεριφορά και οι ιδέες του Μπολκόνσκι είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του. Η επιπολαιότητα και η ροπή προς την ασωτία, που χαρακτηρίζουν πολλούς άλλους νέους της αριστοκρατίας, είναι ξένες προς τον Μπολκόνσκι. Τον ενδιαφέρει η σοβαρή όψη της ζωής. Είναι μελετηρός και ενημερωμένος όσο ελάχιστοι σε θέματα πολιτικά, κοινωνικά και στρατιωτικά, δείχνει όμως αδιαφορία για τη θρη-

σκεία, πράγμα που προκαλεί θλίψη στην ευσεβή αδελφή του. Φιλοδοξεί να ευεργετήσει τους συνανθρώπους του και νομίζει ότι θα το πετύχει προσφέροντας τις υπηρεσίες του στην πατρίδα του σε στιγμές πολεμικής αναμέτρησης μ' ένα ισχυρό εχθρό όπως ο Ναπολέων. Νομίζει ότι εκείνο που μπορεί να ικανοποιήσει τις βαθύτερες επιθυμίες του είναι η δόξα. Στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του συντέλεσαν η κληρονομικότητα και η αγωγή που του έδωσε ο αυστηρός, τραχύς και ιδιόρρυθμος πατέρας του, που στα μάτια του κόσμου φάνταζε σαν ένα ιερό λείψανο της ένδοξης εποχής της Μεγάλης Αικατερίνης.

Την παραμονή της μάχης του Αούστερλιτς ο Μπολκόνοσκυ φέρνει για μια στιγμή με τρυφερότητα στο νου του τη γυναίκα του, αλλά αμέσως οραματίζεται τη δόξα που θα μπορούσε να κερδίσει στη μάχη της επόμενης μέρας. Σκέφτεται: «Όσο κι αν είναι ακριβά για μένα πολλά πρόσωπα, ο πατέρας μου, η αδελφή μου, η γυναίκα μου, άλλοι, όσο τρομερό, αφύσικο κι αν φαίνεται, τα θυσιάζω όλ' αυτά πρόθυμα τώρα για μια στιγμή δόξας, για μια θριαμβευτική στιγμή, ώστε να κερδίσω έτσι την αγάπη ανθρώπων άγνωστων, που ποτέ δε θα τους γνωρίσω».

Στη μάχη του Αούστερλιτς ο Ναπολέων νίκησε τους Ρώσους και τους Αυστριακούς. Ενώ οι Ρώσοι στρατιώτες το δάζουν στα πόδια μπροστά στον αντίσχυρο να αναχαιτίσει την ντροπιασμένη φυγή τους Ρώσσο αρχιστράτηγο Κουτούζωφ, ο Μπολκόνοσκυ, που είναι υπασπιστής του Κουτούζωφ, αρπάζει τη σημαία από ένα νεκρό σημαιοφόρο και παρασύρει το τόγμα που έφευγε σε αντίθετη εναντίον των Γάλλων, για να σώσει μια ρωσική πυροβολαρχία. Η ηρωική του ενέργεια του στοιχίζει ένα βαρύτατο τραυματισμό στα κεφάλι. Εκεί όμως που πάει να χάσει τις αισθήσεις του αποκτά μια πρωτόγνωρη εμπειρία, έχει μια απροσδιόριστη γεύση του μεταφυσικού. Τα πάντα χάνονται από μπροστά του εκτός από την αίσθηση ενός πολύ ψηλού ουρανού. Από το νου του περνά η σκέψη: «Περίεργο να μην προσέξω πριν τον ψηλό ουρανό. Α, νιώθω πολύ, πάρα πολύ ευτυχημένος που τον γνώρισα πιά. Ναι όλα είναι τίποτα, απάτη, εξόν από τ' ουρανό το ατέλειωτο φόντο. Ουρανός μονάχα υπάρχει — μονάχα ουρανός. Όμως ούτε κι αυτός υπάρχει — γαλήνη υπάρχει μονάχα, γαλήνη και ξεκούραση. Ας είν' ευλογημένο τ' όνομα του Κυρίου!...». Αργότερα αιχμάλωτος στα χέρια των Γάλλων μέσα στο ύθος του πυρετού του επανέρχεται στο μεταφυσικό πρόβλημα: «... Όχι, τίποτα βέβαιο, χειροπιαστό δεν υπάρχει, εξόν από τη μηδαμινότητα όλων εκείνων που τ' αντιλαμβάνομαι και το νιώ, κι από το μεγαλείο κάποιου ακατανόητου, μα τόσο σημαντικού άπειρου!» Νιώθει την ανάγκη να πιστέψει, όμως την απάντηση στις μεταφυσικές του αναζητήσεις θα την πάρει πολύ αργότερα, αφού μεσολαθήσουν πολλά άλλα γεγονότα. Προς το παρόν γίνεται μια αλλαγή μέσα του, για την οποία δεν μας είχε προστομαίσει ο συγγραφέας, και την οποία θα ακολουθήσουν πολλές άλλες.

Ύστερ' από τη γεύση της αιωνιότητας κατανοεί πόσο ασήμαντη είναι η δόξα του κόσμου. Σώζεται από τον ίδιο το Ναπολέοντα, που ύστερα από τη νίκη του περιοδεύει το πεδίο της μάχης και εκτιμώντας τον ηρωισμό του Μπολκόνοσκυ δίνει

εγκολή να μεταφερθεί στο χειρουργείο και να τύχει μαζί με άλλους Ρώσους τραυματίες περίθαλψης από τον προσωπικό του γι:ατρό. Αντικρύζοντας τον άλλοτε ήρωά του, το Ναπολέοντα, ο Μπολκόνσκι βρίσκει ότι δεν έχει πια τίποτε το ξεχωριστό. «Α, πρόδ:νε μόνο την επιπόλαιη ματαιοδοξία του και καυχόταν αυτάρεστα για τη νίκη του σαν τυχαίος ανθρωπάκος. Τίποτα δεν ήταν, αλήθεια, συγκριτικά με τον ψηλό και ατέλειωτο ουρανό, που τον είδε και τον κατανόησε... Συλλογόταν πόσο τιποτένιο ήταν το μεγαλείο του...». Φλογισμένος από τον πυρετό διατήρησε για πάντα στη μνήμη του «τη σιλουέτα του μικρού, του ανθρωπάκου Ναπολέοντα με την αδιάφορη, την ευτυχισμένη από τη δυστυχία των άλλων ματιά του».

Και μια τρίτη μεταβολή γίνεται μέσα του. Ενώ παλαίει με το θάνατο, εμφανίζεται μπροστά του το όραμα μιας ζωής ήσυχης και μιας γαλήνιας οικογενειακής ευτυχίας στο πατρογονικό του κτήμα. Στους δικούς του, που δεν έχουν καμιά πληροφορία για την τύχη του μετά την μάχη του Αούστερλιτς, παρουσιάζεται ύστερ' από πολύ καιρό εντελώς απροσδόκητα, τη νύχτα που η γυναίκα του έχει έναν εξαιρετικά δύσκολο τοκετό. Είναι μεταμελημένος και αποφασισμένος να προσφέρει στη γυναίκα του όλη την τρυφερότητα που της είχε στερήσει. Συγκινημένος από την αγωνία της «τη φίλησε στο μέτωπο και της είπε λόγια που για πρώτη φορά μεταχειζόταν: Ψυχούλα μου, ο Θεός είναι καλός...». Αλλά και ο νέος θησαυρός όπου προσκολλά την καρδιά του ματαιώνεται. Η γυναίκα του πεθαίνει στον τοκετό της, ενώ το παιδί του σώζεται.

Η ιδιάψευση των ονείρων του κάνει τον Μπολκόνσκι να κλειστεί στον εαυτό του. Πιστεύει ότι η ήττα στο Αούστερλιτς οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι ορισμένοι αξιωματούχοι θέλησαν να προβληθούν προωθώντας σχέδια φιλόδοξα αλλά καταστρεπτικά. Είναι απογοητευμένος από την κατάσταση στο στρατό και δεν συμμετέχει στη νέα εκστρατεία του τσάρου Αλέξανδρου στην Πρωσία, όπου οι Ρώσοι γνωρίζουν νέα ήττα στη μάχη του Φρήλαντ. Ελπίδες για ευτυχία δεν έχουν αφήσει μέσα του. Βρίσκει ότι το μόνο που του έχει απομείνει είναι ο γιος του. Αποκρούει την άποψη του φίλου του Πιέρ, που έρχεται να τον επισκεφτεί, ότι η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στην προσφορά του στους συνανθρώπους του. Αντίθετα με τον Πιέρ υποστηρίζει ότι μ' όλες τις καλές προθέσεις είναι αδύνατο να βελτιωθούν οι άνθρωποι, γι' αυτό το καλύτερο που έχει να κάνει κάποιος είναι να κοιτάζει τον εαυτό του και την οικογένειά του αποφεύγοντας απλώς να βιάσει τους άλλους. Όταν όμως ο Πιέρ, που είχε προσχωρήσει στο μαζωνισμό, τον καλεί με θέρμη να δει τα πράγματα sub specie aeternitatis ο Μπολκόνσκι φέρνει στο νου του «τον ψηλό ουρανό» του Αούστερλιτς και παραδέχεται σιωπηρά ότι δεν έχει δίκαιο. Στα επόμενα δυο χρόνια εργάζεται αθόρυβα και συστηματικά για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των δουλοπάροικών του και είναι ένας από τους πρώτους Ρώσους ευγενείς που απελευθερώνει ένα σημαντικό αριθμό απ' αυτούς. Γράφει μια κριτική των δυο άτυχων εκστρατειών εναντίον του Ναπολέοντα και ετοιμάζει ένα υπόμνημα για την αλλαγή της ρωσικής στρατιωτικής νομοθεσίας και των στρατιωτικών κανονισμών.

Είναι φανερό ότι έχει ξεπεράσει την κρίση απαισιοδοξίας, όμως τίποτε δεν μας προειδοποιεί για το μεγάλο έρωτα που θα τον συγκλονίσει και θα τον ανανεώσει λίγο αργότερα. Αντίθετα ο συγγραφέας μας αφήνει με την εντύπωση ότι τέτοια προοπτική δεν υπάρχει καθόλου. Ταξιδεύοντας μια οικειοψίατικη μέρα στην επαρχία Ριαζάν για να τακτοποιήσει κάποιες κτηματικές του υποθέσεις περνά από ένα δάσος με σημύδες και έλατα. Την προσοχή του τραβά μια γέριχη θαλανιδιά. «Ήταν μια απίθανα χοντρή θαλανιδιά, με τα ξερά της κλαριά σπασμένα από καιρό, με το φλοιό της σκασμένο και με πληγές που είχαν κλείσει. Η άχαρη και τεράστια σιλουέτα της έμοιαζε με τέρας γερασμένο, που έδειχνε θυμό και περιφρόνηση στις πρόσχαρες σημύδες... Η γέριχη θαλανιδιά σα να 'λεγε: Πώς δε θαρεθήκατε πια τούτη την ανυπόφορη απάτη της άνοιξης, του έρωτα και της ευτυχίας; ... Η θαλανιδιά έχει με το παραπάνω δικιο συλλογίστηκε ο Μπολκόνσκυ. Μπορεί τους άπειρους από τη ζωή νέους να τους παρασέρνει τούτη η τρέλα. Εμείς όμως ξέρουμε τη ζωή κι έχουμε ξοφλήσει δω κάτω!». Σε λίγο κατάλαβε ότι ήταν τρομερά γελασμένος. Στην έπαυλη του κόμη Ηλία Ροσ-ώδ, όπου πήγε για να διευθετήσει τις υποθέσεις του, προσέχει την κόρη του Νατάσα, σχεδόν παιδούλα ανέμελη, ξέχειλη από τη χαρά της νιότης. Τη νύχτα φιλοξενείται στην έπαυλη. Μένει άγρυπνος ώς αργά, αλλά άγρυπνη μένει και η Νατάσα, που το δωμάτιό της βρίσκεται ακριβώς πάνω απ' εκείνο του Μπολκόνσκυ. Έχοντας ανοιχτό το παράθυρό του ακούει τη Νατάσα να μιλά με την ξαδέλφη της συνεπαρμένη από τη νυχτιάτικη μαγεία. «Απότομα μέσα στην ψυχή του σηκώθηκε ένας σίφουνας από νεανικούς ρεμβασμούς, συλλογισμούς, από εφηδικά ονειροπολήματα και ρόδινες ελπιδες, αντίθετες με την ως τότε ζωή του».

“Άμαχος γάρ έμπαίξει θεός Ἄφροδίτα.

Ο έρωτάς του για τη Νατάσα θα εκδηλωθεί αργότερα ακράτητος, λυτρωτικός. Για την ώρα καταλαβαίνει ότι «είναι αδύνατο να τελειώνει στα τριανταένα χρόνια η ζωή».

Στην επιστροφή η γέριχη θαλανιδιά του έκανε τόσο διαφορετική εντύπωση, που παρ' ολίγο να μην την αναγνωρίσει. «Πού πήγε, αλήθεια, η σκυθρωπή, δλοσυρή της έκφραση, η απαισιοδοξη δυσπιστία της; Τώρα δεν φαίνονταν πια οι πληγές της και τα σπασμένα της μπράτσα. Δροσερά, φρέσκα φύλλα φύτρωσαν μέσ' απ' το φλοιό της. Τι απίθανο, αλήθεια, ν' ανανεώνεται ακόμα το παμπάλαιο, το θλιβερό εκείνο δέντρο!». Τώρα πια θέλει να μπει στη ζωή και να δράσει. Θέλει «να φανεί κοινωνικά ωφέλιμος, να δώσει σοβαρή σημασία στην πραγματικότητα της ευτυχίας, στην αλήθεια του έρωτα».

Εγκαισταλείπει το αγρόκτημά του και πηγαίνει στην πρωτεύουσα, την Πετρούπολη. Υποβάλλει στον τσάρο το υπόμνημά του για τη στρατιωτική νομοθεσία, γίνεται συνεργάτης του ευνοούμενου του αυτοκράτορα, μεταρρυθμιστή Σπεράνσκυ και ως μέλος της επιτροπής επεξεργασίας των νόμων εργάζεται με ζήλο και αφοσίωση. Ωστόσο το σπουδαιότερο, για το οποίο τόσο έντεχνα μας έχει προετοιμάσει ο συγγραφέας, δεν αργεί να συμβεί.

Ο Μπολκόνσκυ ξανασηκώνεται τη Νατάσα σ' ένα χορό στην Πετρούπολη, στον οποίο παρευρίσκονται επιλεκτά μέλη της ρωσικής αυτοκρατορίας και ο ίδιος ο τσάρος. Γοητεύεται από την αγνή, ξεχωριστή ομορφιά της και από τότε συχνάζει στο σπίτι των Ροστώβ. Οι ψυχικές και σωματικές χάρες της κοπέλας, το σπάνιο ταλέντο της στο τραγούδι και το χορό, του δημιουργούν μια ερωτική μεταρσίωση. Στο φίλο του Πιέρ εξομολογείται: «Δε ζούσα πρώτα, φίλε μου. Μισόχαζα τώρα ζω, αδύνατο όμως να ζήσω χωρίς τη Νατάσα... Για μένα τώρα ο κόσμος χωρίστηκε σε δυο μέρη. Το ένα είν' εκείνη, κι εκεί όλα έχουν τη μακαριότητά της ευτυχίας — λαμποκοπούν από ευτυχία και φως. Το άλλο, αλόκληρος ο υπόλοιπος κόσμος δίχως εκείνη, κι αυτού βασιλεύει το σκοτάδι κι ο ζόφος... Πώς να μην αγαπώ το φως; Κι ούτε φταίω που τ' αγαπώ». Όσα θεωρούσε σπουδαία πριν λίγο καιρό σαρώγονται από τους νέους σφριγγηλούς χυμούς που κυκλοφορούν μέσα του. Κρίνει την τετράμηνη εργασία του στην Πετρούπολη σαν ματαιοπονία γεμάτη αφέλεια. Αρχίζει να οραματίζεται μια ευτυχία απλή μα σίγουρη. Αποφασίζει να παραιτηθεί από την υπηρεσία του και να ζητήσει σε γάμο τη Νατάσα. Όμως ο πατέρας του εναντιώνεται. Τελικά καταλήγουν στο συμβιβασμό να αναβληθεί ο γάμος για ένα χρόνο, ώσπου να επιστρέψει ο Μπολκόνσκυ από την Ελβετία, όπου θα πήγαινε για το καλό της υγείας του και για να δει παιδαγωγό για το μικρό γιο του.

Παρόλο που τόσο η Νατάσα όσο και ο μνηστήρας της εξοικουθούν να είναι ερωτευμένοι σ' όλο το διάστημα του αποχωρισμού τους, η αναβολή του γάμου, οι πείσμονες αντιρρήσεις του γέρο-Μπολκόνσκυ και η έκφραση κάποιων αμφιβολιών από τη μητέρα και τον αδελφό της Νατάσας για τις προοπτικές πραγματοποίησης του γάμου, μας γεννούν κάποιες υποψίες για την πιθανότητα ναυαγίου του. Όμως ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η ματαίωσή του είναι για μας τελείως απρόσμενος και συγκλονιστικός. Λίγες μόνο μέρες προτού ο Μπολκόνσκυ επιστρέψει από την Ελβετία, η Νατάσα γνωρίζει τον όμορφο αλλά διεφθαρμένο πρίγκιπα Ανατόλ Κουράγιη, που με τη βοήθεια της καλλονής αλλά επίσης διεφθαρμένης αδελφής του Ελέν, συζύγου του Πιέρ Μπεζούχωφ, τη σαγηνεύει, σε σημείο να ξεχάσει το μεγάλο έρωτά της για τον Μπολκόνσκυ και να δεχτεί να την απαγάγει. Ευτυχώς χάρη στην έγκαιρη επέμβαση των δικών της Νατάσας η απαγωγή ματαιώνεται. Όμως το σκάνδαλο γίνεται γνωστό στη Μόσχα και, όταν σε λίγο επιστρέψει ο Μπολκόνσκυ, το μαθαίνει. Παρόλο που ο φίλος του Πιέρ του ζητά να συγχωρήσει τη Νατάσα, που ήδη έχει μεταμεληθεί και έχει αρρωστήσει βαριά, ο Μπολκόνσκυ αρνείται. Δέχεται με αξιοπρέπεια το καινούριο πλήγμα που τον δρύνει, όμως αποφασίζει σιωπηρά να ανακαλύψει και να καλέσει σε μονομαχία τον άνθρωπο που του κατέστρεψε την ευτυχία. Ο Ανατόλ για ν' αποφύγει τέτοιο ενδεχόμενο κατατάσσεται στο στρατό και ο Μπολκόνσκυ επιδιώκοντας να τον συναντήσει πετυχαίνει να τοποθετηθεί στη στρατιά της Μολδαβίας, όπου, όπως είχε ακούσει, υπηρετούσε και ο εχθρός του. Παρόλο που χάνει τα ίχνη του, δεν παύει να έχει εκδικητικά σχέδια γι' αυτόν. Όσο κι αν διάζει τον εαυτό του να φαίνεται ήρεμος, ο πόνος υποδόσκει στην ψυχή του. Και «ενώ άλλοτε οι ορίζοντες γι' αυτόν ήταν ατέλειωτοι, αιώνιοι, φωτεινοί, μυστηριακοί και του φεγγαν το δέος, τη φωτεινή αυσιοδοξία, τώρα σαν

να στένεψαν όλα πάνω του και γύρω του. Ο ουρανός λες κι έγινε θόλος χαμηλός, περιορισμένος, θαρύς, όπου όλα έμοιαζαν ξεκαθαρισμένα, συμδαμνικά... Η καρδιά του ήταν παγωμένη. Μέσα του κυριαρχούσε το κενό».

Ενώ θρισκόταν σ' αυτή την ψυχολογική κατάσταση, ο Ναπολέων εισβάλλει στη Ρωσία και ο Μπολκόνσκι ζητά να μετατεθεί στη δυτική στρατιά για να πολεμήσει. Την παραμονή της μεγάλης μάχης του Μποροντίνο, κοντά στη Μόσχα, ο Μπολκόνσκι βλέπει άλλη την προηγούμενη ζωή του κάτω από το παγερό φως του επικείμενου θανάτου. Όλα όσα φάνταζαν στα μάτια του μεγάλα και ωραία κάτω από το μαγικό φως της ζωής, η δόξα, ο έρωτας, το κοινό αγαθό, η πατρίδα, όλα όσα έφερναν ενθουσιασμό και πόνο, του φαίνονται τώρα χοντροφτιαγμένες απατηλές εικόνες. Ο συγγραφέας όμως είναι υπέροχος στο να παρουσιάζει και να περιγράφει ψυχολογικές μεταπτώσεις. Οι μηδενιστικές σκέψεις του Μπολκόνσκι δεν θα σταθούν ικανές να εμποδίσουν την τρυφερή ανάμνηση του προσώπου που αγάπησε και μίσησε πιο πολύ από κάθε άλλο, της Νατάσας. Και λίγα δευτερόλεπτα πριν από τον κρίσιμο τραυματισμό του θα νιώσει ένα ξαφνικό φούντωμα της αγάπης του για ζωή. Όταν θα συνέλθει από τη λιποθυμία, θα είναι σε θέση να σκεφτεί: «Γιατί λυπόμουν ν' αφήσω τη ζωή; Σίγουρα κάτι θα υπήρχε σε τούτη τη ζωή, που δεν το καταλάβαινα και δεν το καταλαβαίνω».

Κατά τον τραυματισμό του στη μάχη του Αούστερλιτς του αποκαλύφθηκε «ο φηλός απέραντος ουρανός». Κατά το μοιραίο τραυματισμό του στη μάχη του Μποροντίνο θα απολαύσει τη χάρη της αποκάλυψης εκείνου που υποψιάστηκε ότι «υπήρχε σε τούτη τη ζωή και δεν το καταλάβαινε». Όταν στο χειρουργείο αντικρύζει τον εχθρό που μισούσε θανάσιμα, τον Ανατόλ, να κλαίει γοερά και να ζητά να του φέρουν το κομμένο του ποδάρι, νιώθει μιαν απρόσμενη συμπόνια κι αγάπη γι' αυτόν. «Ίσως γιατί υπέφερε ο ίδιος, γιατί υπέφεραν οι άλλοι... του 'ρχόταν σαν παιδί να χύσει δάκρυα καλόκαρδα, σχεδόν χαρούμενα». Η θέα του Ανατόλ ξυπνά μέσα του την ανάμνηση της Νατάσας σε ευτυχισμένες στιγμές και «πιο ζωηρά από κάθε άλλη φορά την αγάπη του και την τρυφερότητά του γι' αυτήν». «Δεν μπόρεσε να κρατηθεί περυσσότερο» σημειώνει ο συγγραφέας. «Κι έκλαψε με δάκρυα τρυφερά, γεμάτα αγάπη για τους ανθρώπους, για τον εαυτό του, για τις δικές του πλάνες, για τις πλάνες όλων των ανθρώπων». «Αχ, συμπόνια, αγάπη για τους αδελφούς, γι' αυτούς που μας αγαπούν μα και για κείνους που μας μισούν, αγάπη για τους εχθρούς. Ω, ναι αυτή είναι η αγάπη που δίδαξε ο Θεός πάνω στη γη, που μου δίδασκε η πριγκίπισσα Μαρία και που δεν την καταλάβαινα τότε. Νά γιατί λυπόμουν τη ζωή, νά τι ήταν αυτό που θα 'χα μπροστά μου ακόμα αν ζούσα. Μα είν' αργά πια, αργά, το ξέρω!»

Ενώ τα γαλλικά στρατεύματα προελαύνουν προς τη Μόσχα, αναγκάζεται και ο Μπολκόνσκι να μετακινείται διαρκώς. Μέσα στους φρικτούς πόνους που επιδεινώνονται από τις ταλαιπωρίες της μετακίνησης δεν παύει να σκέφτεται πως «μια νέα ευτυχία γεννήθηκε πια μέσα του, ευτυχία που σχετιζόταν με το Ευαγγέλιο»,

γι' αυτό ζητά επίμονα να του το φέρουν. Νιώθει πως «η ευτυχία αυτή καμμιά σχέση δεν έχει με την ύλη ούτε με τον εξωτερικόν άνθρωπο. Είναι η ευτυχία της ψυχής αποκλειστικά, της αγάπης». Οι σχέσεις του για άλλα πράγματα πολλές φορές μπερδεύονται, όμως τελικά ξεκαθαρίζουν και καταλήγουν στην αγάπη: «Όχι, δεν μοιάζει με την αγάπη για κάτι ή για κάποιο σκοπό, μα είναι η αγάπη που πρωτόνιωσα όταν, καθώς πέθαινα, είδα τον εχθρό μου και τον αγάπησα... Τούτο το μακάριο συναίσθημα το δοκιμάζω ακόμα: Ν' αγαπάς το διπλανό σου, τους εχθρούς σου, όλα — το Θεό στις λογής λογής εκδηλώσεις του. Μπορεί ν' αγαπάς έναν άνθρωπο στενά δεμένο μαζί σου με την ανθρώπινη αγάπη, μα τον εχθρό σου μονάχα μπορείς ν' αγαπήσεις μ' αγάπη θεϊκή. Νά γιατί δοκίμασα χαρά μεγάλη, όταν με πλημμύρισε η αγάπη για κείνο τον άνθρωπο... Όταν αγαπούμε μ' αγάπη ανθρωπίνη, εύκολα περινούμε στο μίσος. Όμως η θεϊκή αγάπη δεν αλλάζει ποτέ. Είναι η βαθύτερη ουσία της ψυχής...».

Με την απρόσμενη αυτή ψυχολογική αλλαγή του Μπολκόνσκι και με κάποια άλλα γεγονότα ο συγγραφέας μας προετοιμάζει αριστοτεχνικά για μια καινούρια συνάντηση του Μπολκόνσκι με τη μνηστή του. Στη συνάντηση αυτή ο Τολστόι αφιερώνει μερικές από τις πιο όμορφες και συγκινητικές σελίδες του βιβλίου του. Ο παλιός μνηστήρας της Νατάσας, εξαγνισμένος πια, δέχεται τις αφοσιωμένες περιποιήσεις της μεταμειλημένης μνηστής του με ευγνωμοσύνη. Όμως, ενώ πριν από τη συνάντησή του με τη Νατάσα η αγάπη που ένιωθε ήταν «υπερκόσμια, ανεξάρτητη από το κάθε τι και εξουδιέτερωνε ολότελα το φόβο του θανάτου, ακόμα και τη σκέψη γι' αυτόν», γιατί, «το ν' αγαπάει όλα, τον ν' αυτοθυσιάζεται πάντα για την αγάπη σήμαινε πως δεν αγαπούσε κανένα χωριστά, πως ξεμάκρυνε από τα εγκόσμια... και η σκέψη πως δε θα γλύτωνε τον άφηγε ολότελα ασυγκίνητο», τώρα που ξαναβρήκε την αγαπημένη του «δέθηκε πάλι με τη ζωή, γιατί ο έρωτας για μια γυναίκα φούντωσε απότομα στην καρδιά του». Αγωνίζεται να νικήσει το θάνατο, αλλά τελικά υποκύπτει. Όμως στο τέλος της σύντομης αλλά πολυκύμαντης ζωής του, ύστερ' από ένα σωρό ψυχολογικές και ιδεολογικές μεταπτώσεις, ο ήρωας έχει την ευτυχία ν' ανακαλύψει το αληθινό νόημα της ζωής, που δεν είναι άλλο από τη χριστιανική αγάπη. Αυτή φαίνεται είναι και η πίστη του ίδιου του συγγραφέα.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ

«ΕΚΤΑΚΤΟ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ»

Οι άνθρωποι έβγαιναν στους δρόμους και στις πλατείες σαν από μυρμιγκότροπες. Μιλούνια. Ο ένας έπεφτε πάνω στον άλλο και επικρατούσε πρωτοφανής σύγχυση και ταραχή. Στις πόλεις και στα χωριά το ίδιο γινότανε. Στα σπίτια, στα γραφεία, στα εργοστάσια, στα στρατόπεδα, σ' όλοκληρο το βασίλειο εκείνο άρχισε μιιά παράξενη ιστορία, πολύ άσαφής και άπροσδιόριστη. Στην άρχή ύποπτη, μετά όμως άνησυχητική και επικίνδυνη.

Ο ένας κοίταζε τον άλλο, με περιέργεια, με έκπληξη, με φόβο, αυτό δέν το έγνώριζε κανείς. Κοίταζε αιωπηλά, καθώς γλιστρούσε σά χέλι να βγει, να φύγει.

Μετά σαν κάποιος άόρατος να έδωσε το σύνθημα όλοι άρχισαν να ρωτούν το ίδιο πράγμα, πού το άκουγαν λεπτό το λεπτό δυνατότερα, έντονότερα. Τους έτρωγε τ' αυτιά σαν άφηνασμένο έντομο, πού τρύπωνε βαθιά και δέν μπορούσε να βγει: «Έκτακτο ανακοινωθέν!... Έκτακτο ανακοινωθέν!... Έκτακτο ανακοινωθέν!...»

Όλοι το άκουγαν σαν ο καθένας τους να είχε μέσα του κι' από ένα πομπό και ταυτόχρονα δέκτη, πού μετέδιδε και έπαιρνε το ίδιο πράγμα: «Έκτακτο ανακοινωθέν!... Έκτακτο ανακοινωθέν!... Έκτακτο ανακοινωθέν!...» Τιποτ' άλλο. Λέξη. Και ρωτούσε ο ένας τον άλλο αν εκείνος «έπιανε» τά ίδια λόγια και άπαντούσε πώς «ναί», ότι «έπιανε» τά ίδια λόγια. Ότι οί ίδιες λέξεις πήγαιναν να τού σπάσουν τά τύμπανα έτσι όπως έπεφταν άπανωτά, σά σφαίρες αυτόματου όπλου. Ριπές στο φούντωμα τής μάχης. Κι' όλοι άπορούσαν. Και άγωνούσαν. Και άναρωτιώντουσαν τί μπορούσε να σημαίνουν αυτά τά λόγια, πού κανείς δέν έγνώριζε από πού προέρχονταν. Ότι δέν μετáδιδονταν από πουθενά, παρά από μέσα τους. Αυτό άργησαν να το καταλάβουν και έφαχγαν να βρούν από πού και ποιος. Ποιος ήταν αυτός πού έτάραξε τή θεία γαλήνη τους, πού έρριχνε τις άρμαθιές των κεραυνών στην αίθρια τής ζωής τους, στην μακαριότητά τους; Οί ραδιοφωνικοί σταθμοί, οί τηλεοράσεις, όλα τά προγράμματα μεταδίδονταν κανονικά. Κανένα «παράσιτο» δέν έμπόδιζε τήν μετάδοσή τους. Τά κουμπιά «έπιαναν» τους σταθμούς στο κανονικό «μήκος» και οί φωνές άκούγονταν εύκρινώς, καμπάνα. Ποιος ήταν, λοιπόν;

Τερατώδεις φήμες κυκλοφόρησαν και όπως ήταν φυσικό το γεγονός αυτό έκαμε τά μυρμήγκια να γυρίσουν στην τρύπα τους. Πατείς με πατώσε. Δεκάδες νεκροί. Τι λέω, εκατοντάδες. Τόσος ήταν ο πανικός.

***

Έδέησε να ξυπνήσουν οί άρμόδιοι, οί άρχοντες του βασιλείου εκείνου. Άλλά τότε έγιναν ακόμα πιό περίερα πράγματα. Σαν άοράτως να είχαν αναλάβει τήν διακυβέρνηση τής χώρας έξωγήνιοι, οί όποιοι έρρύθμιζαν από το διάστημα και τις πιό άσήμαντες λεπτομέρειες τής ζωής εκεί κάτω.

Ένώ, λοιπόν, άρχοντες βρίσκονταν τώρα σέ συναγερμό, ο λαός ξεπέρασε γρήγορα τις πρώτες δύσκολες ώρες και ξανάπεσε στην προηγούμενη κατάσταση. Όπως ήταν, στους δρόμους και τις πλατείες, άρχισε ένα τρικούθερο γλέντι, πού ακόμα άκούω τις φωνές και τά τραγούδια του. Ήεφάντωμα αληθινό. Σα να είχαν ζωντανέψει ξαφνικά πανάρχαιοι, άρχέγονοι μύθοι και χιλιάδες Βάκχοι και Βάκχες ξε-

χύθησαν στους ερόμους από τα σπήλαια και τις όπες της γής. Δεν άκουγαν τίποτα, δεν υπολόγιζαν τίποτα, δεν υπήρχε τίποτα. Τόσα χρόνια είχε μάθει να ρυθμίζεται και να απορροθμίζεται: μόνος του και να θρίσκειται, και στη μιὰ και στην άλλη κατάσταση, στο σημείο που ο Ίδιος έπιθυμούσε.

**

Αυτό, ώστόσο, δεν ήταν και το πιο έντυπωσιακό της νέας τροπής των πραγμάτων. Δεν ήταν, αν θέλετε, το πιο επικίνδυνο, που έπρεπε να άνησυχήστε τους άρχοντες. Γιατί εκείνο που συνέβαινε τώρα άφροδύσε αυτούς τους Ίδιους τους υπεύθυνους που κυβερνούσαν τον τόπον εκείνο. Που είχαν γίνει κι' αυτοί όχλος, χωρίς, λέει, να το έχουν καταλάβει ως εκείνη τη στιγμή. Δεν λειτουργούσε πια τίποτα. Τίποτα.

**

Το τρίτο, και τελευταίο, που έγινε στο κράτος εκείνο δεν το πήρε είδηση κανείς. Απολύτως. Άλλά αυτό δεν είχε πια και τόση σημασία. Τίποτε δεν μπορούσε πια να έχει σημασία σ' έναν τέτοιο κόσμο. Ποιό ήταν; Άνάμεσα στους άρχοντες και στον όχλο εκείνο να ξεφυτρώνουν άγνωστοι, τελείως άγνωστοι, άνθρωποι, σαν κάποιος Δευκαλίων και κάποια Πύρρα να πετούσαν πίσω τους πέτρες και να φυτρώναν άνθρωποι: μέσ' από τη γή κι' ως μὴν είχε γίνει κατακλυσμός να ξεπαστρέψει η γή από τους προηγούμενους για να χρειάζονται καινούργιοι.

Ξεφυτρώνανε, λοιπόν, άνθρωποι πολύ συμπαθείς, φιλικόι και ειρηνικόι. Χωρίς όπλα. Χωρίς στολή. Χωρίς άπαιτήσεις. Δεν χρειάζόνταν πια ούτε τα όπλα, ούτε οι στολές, ούτε οι άπαιτήσεις. Γιατί έτσι κι' άλλως ήταν όλα δικά τους. Προς τί να άνησυχήστε; η Κοινή Γνώμη; Περιτό, λοιπόν.

Βέβαια όλα θρίσκονταν σε κάποια, φαινομενική έτσι, τάξη σύμφωνα με την «φιλοσοφία» του Συστήματος του βασιλείου εκείνου. Γιατί και οι άρχοντες δεν έδλεπαν πια άλλη λύση από το να συνεχίσουν να έχουν το κεφάλι τους χωμένο στην άμμο και να πισινά τους καμπύλη, ψηλά, σαν άρέφνητο κοπάδι από στρουθοκάμηλους στην έρημο.

Και το «Έκτακτο άνακοινωθέν», όπως ανέφερε «έγκυρη κυβερνητική πηγή», που την διαδέχτηκε επίσημη κυβερνητική άνακοίνωση, «ήταν άπόπειρα άποσταθεροποίησης του Συστήματος από δολιοφθορείς, που έπιθυμούσαν την άνατροπή του». Κι' έτσι άρχισε ένα άγριο κυνηγητό του άγνωστου εκείνου «έχθρου του λαού».

**

Το «Έκτακτο άνακοινωθέν», που παραμένει μυστήριο γιατί δεν προχώρησε σε τρίτη λέξη, στο «κανονικό» κείμενο, συνέχισε να μεταδίδεται στο ίδιο «μήκος» κύματος. Άλλά πια δεν είχε καμιά σημασία. Όπως, φαίνεται, δεν είχε σημασία και η τρίτη λέξη, γιατί, και-α τους ειδικούς, «έπίεζε θρασυανιστικά ο χρόνος», ενώ άλλοι είπαν πως μπορεί να μὴν υπήρξε ποτέ, να θεωρήθηκαν, δηλαδή, άπαρκείς οι δυο άπαναλαμθανόμενες σε ρυθμό πολυβόλου. Συνέχισε, λοιπόν, να μεταδίδεται, σαν μιὰ συμβατική όμως πια «Καλήμέρα» ή «Καλή νύχτα». Τίποτ' άλλο...

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ 1878 — 1955*

Λόγω του περιορισμένου χρόνου που έχω εις την διάθεσίν μου και διά να μήν καταχραστῶ τῆς καλωσύνης σας νά μοῦ ἐπιτρέψετε νά καλύψω τήν ἀνωτέρω ἀνεπανάληπτη περίοδο τῆς Λεμεσοῦ, πού ἀδύστακτα θά ἔλεγα χρυσοῦν αἰῶνα, τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων και τόν χώρον μέσα εις τόν ὁποῖον ἐκινήθησαν, μέ μιᾶ κάπως βεβιασμένη παρουσίαση, χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἔνα τέτοιο σημαντικό θέμα ἔχει πλήρως ἐξαντληθῆ. Διά αὐτό και ζητῶ τήν κατανόησίν σας.

Διά νά νιώσῃ ὁμοῦ κανεῖς αὐτό τό πνευματικό ζύπνημα πρέπει νά μεταφερθῆ εις τό κλῆμα πού ἐπικρατοῦσε πρὸ τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς, δηλαδή τόν ἀπόηχον τῶν αἰματηρῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821, τοῦ 1827 και τοῦ 1833 πού ὁ φτωχός Ραγιαῶς πλήρωνε μέ τό αἷμα του τόν Τοῦρκον ἀφάντην, ἐνώ στέναζε κάτω ἀπὸ τοὺς φόρους και τίς ἀδικίες. Πρῶτα πρόβαλαν οἱ διδάσκαλοι, ἀρκετοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν κληρικοί, πού διδάσκοντας τὰ παιδιὰ κρατοῦσαν ἄσθεστη τῆ δάδα τοῦ ὑπόδουλου Ἑθνους. Μετὰ ἀκολούθησε ἡ ἔδρυσις τῶν πρώτων σχολείων ὅπου σ' αὐτὰ δίδαξαν Κύπριοι κατηρτισμένοι ἀλλαχοῦ τῆς Κύπρου και Ἑλλαδίτες.

Ἐνας σταθμός σ' αὐτό τό ζύπνημα τῶν Λεμεσιανῶν ἦταν και ἡ ἔδρυσις τοῦ Ἀναγνωστηρίου «Ἰσότης» τό 1872, ἐνός τῶν ἀρχαιοτέρων σωματείων τῆς Κύπρου. Πρόεδρος του γιά χρόνια ἦταν ὁ διδάσκαλος, μετέπειτα δὲ δικαστής και βουλευτής Γεώργιος Μαληκίδης. Ἀπὸ τοῦ θήματος τῆς «Ἰσότητος» ἔδιδαν διαλέξεις ὅλες οἱ τότε προσωπικότητες τῆς Λεμεσοῦ. Διά νά πληροῦνται δὲ τὰ μέλη τὰ νέα, τό σωματεῖον ἔγινε συνδρομητῆς ἑλληνικῶν ἐφημερίδων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κάθε δεκαπενθήμερον ὁ ταχυδρομικός σάκος ἀπὸ τήν Λάρνακα μέ τίς ἐφημερίδες «Ἀμάθεια» τῆς Σμύρνης, τόν «Νεολόγο» τῆς Κων/πόλεως, τήν «Κλειῶ» και «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης και τόν «Ἐσπερο» τῆς Λειψίας.

Μέ τόν ἐρχαμό τους οἱ Ἀγγλοὶ, και μέ τές καινούργιες συνθήκες πού ἐδημιούργησαν, ἐπέτρεψαν και εις τόν Κύπριον πού τόσα χρόνια εἶχε ζήσει τήν ἀπολυταρχίαν τοῦ Τοῦρκου, νά σιέφτεται και νά ἐνεργῆ μέ ἔνα πιό φιλελεύθερον τρόπον, πού οὔτε καν μποροῦσε νά ὀνειρευθῆ προηγουμένως. Ἐκεῖνο πού πάντα ἔκαιε μέσα του δέν ἦταν νά διαβάξῃ ἐφημερίδες μόνον και νά στέλλῃ ἀναποκρίσεις σ' αὐτές ὅπως ὁ Δημητρός Λανίτης Νικολαΐδης, ἀλλά νά ἀπακητήσῃ και ἑδικές του. Τό ἐνθαρρυντικό φῶς ἐδόθη ἀπὸ τόν Θεόδουλο Κωνσταντινίδη τῆς Λάρνακος. Τόν ἀκολούθησε εις τήν Λεμεσό τό 1880 ὁ Ἀριστοτέλης Παλαιολόγος ἐκδιδοντας τήν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα «Ἀλήθεια» πού ἐπρόκειτο νά διαδραματίσῃ μέγιστο ρόλο εις τό πνευματικό ζύπνημα τῆς Λεμεσοῦ. Ὁ Παλαιολόγος διατέλεσε διδάσκαλος, μέλος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, Πρόεδρος τῶν Ἐκπαιδευτηρίων και Βουλευτής. Ἐκράτησε τήν ἐφημερίδα μέχρι τό 1897 ὅτε ἔγινε δικαστής. Τήν ἐσυνέχισε ἕνας

* Διάλεξη πού δόθηκε στήν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Δημοτικοῦ Μεγάρου Λεμεσοῦ (5 Ἀπριλίου 1985) μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἔτους τῆς Παλαιᾶς Λεμεσοῦ.

ἄλλος διδάσκαλος πού ἔβγαζε γιά λίγο καιρό τήν ἐφημερίδα «Ἀναγέννησις», ὁ Μενέλαος Φραγκούδης. Τήν κράτησε μέχρι τὸ 1931 πού πέθανε, τήν ἀνέδειξε ὡς τήν σημαντικότερη πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐφημερίδα τῆς Κύπρου. Λόγος ὁ ἴδιος, ἦτο μιὰ εὐαίσθητη ραφ:ναρισμένη ψυχὴ. Φανατικός ὑπέρμαχος τῆς Δημοκρατίας, δὲν ἤρκεσθη μόνον νὰ δημοσιεύη μελέτες ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ ἔκανε καὶ ὁμιλίαι. Ἐπίσης ὡς Σχολικός Ἐφορος ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐκπαιδευτικούς νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν. Ἔιχε τὸ ψευδώνυμον «Ὀνήσιος». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φραγκούδη ἡ ἐφημερίς ἐσυνεχίσθη ἀπὸ τὸν Κώστα Νικολαΐδη μέχρι τὸ 1937. Ὁ υἱὸς τοῦ Φραγκούδη Τάκης ἀνέπτυξε τὸ ταλέντο του εἰς τὴν ζωγραφικὴν κάνοντας ἐδῶ καὶ εἰς Ἀθήνας ἐκθέσεις.

Τὸ παράδειγμα τῆς «Ἀληθείας» ἠκολούθησε ἀκόμη ἓνας διδάσκαλος, ὁ Στυλιανὸς Χουρμούζιος, ὅπου τὸ 1884 ἐξέδωσε τὴν ἐφημερίδα «Σάλπιγγα» πού εἶχε καὶ αὐτὴ ἀξιόλογον σταδιοδρομίαν. Ὁ μουσικοδιδάσκαλος Χουρμούζιος τὴν κράτησε μέχρι τὸ 1901. Ἐξέδωσε ἐπίσης τὴν ἐφημερίδα «Μάστιγξ» καὶ τὴν «Μικρὰ Σάλπιγγα». Ἀργότερα ἐδίδαξε Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ εἰς Παγκύπριον Γυμνάσιον, ἀνακυρήχθηκε δὲ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου Ἄρχων Πρωτοφάλης. Τὴν ἐφημερίδα ἐσυνέχισε ὁ υἱὸς του Χριστόδουλος μέχρι τὸ 1912, πού κατόπιν διετέλεσεν εἰς Λονδίνον διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Τὴν «Σάλπιγγα» ἐσυνέχισε ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Στυλιανοῦ, Εὐρυπίδης μέχρι τὸ 1926, ὅτε ὁ τελευταῖος μετέφερεν τὴν ἔδραν τῆς ἐφημερίδος εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖ τὴν ἐξέδιδε μέχρι τὸ 1927. Ὁ Εὐρυπίδης ἐξέδωσε ἐπίσης τὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα», τὰ περιδικὰ «Παιδικὴ Ἥχώ» καὶ «Παρθενώνα». Ὁ μικρότερος υἱὸς τοῦ Στυλιανοῦ, Γεώργιος ἦτο μουσικοσυνθέτης, ἴδρυσεν τὴν «Μανδολινάτα» καὶ διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ. Τοῦ Εὐρυπίδη τέκνον ὁ Αἰμίλιος, ὁ ὁποῖος ἐξέδιδε εἰς Λεμεσὸν τὸ πρῶτον λογοτεχνικὸν περιοδικὸν «Ἀβγὴ», ὁ κατόπιν γνωστός εἰς τὸ Πανελλήνιον δημοσιογράφος, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Καθημερινὴ» Ἀθηνῶν. Διετέλεσε Γεν. Διευθυντὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ θεάτρου, ἠγχολήθη δὲ μὲ τὰς μεταφράσεις. Ἄφησε ἀξιόλογα ἔργα. Τοῦ Χριστόδουλου υἱὸς ὁ Στέλιος, ὁ ὁποῖος διετέλεσε Γραμματεὺς δύο Ἑλλήνων Βασιλέων καὶ συγγραφεὺς διαφόρων ἔργων.

Δικαιωματικὰ νομίζω ἀρχίζω τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς Λεμεσοῦ μετὰ τὸν Σχολάρχην Δημητρὸν Λανίτη Νικολαΐδη ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε εἰς τὴν Ἑλλ. Σχολὴν ἐπὶ 15 ἔτη πρωτοστατῶν εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀρῶσιν, μετὰ διετέλεσε προξενικὸς πράκτωρ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ 18 ἔτη κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καθὼς καὶ βουλευτὴς. Τοὺς λόγους τοῦ ἐξέδωσεν εἰς βιβλίον μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ υἱὸς του Νικόλαος, Σχολάρχης καὶ αὐτὸς τῆς Λάρνακος. Τὸν νομικὸν Γεώργιον Σιδιτανίδην ὁ ὁποῖος διετέλεσε Νομάρχης Εὐβοίας, μετὰ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος, κατόπιν βουλευτὴς Καλαμπάκας, καὶ τέλος Γεν. Διοικητῆς Θεσσαλίας, ἐξέδιδε τὴν ἐφημερίδα «Τηλέγραφος» εἰς Ἀθήνας, συνέγραψε δὲ ἓνα δραματικὸν ἔργο καὶ ἓνα μυθιστόρημα. Τὸν νομικὸν Ὀνούφριον Ἰωσονίδην ὁ ὁποῖος διετέλεσε βουλευτὴς, πού ἐξέδωκε δύο ποιητικὰς συλλογὰς καὶ τὸ περιοδικὸν «Ἐλικῶν». Τὸν Μιστράλ τῆς Κύπρου Βασίλην

Μιχαηλίδη, που δεν υπήρχε παλιός Λεμεσιανός που να μην ήξευρε ν' άπαγγέλει ένα ή και περισσότερα από τα ποιήματά του. Τόσο πολύ συνεδέθη με την πόλιν. Είχε εκδώσει δύο ποιητικές συλλογές και την σατυρική εφημερίδα «Ο Διάβολος». Τόν Κασιώτη Ιατρό Γεώργιο Διαγκούση, του οποίου τα ποιήματα εξέδόθησαν ένα χρόνο μετά τον θάνατόν του με πρόλογον του Ευγενίου Ζήνωνος. Τόν Ιατροφιλόσοφον Ίωάννη Καραγεωργιάδη που διετέλεσε Δήμαρχος Λεμεσού, ο οποίος υπήρξε ο ιδρυτής του έν Κύπρω Έλλ. Τεκτονισμού και έφερεν τόν 33ον βαθμόν (Μέγας Ήπιθεωρητής). Συγγραφεύς, ποιητής, μετέφρασε ποιήματα από την Ευρωπαϊκή ποίηση και ήσχολήθη με τό δράμα. Τόν υιόν του λόγιον Ιατρόν Έρμαν Καραγεωργιάδη (Herman Cara). Τόν δικηγόρον Ν. Κλ. Λανίτη, ο οποίος διετέλεσε Δημοτικός Σύμβουλος, Σχολικός Έφορος, και Βουλευτής που άφησε ανεξίτηλα τά ίχνη του περάσματός του εις την κοινωνική, πνευματική και έθνική κίνηση του τόπου. Έξέδωσε τρία βιβλία. Νέος έδημοσιογράφη εις την «Άλήθεια» με τόν Σίμο Μενάρδο υπό τό όνομα «Δελτιογράφος». Είς την άρχήν τής σταδιοδρομίας του με τόν τελευταίον, ήτο συντάκτης επί τριετίαν εις τό δικηγορικόν του γραφείον. Τόν σοφόν φιλόλογον και νομικόν Σίμον Μενάρδον. γεννηθέντα εις Μυτιλήνη από πατέρα Άθηναίον και μητέρα Λεμεσιανή, ο οποίος έζησε τά νεανικά του χρόνια εις την Λεμεσόν. Διετέλεσε έκτακτος καθηγητής εις τό Πανεπιστήμιον τής Όξφόρδης, μετά καθηγητής εις τό Πανεπιστήμιον Άθηνών, εγκαινίασε δε εις τό King's College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου την έδραν «Ο Κοραΐς» διά σειράς μαθημάτων τής Νεοελληνικής φιλολογίας. Έξελέγη Άκαδημαϊκός και διωρίσθη Γεν. Γραμματέυς τής Άκαδημίας. Συγγραφεύς λαογραφικών, γλωσσικών και ιστορικών μελετών περι Κύπρου, μετέφρασε ποιήματα αρχαίων Έλλήνων λυρικών.

Τόν Σχολάρχην Δημητρώ Λανίτη Νικολαΐδη διεδέχθη ο Άνδρέας Θεμιστοκλέους μέγας κοινωνικός παράγων, ευγενής, ιδεολόγος, άκραφνή πατριώτης, εις των άρίστων διδασκάλων τής νήσου. Γυμνασιάρχας των τελευταίων χρόνων έχομεν τόν διάδοχον και γαμβρόν του Θεμιστοκλέους Άργυρόν Δρουσιώτη, Νικόλαον Ειούταν, ο οποίος έλάμβανε μέρος εις την φιλολογικήν κίνησιν τής πόλεως, Ήρακλή Άγγελΐδη, ο οποίος εξέδωσε μεταφράσεις αρχαίων Έλλήνων ποιητών και Άμφιτρώνα Ύδραϊον που τόσας γενεάς έμόρφωσαν. Λόγου δε γενομένου περι έκπαιδευτικών μερικοί από αυτούς άφησαν άξιόλογον έργον. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Λουκά λαογράφος, Ήενοφών Φαρμακίδης, λαογράφος, Ίωάννης Έρωταϊτου, λαογράφος, Άριστόδημος Πηλαθάκης, ο οποίος εξέδωσε ένα βιβλίον περι των σχολείων τής Λεμεσού. Καθηγηταί: Κλεόδουλος Μυριανθόπουλος, ο οποίος εξέδιδε την εφημερίδα «Κήρυξ», συνέγραψε δε και πέντε άλλα βιβλία, Κώστας Πηλαθάκης, ο οποίος διετέλεσε Γεν. Ήπιθεωρητής Σχολών Μέσης Έκπαίδευσεως και εξέδωσε δύο εξαμετικά βιβλία, έκτός των λαογραφικών μελετών του, ο Κώστας Χαράκης, ο οποίος έγραψε έπιθεωρήσεις και θεατρικά έργα, Θράσος Μακρυγιάννης ο οποίος ήσχολήθη με ποιήματα Κυπριακής διαλέκτου και Κυπριακές έπιθεωρήσεις.

Τόν νομικόν Γεώργιον Φραγκούδην δημοσιογράφον και συγγραφέα πλειστων όσων σημαντικών βιβλίων επί ποικίλων θεμάτων (Κύπρις, Το Άρχιεπισκοπικόν

ζήτημα Κύπρου, Τὸ Ρωμαϊκόν, Ἱστορία καὶ Γενεαλογία τῆς μεγάλης Κυπριακῆς οἰκογενείας Φραγκοῦδη, κ.ά.) ὁ ὁποῖος διετέλεσε βουλευτὴς Ἀθηνῶν, ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τῆς Παντείου Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ὁ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς. Ἐξέδωσε εἰς Ἀθήνας τὴν ἑφημερίδα «Μεταρρυθμισ» καὶ τὴν πρώτην εἰς Λεμεσὸν καθημερινὴν ἑφημερίδα τὸ «Φῶς». Τὸν νομικὸν Εὐγένιον Ζήνωνα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς Πάνορμον τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ Λεμεσιανῶν πατέρα, διετέλεσε Σχολικὸς Ἐφορος, μέλος τοῦ Δημοτικῆς Συμβουλίου καὶ βουλευτῆς. Ποιητῆς, ἠσχολήθη μὲ τὰς μεταφράσεις ξένων ποιητῶν καὶ τὸ θέατρον. Συνέγραψε ἓνα δράμα καὶ μίαν κωμωδίαν. Ἦτο εὐφραδέστατος ρήτωρ. Ἀδελφοὶ τοῦ Εὐγένιου ἦσαν: Ὁ νομικὸς Ἀρστέιδης Ζήνων, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὁ καλύτερος ἀπαγγέλλων Ἑλλῆν τῆς περασμένης γενεᾶς, ἐδίδαξε ἀρχαῖα δράματα καὶ ἐδημοσιογράφη εἰς τὴν «Ἀλήθεια» καὶ «Κήρυκα». Ὁ γεωπόνος Γεώργιος Ζήνων, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε εἰς δύο περιόδους τὴν γελοιογραφικὴν καὶ σατυρικὴν ἑφημερίδα «Πειρασμὸς», καὶ ὁ ποιητῆς Βίκτωρ Ζήνων, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε μίαν ποιητικὴν συλλογὴν.

Τὸν πεζογράφον Νίκο Νικολαΐδην, ὁ ὁποῖος ἔζησε εἰς τὴν Λεμεσὸν ἀπὸ τὸ 1919—1923 ὅπου ἐξέδωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ ἄφησε μὲ τὸ πέρασμά του ζωγραφικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς πίνακες. Τὸν νομικὸν Γιάννη Ἡλιάδη, ὁ ὁποῖος ἔγραφε εἰς τὴν «Ἀλήθεια» καὶ «Σάλπιγγα» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαέθων». Ἐπαιρνε ζωηρὸ μέρος εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς πόλεως. Τὸν νομικὸν Εὐέλθοντα Πιτσιλλῆδη, δημοσιογράφον καὶ ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευε σατυρικά καὶ πατριωτικὰ ποιήματα μὲ τὸ ψευδώνυμον «Βύσκιος Πεύκης». Γνωστὸς ὡς ὁ Σουρῆς τῆς Κύπρου. Διετέλεσε ἀρχισυντάκτης τῆς σατυρικῆς ἑφημερίδος «Πειρασμὸς» καὶ ἐξέδιδε τὲς ἑφημερίδας «Ἀνατολή» καὶ «Λαϊκὸ Βῆμα». Ἐδημοσίευσε δύο ποιητικὰς συλλογὰς. Θυγατέρες τοῦ Εὐέλθοντος ἡ φιλόλογος Θέμις Σαπκαρά, ἡ ὁποία διεξήγαγε ἔρευνες εἰς ἀρχαῖα καὶ βιβλιοθηκῆς τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ βιβλίον της ἐτιμήθη μὲ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ ἡ ἀρχαιολόγος Ἑλλῆ Κλόκκαρη. Τὸν δημοσιογράφον Δημητρὸν Δημητριάδην, ὁ ὁποῖος ἦτο χρονογράφος τῆς «Ἀλήθειας» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Ντόριαν» καὶ διευθυντῆς τῆς ἑφημερίδος «Κήρυξ». Μὲ τὸ ψευδώνυμον «Αἰμίλιος Κάτων» ἐδημοσίευσε δικὰ του ποιήματα καὶ μεταφράσεις Εὐρωπαϊῶν ποιητῶν. Ἐξέδιδε τὴν ἑφημερίδα «Χρόνος» σχεδὸν μέχρι θανάτου του. Ἐξέδωσε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἓνα μάλιστα ἔτυχε τοῦ Α' βραβείου τοῦ Καλοκαρπίου διαγωνισμοῦ Ἀθηνῶν. Υἱὸς τοῦ τελευταίου ὁ νομικὸς Χρῦσης Δημητριάδης ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε πολλὰ βιβλία σχετιζόμενα μὲ τὸ ἐπάγγελμα του. Τὸν νομικὸ Ἀντώνη Ἰντιάνο, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καὶ ἔφορος τοῦ Μεσαιωνικοῦ Μουσείου. Ὑπῆρξε συνεργάτης τῶν Λεμεσιανῶν ἑφημερίδων. ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν, μεταφράσεις ξένων ποιητῶν, βιβλιοκρισίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἔρευνα. Μελέτες ἐδημοσίευσε εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, τῆς ὁποίας ἦτο ἰδρυτικὸ μέλος. Ἐξέδωσε ἓνα βιβλίον. Ἰδρυσε μετὰ τοῦ Κώστα Προυσῆ καὶ Νίκου Κρανιδιώτη τὸ περιοδικὸν «Κυπριακὰ Γράμματα». Τὸν καθηγητὴ καὶ ζωγράφον Γεώργιο Φασουλιώτη, ὁ ὁποῖος ἐξέδιδε τὴν σατυρικὴν ἑφημερίδα «Γέλιο», τὰ δύο τελευταῖα χρόνια συνεταρῆς μετὰ τοῦ ζωγράφου Βίκτωρος Ἰωαννῆδη. Ἐξέδωσε ἐπίσης ἓνα δραματικὸν ἔργο. Τὸν ἀδελφὸν του Πάνο Φασουλιώτη, ὁ ὁποῖος ἐξέδιδε τὲς ἑφη-

μερίδες «Πυρός» και «Παρατηρητής». Χρονογράφος τῆς «Σάλπιγγας» εἶχε τὸ ψευδώνυμον «Νάλας Νταμαγιάντης». Ἠσχολήθη μὲ μεταφράσεις τοῦ Oscar Wilde εἰς ὁποῖες ἐδημοσίευσε εἰς τὴν «Ἀλήθεια». Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν τῆς Δημοτικῆς. Θυγατέρα τοῦ Πάνου, ἡ ζωγράφος Καίτη Στεφανίδη.

Τὸν ἐξαιρετικὸν νομικὸν ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου Γιάγκο Τορναρίτη, διευθυντὴ κατόπιν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, θέση πού διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἰς τὴν Λεμεσόμ ὑπῆρξεν συνεργάτης τῆς «Ἀλήθειας». Τὸν ποιητὴ Γλαῦκο Ἀλθέρση ψευδώνυμον τοῦ Μιχαλάκη Κατσηδημητρίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε συνεργάτης τῆς «Ἀλήθειας». Ἐξέδωσε ποιητικὰς συλλογὰς, διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Μετέφρασε ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἀγγλικά ποιήματα τοῦ Rupert Brooke καὶ ἐξέδωσε ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλ. Λογοτεχνίας. Τὸν Γιάγκο Κλ. Λανίτη, σατυρικὸ ποιητὴ μὲ τὸ ψευδώνυμον «Μῶμος» & «Κατάφας». Τὸν λογοτέχνη Χριστόδουλον Χριστοδουλίδην συνεργάτη τῆς «Σάλπιγγας» καὶ «Ἀδῆς». Τὸν νομικὸν Ζήνωνα Ρωσσίδη, ποιητὴ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε λογοτεχνικὸς συνεργάτης τῆς «Ἀλήθειας» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Ἀντρέας Κορνάρος», μετέφρασε δε καὶ ἐδημοσίευσε ποιήματα τοῦ Allan Poe εἰς τὴν «Σάλπιγγα». Ὑπῆρξε συγγραφέας βιβλίων ἐπὶ τοῦ Ἑνωτικοῦ θέματος τῆς Κύπρου. Ἀργότερα διετέλεσε μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῆς Κύπρου εἰς τὰ Ἑνωμ. Ἔθνη καὶ Πρόεδρος τῆς Κύπρου εἰς Η.Π. Ἀμερικῆς. Τὸν ποιητὴ Γιάννη Λεύκη, ψευδώνυμον τοῦ Γιάννη Παπαγγέλου, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ μελέτας. Ὑπῆρξε στενῶτατος συνεργάτης τῆς φιλολογικῆς σελίδας τῆς «Σάλπιγγας» καθὼς καὶ τῆς «Ἀδῆς». Ἐδίδαξε ἀρχαῖες τραγωδίαι εἰς τὴς μαθήτριαι τῆς Ἰδιωτικῆς Σχολῆς. Ὁ υἱὸς του Ρόης, ἀρχιτέκτων—πολεοδόμος εἶναι καὶ αὐτὸς ποιητῆς καὶ ἐξέδωσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς. Τὸν νομικὸν Κρίτωνα Τορναρίτη, πρῶην Γεν. Εἰσαγγελέα, πού ἦταν συνεργάτης τῶν Λεμεσιανῶν ἐφημερίδων καὶ ἐλάμβανεν μέρος εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς πόλεως. Τὸν νομικὸ Πυθαγόρα Δρουσιώτη, πού εἰργάσθη καὶ ὡς καθηγητῆς εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Λεμεσοῦ. Λυρικὸς ποιητῆς, ἐξέδωσε δύο ποιητικὰς συλλογὰς. Νεαρὸς ἐδημοσίευσε ποιήματά του εἰς τὴν «Ἀλήθεια». Τὸν λόγιον δημοσιογράφον καὶ συγγραφέα Κυριάκον Καραμάνο. Τὸν ποιητὴ Κώστα Χατζησαγγάκη, τοῦ ὁποῖου τὰ ποιήματα ἐξεδώθησαν ἕνα χρόνον μετὰ τὸν θάνατόν του μὲ πρόλογον τοῦ Κώστα Πιλαδάκη. Τὸν ἰατρὸ Φίλιππο Λυσιώτη πού μὲ τὸ ψευδώνυμον «Μαρφίλιος» ἦταν συνεργάτης τῆς «Ἀλήθειας». Τὸν νομικὸ Γιάγκο Ποταμίτη κατόπιν δουλευτῆ, ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε μέρος εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς πόλεως. Τὸν νομικὸ Ἀντωνάκη Γεωργιάδη, ὁ ὁποῖος μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσε ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα, ἔγραφε καὶ ἀνέδασε θεατρικὰς ἐπιθεωρήσεις, ἐξέδιδε δὲ τὴν «Φιλολογικὴ Γωνιά» τοῦ «Παρατηρητῆ». Τὸν Πλουτὴ Σέρβαν, πρῶην Δήμαρχον Λεμεσοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος «Καθημερινή» Ἀθηνῶν καὶ εἶναι συγγραφέας πολλῶν βιβλίων. Τὸν ποιητὴ Τῶνη Μελλά, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε σεμιά ποιητικῶν συλλογῶν, τὸν λογοτέχνη κριτικὸ καὶ δημοσιογράφον Κωστάκη Στυλιανοῦ, τὸν ποιητὴ Ἀντώνη Ἀρχοντίδη, τὸν νομικὸ Πέτρο Παπαϊωάννου, ὁ ὁποῖος ἔγραφε ποιήματα, καθὼς καὶ τὸν ποιητὴ Λῶρο Φανατάζη, ψευδώνυμον τοῦ ἰατροῦ Κλεοβούλου, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε διάφορας ποιητικὰς συλλογὰς.

Εἰς τὴν Μουσικὴν κίνησιν: Τὸν Θεόδωρο Νεάρχου Φωτσάκη, τὸν Γεώργιον Χουρμούζιο (Μαέστρο) ποὺ ἤδη ἔγινε λόγος, τὴν Ἑλένη Μπέμμερ μαζί με τὸν σύζυγόν της Κιάρολον Μπέμμερ, τὴν Ἀσπασία Δρουσιώτη, τὴν Κλεοπάτρα Ἐλευθεριάδη, τὸν Γιώργου Ὁδ. Μιχαηλίδη, τὴν Ἑλένη Περ. Ἀνδρέου, τὴν Καλλιόπη Καστάν, τὸν Διομήδη Σπαναχίδη, τὴν Φαῖδρα Παπαδάκη, τὸν Κόκο Μουχτάρη, τὴν Μέλω Πηλαδάκη, τὴν Πόλυ Καββαδία, τὸν μουσικοσυνθέτη Δευκαλίωνα Ἰακωβίδη, ἀριστοῦχον τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ἐπὶ δεκαπενταετίαν καθηγητῆς τῆς Μουσικῆς εἰς Σχολὲς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἐδῶ καὶ εἰς Πάφον, ὑπῆρξε δὲ ὁ ἰδρυτῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁδείου καὶ εἰς τὰς ἰδύο πόλεις. Τοῦ Ὁδείου τῆς Λεμεσοῦ παραμένει διευθυντῆς μέχρι σήμερον. Συνέθεσε ἀρκετὰ κλασσικὰ τραγούδια, ἐμελοποίησε δὲ ἐκτός τοῦ Χριστουγεννιάτικου δρατῆριου τοῦ Βερίτη «Ἡ Γέννησις τοῦ Λυτρωτῆ», «Καβάλλα πάει ὁ Χάροντας» καὶ τὸ «Χελιδόνι» τὸ ὁποῖον ἔλαβε βραβεῖον ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ Βαρκελώνης. Πρόσφατα ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος τῆς Πανελληνίου Μουσικῆς Ἀκαδημίας «Ὀρφεύς». Τὴν Ἑλλη Μιχαηλίδου, τὴν Κικίτσα Σολωμονίδου, τὸν Γῶγο Μιχαηλίδη (Μουτσοχίτη), ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ ἀνέθεσε θεατρικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ τὸν μουσουργὸν καὶ μουσικολόγῳ Σόλωνα Μιχαηλίδη, ὁ ὁποῖος ὕδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ Ὁδεῖον, καὶ ἀμέσως κατόπιν τὸν Σύλλογον Συναυλιῶν μετὰ τὴν πρώτην κυπριακὴν συμφωνικὴν ὀρχήστραν τὸ 1935. Ὁ Σύλλογος ἔδιδε παγκυπρίως συναυλίας μετὰ χορωδιακὰ καὶ συμφωνικὰ ἔργα. Ὅταν ὁ τελευταῖος διελύθη τὸ 1940 τὸν διεδέχθη ὁ Σύλλογος Ἄρης. Μεταξὺ τῶν ἔργων ποὺ εἶχαν δοθεῖ σὲ πρώτην ἐκτέλεσιν ἦσαν: Ἡ ὄπερα «Διδῶ καὶ Αἰνεῖας» τοῦ Πέρσελ τὸ 1950, ὀλόκληρον τὸ δρατῆριον «Δημιουργία» τοῦ Χάυντ τὸ 1952, μετὰ συνεργασίαν τοῦ Συλλόγου Μότσαρτ Λευκωσίας. Διετέλεσε ἐπίσης καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα, τὸ δὲ βιβλίον του «The Music of Ancient Greece» ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Σημαντικὴ ἐπίσης ὑπῆρξε ἡ συνθετικὴ του δημιουργία ἐμπνευσθεῖς ἀπὸ ἔργα τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καθὼς καὶ τὴν Βυζαντινὴ λαϊκὴ μουσικὴ. Κατόπιν διετέλεσε Γενικὸς διευθυντῆς τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Θεσσαλονίκης. Συνεργάτιδά εἰς τὸ Ὁδεῖον εἶχε τὴν γυναῖκα του Καλλιόπη, τὸ γένος Μορίδη.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν κίνησιν: Τὸν Καλύμνιον ζωγράφον καὶ ἀγιογράφον Μιχαὴλ Κουφό, τὸν Πελοποννήσιον ζωγράφον καὶ ἀγιογράφον Ὁθωνα Γαβόπουλον, τὸν Βασίλη Βρυωνίδη, — γιὰ τὸν Γιώργον Φασουλιώτη ἔγινε ἤδη λόγος, ὅπως καὶ διὰ τὸν Τάκη Φραγκοῦδη —, τὸν Βιζτωρα Ἰωαννίδη ποὺ διετέλεσε καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου Λεμεσοῦ, καὶ τὴν Λουκία Νικολαΐδου κατόπιν Βασιλείου.

Καὶ τώρα διὰ τὰ συμπληρωθῆ τὸ μωσαϊκὸ τῶν πνευματικῶν Λεμεσιακῶν τελειῶν μετὰ τὰς γυναικειῆς πνευματικὰς μορφὰς αὐτῆς: Πολυξένη Λοῦζιάς, διευθύντρια Παρθεναγωγείου. Ἐθνικὴ παιδαγωγὸς τῆς Λεμεσοῦ, μετὰ πλουσίαν ἐκπαιδευτικὴν δράσιν. Ἔδωσε ὄρθρην εἰς τὸ φεμινιστικὸν κίνημα καὶ ἐθεμελίωσε τὰς πρώτας ἑστίαις τῆς γυναικειῆς χειραφετήσεως. Ἠσχολήθη μετὰ τὴν ποίησιν καὶ τὸ δράμα. Ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Παλλάδιον». Ἑλένη Αὐτονόμου, διευθύντρια Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου. Ἀρίστη παιδαγωγὸς. Συνεργάσθη μετὰ τὰς ἐφημερίδας «Ἀλήθεια» καὶ

«Παρατηρητής». Συνέγραψε σχολικά και θεατρικά έργα και διηγήματα. Μαζί με τὸν σύζυγόν της Θρασύβουλον Αυτόνομον ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς πόλεως. Ἀθηναῖς Λανίτου, ἡ ὁποία τὸ 1920 μαζί με τρεῖς ξεχωριστὲς γυναῖκες τῆς πόλεως, τὴν Μαρία Μορίδου, τὴν Εὐφροσύνη Χουρμουζίου καὶ τὴν Λέα Ταβελούδη ἱδρυσαν τὴν Ἰδιωτικὴν Σχολὴν Ἑξέως Γλωσσῶν. Ἡ Λανίτου δὲν ἦταν μόνον μία σπουδαία παιδαγωγὸς ἀλλὰ ἀνέπτυξε καὶ μεγάλην κοινωνικὴν, φιλανθρωπικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν δράσιν. Διετέλεσε ἐπίσης Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Κυριῶν. Δικαίως δὲ ἡ Λεμεσὸς τῆς ἀπένευμε τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς πόλεως. Τὲς Ἀρσακειάδες διδασκάλισσες: Ἀριάδνη Σκυριανίδου, Εὐφροσύνη Χουρμουζίου, Κατίνα Χατζηγεωργίου, Ἀμφιτρούτη Ζήνωνος, Πολυξένη Χριστοφίδου, Μαρία Κυριακίδου, Μαρία Πηλαδάκη—Πελαγία, Λουκία Λυσανδρίδου, Εὐτέρπη Παπαδοπούλου καὶ Μαρία Gaffiero. Συναντᾶμε ἐπίσης τὴν Γεωργία Ματθαίου, ἡ ὁποία μετὰ τὰ ψευδώνυμα «Gina», «Στέλλα Βιολάντη» καὶ «Ρόζα γτὲ Ρίδα» ἦταν λογοτεχνικὴ συνεργάτις τῆς «Σάλπιγγας», τὴν διδασκάλισσα Εὐανθία Θεοδώρου, ἡ ὁποία ἐξέδωσε ἓνα «Κυπριακὸν Ἡμερολόγιον», τὴν συγγραφέα Τερέζα Χατζηπαύλου, ἡ ὁποία ἐξέδωσε δύο βιβλία, ἐνῶ ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ σὲ Κυπριακὰς ἐφημερίδας κοινωνικά, λογοτεχνικά καὶ πολιτικά ἄρθρα, — διὰ τὴν Θέμιδα Σιαπκαρᾶ - Πιτσιλλίδη ἔγινε ἤδη λόγος —, τὴν λογοτέχνιδα Αἰμιλία Ὀρεινοῦ, ἡ ὁποία ἠσχολήθη μετὰ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε ἀρκετὰ βιβλία, καὶ τὴν ἰατρὸν Λίνα Σολωμονίδου, ἡ ὁποία ἠσχολήθη μετὰ τὸ μυθιστόρημα καὶ ἐξέδωσε τρία βιβλία, τὸ τελευταῖον μάλιστα ἐτιμήθη μετὰ τὸ Α΄ Κρατικὸν Βραβεῖον.

Καὶ ἔτσι μετὰ τὴν ἀπαρτίθμισιν τῶν ἀνωτέρω προσώπων ἔχω φθάσει εἰς τὸ τέλος τῆς σημερινῆς ὁμιλίας. Εὐχομαι νὰ μὴν σᾶς ἐκούρασα, καὶ νὰ μὴν παρέλεψα κανένα πού ὄφειλα νὰ εἶχα ἀναφέρει. Ἐὰν ἔγινε κάποιον τέτοιο ζητῶ τὴν ἐπιείκειάν σας, διότι δὲν τὸ ἔπραξα ἠθελημένα, δι' αὐτὸ καὶ σᾶς εὐχαριστῶ πού εἶχατε τὴν ὑπομονὴ νὰ με ἀκούσετε.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΩΝ

(συνέχεια)

Μ έ ρ ο ς Β'

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ — ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Κ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ

Κώστα Π. Κύρρη: Ο Κυθρεώτης λόγιος Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης 1903—1978.

(Ανάτυπο από το περιοδικό «Ελευθέρη Κυθρέα» άρ. 5), Λευκωσία 1979, 25X17, σελ. 24.

Στις σελίδες 20—24 δημοσιεύεται βιβλιογραφία του Α. Κ. Αιμιλιανίδη. Δες επίσης περ. «Κυπριακός Λόγος», Λευκωσία, Σεπτ.—Δεκ. 1979, αρ. 65—66, σελ. 512—516.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

Lyghia Ieromonachou: Bibliography of Porphyrios Dikaios.

Ανάτυπο από το βιβλίο: Studies presented in memory of Porphyrios Dikaios. Published by the Lions Club of Nicosia (Cosmopolitan).

Λευκωσία 1979, 29X22, σελ. 216—218.

Περιέχει τις μονογραφίες και τα άρθρα του Πορφύριου Δικαίου στο χώρο της αρχαιολογίας.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΣΤ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού: Δημοσιεύματα του Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού.

(Ανάτυπον από το βιβλίο του Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού: Λαογραφικά Σπουδαί (Τόμος Β') Λευκωσία 1970).

Λευκωσία - Κύπρος 1970, 24.5X20, σελ. 12.

Περιέχει αυτοτελείς εκδόσεις και δημοσιεύματα του Χρ. Στ. Κυπριανού σε διάφορα έντυπα από το 1951 έως το 1970.

ΑΝΘΙΜΟΣ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

Χρυσάνθος Στ. Κυπριανού: Ο Άνθιμος Πανάρετος σαν λαογράφος. (Ανάτυπον από το περιοδικόν «Λαογραφική Κύπρος», τεύχος Ιανουαρίου—Δεκεμβρίου 1976), Λευκωσία 1976, 25X17.5, σελ. 14.

Σχολιασμένη βιβλιογραφία αυτοτελών εκδόσεων και άρθρων του Α. Πανάρετου.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

α) Αικατερίνης Χ. Αριστέιδου: Συμβολή στη βιβλιογραφία του Πέτρου Στυλιανού. Λευκωσία 1980, 23X17, σελ. 13.

Αποδελτίωση των εργασιών του Πέτρου Στυλιανού στα περιοδικά Κυπρια-

κός Λόγος (τεύχη 1—68), Ελεύθερη Κυθρέα (τεύχη 1—6. Αναπτηρικό Βήμα (τεύχη 1—41) και λοιπά περιοδικά (σελ. 12—13).

- β) Χριστοδούλου Νίκη: Βιβλιογραφικά στοιχεία Πέτρου Στυλιανού (μέχρι τον Ιούνιο του 1985), Λευκωσία 1985, 29X21, σελ. 64 (πολυγραφημένη έκδοση). Περιλαμβάνει Αυτοτελείς εκδόσεις, δημοσιεύματα σε περιοδικά και εφημερίδες.

Μ έ ρ ο ς Γ'

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

(μη αυτοτελείς εκδόσεις)

ΑΓΩΓΗ

Παπαδόπουλος Χαράλαμπος: Ευρετήριο περιοδικού «ΑΓΩΓΗ» [1920—1927].

Το ευρετήριο εμπεριέχεται στο διδύο του Χαράλαμπος Παπαδοπούλου «Εκπαιδευτική Πεντηκονταετηρίς, Λευκωσία 1975, σ. 465—493. Η αποδελτίωση των εργασιών και των θεμάτων γίνεται κατ' αλφαριθμητική σειρά των συγγραφέων. Οι αναδημοσιεύσεις παραλαμβάνονται υπό το λήμμα [Σύνταξις]. Από την αποδελτίωση λείπουν τα τεύχη 1, 4, 6, του Α' τόμου (1920), το τεύχος 42 του Β' τόμου (1923) και τα τεύχη 64—65 του Γ' τόμου (1924).

Τα ξένα ονόματα κατατάσσονται μετά τα ελληνικά.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΟΜΙΛΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Ανώνυμος: Ευρετήριο των εργασιών που δημοσιεύτηκαν μέχρι σήμερα στα Δελτία του Ομίλου Παιδαγωγικών Ερευνών.

Δελτίον Ομίλου Παιδαγωγικών Ερευνών Κύπρου, XV, αρ. 29—30, 1976, σ. 147—150.

Περιέχει τα δημοσιεύματα των τευχών 19 έως 30 (1971—1976).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ

Θεοδούλου Δώρος, Ιωαννίδης Φ. Παύλος: Ευρετήριο του περιοδικού «Οικογένεια και Σχολείο». Τόμοι Α'—Γ' (τεύχη 1—51).

Το ευρετήριο εμπεριέχεται στο περιοδικό «Οικογένεια και Σχολείο» Χρονιά 11η, αρ. τεύχους 53, σ. 92—110, Λευκωσία, Νιόβρης—Δεκέμβρης 1980.

Είναι χωρισμένο στα πιο κάτω θέματα: Αγωγή του παιδιού, Αμοιές και ποινές Ανάγκες του παιδιού, Ανεξαρτησία - Ευθύνη - Πρωτοβουλία του παιδιού, Αξιολόγηση του μαθητή, Ασφάλεια και παιδί, Βιβλία και λογοτεχνία για παιδιά, Δημιουργικότητα, Δημοκρατική αγωγή, Διάλογος με τα παιδιά, Διάφορα, Διεθνές έτος παιδιού, Δικαιώματα του παιδιού, Εκπαίδευση ενηλίκων, Εκπαιδευτικά θέματα — Προβλήματα, Ελεύθερος χρόνος του παιδιού, Επαγγελματική καθοδήγηση, Εργασία στο σπίτι, Ερωτήματα των γονιών και απαντήσεις ευδικών, Εφηβική ηλι-

κία, Ιατρικά θέματα, Κοινωνικοποίηση, Κυπριακή εκπαίδευση, Μαθηματικά, Μάθηση, Μακάριος και παιδιά, Μέση εκπαίδευση, Ξένες γλώσσες, Οικογένεια και αγωγή, Μέσα μαζικής επικοινωνίας και παιδιά, Ομιλία, Παγκύπρια Σχολή Γονέων, Παιγνίδι, Παράδειγμα και αγωγή, Προδημοτική εκπαίδευση, Προσδοκίες των γονέων, Σεξουαλική αγωγή, Σύνδεσμοι γονέων, Φροντιστήρια, Χαιρετισμοί, Χρήματα και παιδιά, Ψυχολογία του παιδιού, Ψυχολογικά προβλήματα.

Οι συγγραφείς κατατάσσονται κατά αλφαθητική σειρά σε κάθε θέμα.

Μ έ ρ ο ς Δ'

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(Μη αυτοτελείς εκδόσεις)

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

Κυπριακά Σπουδαί: Βιβλιογραφία Πορφύριου Δικαίου

Κυπριακά Σπουδαί, τόμος ΛΑ', 1967, Λευκωσία 1967, σελ. IV—VII.

ΜΙΚΗΣ ΚΙΤΡΟΜΙΛΙΔΗΣ

Κύπρος Χρυσάνθης: Δημοσιευμένα έργα του Μίκη Κιτρομηλίδη. Φιλολογική Κύπρος 1962, Λευκωσία, σελ. 7.

ΝΕΑΡΧΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

Κύπρος Χρυσάνθης: Λαογραφικές εργασίες του Νέαρχου Κληρίδη, περ. «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία, χρονιά Γ', Δεκέμβρης 1962, αρ. 27, σελ. 98—100.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΣΤ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού: Οι λαογραφικές εργασίες του Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού στον τόμο: Χρυσάνθου Κυπριανού «Λαογραφικά Σπουδαί» (τόμος 2), Λευκωσία 1970, σελ. 33—37.

ΝΕΟΚΛΗΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

α) Μύρωνος Κ. Χριστοφίδου: Νεοκλής Γ. Κυριαζής, 1877—1956. Φιλολογική Κύπρος 1962, Λευκωσία, σελ. 170—179 (Βιβλιογραφία στις σελίδες 173—179).

β) Μύρων Χριστοφίδης: Ιατρική του δρος Νεοκλή Γ. Κυριαζή. Ιατρικόν Περιοδικόν Κύπρου vol. XII, 1962, No. 4, σελ. 105.

ΚΟΣΜΑΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

Ανδρέου Τηλλυρίδου: Κοσμάς Μαυρουδής, Μητροπολίτης Κιτίου (15 Ιουλίου 1643

— 15 Ιανουαρίου 1702), Κυπριακαί Σπουδαί, αρ. ΛΗ'—ΛΘ', 1974—1975, Λευκωσία 1975, σελ. 53—75, η βιβλιογραφία σελ. 53.

A. Tillyrides: Additions on Cosmas Mavroudes, Bishop of Kition.

Κυπριακαί Σπουδαί, αρ. 40 (Μ') 1976, Λευκωσία 1976, σελ. 77—85, η βιβλιογραφία σελ. 77—78.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ

Φοίβος Σταυρίδης: Βιβλιογραφία Παντελή Μηχανικού, περ. Θ Κύκλος, Λάρνακα, Γενάρης—Φεβράρης 1980, αρ. 1, σελ. 14—17.

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ελένης Βοϊσκου: Και αύριο Νίκος Νικολαΐδης, Ένας σταθμός στη λογοτεχνία μας. Αθήνα 1983, σελ. 484. Εντυπογραφία: σελ. 474—480. (Άρθρα, διδλία, περιοδικά για το Ν. Νικολαΐδη).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

- α) Κ. Γ. Γιαγκουλλή: Το έργο του ποιητάρη Αριστοτέλη Νικολάου. Κυπριακαί Σπουδαί, Τόμος ΛΔ' 1970, Λευκωσία 1970, στις σελ. 36—46 βιβλιογραφικά του Αρ. Νικολάου.
- β) Κ.Γ. Γιαγκουλλή: Το έργο του ποιητάρη Αριστοτέλη Νικολάου. Κυπριακαί Σπουδαί, Τόμος ΛΕ' 1971, Λευκωσία 1971, σελ. 277—278, προσθήκες στη βιβλιογραφία του ποιητάρη Αριστοτέλη Νικολάου.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Θ. Παπαδόπουλου: Αναγραφή δημοσιευμάτων Κυριάκου Νικολάου. Κυπριακαί Σπουδαί, τόμος ΜΕ', 1981. Λευκωσία 1981, σελ. 349—353.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ

Χαραλάμπους Παπαδοπούλλου [συμπλήρωση: Θεόδωρου Παπαδοπούλλου]: Συγγραφαί και εκδόσεις Χαραλάμπους Παπαδοπούλλου (στο βιβλίο Χαραλάμπους Παπαδοπούλλου: Εκπαιδευτική Πεντηχονταετηρίς, Λευκωσία 1975, σ. ΧΙ—XXIII). (Περλαμβάνει Α. Σχολικά διδλία, Β. Παιδαγωγικά, Γ. Ποίησις και μουσική, Δ. Αγιολογικά, Ε. Ιστορικά σημειώματα και παραδόσεις, ΣΤ. Λόγοι, Ζ. Φιλολογικά μελέται).

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Δ. Χ. Παπαϊωάννου: Βιβλιογραφικόν σημείωμα των επιστημονικών εργασιών του Χαριλάου Παπαϊωάννου, περ. Κυπριακά Γράμματα, Λευκωσία, Μάρτιος 1955, έτος Κ', αρ. 237, σελ. 136—137.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Κ. Χρυσάνθης: Λαογραφικές εργασίες του Γεωργίου Παπαχαραλάμπους, περ. Πνευματική Κύπρος, Λευκωσία, Χρονιά Γ', Δεκ. 1962, αρ. 27, σελ. 94—95.

Κυπριακαί Σπουδαί: Βιβλιογραφία Γεωργίου Χ. Παπαχαραλάμπους. Κυπριακαί Σπουδαί, Τόμος ΛΔ' 1970, Λευκωσία 1970, σελ. VII—VIII.

ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Κύπρος Χρυσάνθης: Βιβλιογραφία Θεοκλήτου Σοφοκλέους. Φιλολογική Κύπρος 1965, Λευκωσία 1965, σελ. 23—26.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Π. ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

α) Αναγραφή δημοσιευμάτων στο δίδλιο Κυριάκου Π. Χατζηγώαννου: Τα εν διασπορά, Λευκωσία 1969, σελ. ιθ'—κζ'. (Περιλαμβάνει τα δημοσιεύματα του Κ. Χατζηγώαννου από το 1929 έως το 1969. Δεν περιλαμβάνονται τα δημοσιευθέντα εις εφημερίδας).

β) [Αγώνυμου]: Κυριάκος Π. Χατζηγώαννου, περ. Πνευματική Κύπρος, Λευκωσία, χρονιά ΙΔ' Αύγουστος—Σεπτέμβρης 1974, αρ. 167—168, σελ. 298—302.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού: Οι λαογραφικές εργασίες του Κύπρου Χρυσάνθη, περ. Πνευματική Κύπρος, Λευκωσία, Χρονιά Θ', Φλεβάρης—Μάρτης 1969, αρ. 102, σελ. 182—183. Αναδημοσίευση στο δίδλιο Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού: Λαογραφικαί Σπουδαί, Λευκωσία 1970, Τόμος 2, σελ. 28—32.

ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΘΩΜΑΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΒΡΑΒΕΥΕΙ ΤΟΥΣ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ
ΖΕΥΓΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΚΑΙ
Δ. Ζ. ΠΕΡΙΔΗ

Η Βράδευση κάθε χρόνο από την Ακαδημία Αθηνών αριθμού Κυπρίων που διαπρέπουν στα Γράμματα και στις Τέχνες αποτελεί τη μεγαλύτερη τιμητική διάκριση στον ελληνικό πνευματικό και πολιτιστικό χώρο. Δικαιολογημένη η προσωπική ικανοποίηση και η πνευματική αγκαλιάση των τιμωμένων κάθε φορά.

Φέτος στην πανηγυρική συνεδρία της 30ής Δεκεμβρίου 1985 τιμήθηκαν ο γνωστός λογοτέχνης γιατρός κ. Κύπρος Χρυσάνθης, το αγαπητό ζεύγος των θυζαντιολόγων Ανδρέα και Ιουδήθ Στυλιανού και ο γνωστός επιχειρηματίας δημιουργός του Ιδρύματος Περιδης κ. Δημήτρης Ζ. Περιδης. Οι αποφάσεις για όλους τους τιμηθέντες ήσαν ομόφωνες, γεγονός που προσδίδει ακόμα μεγαλύτερη τιμή σ' όλους. Δικαιολογημένη και δίκαιη η απόφαση.

Μαζί με τα συγχαρητήρια της σελίδας μας σε όλους τους τιμηθέντες, επιθυμούμε να κατατοπίσουμε σύντομα τους αναγνώστες μας πάνω στα στοιχεία της βράδευσης των, παρέχοντας συγχρόνως και μερικές επιπρόσθετες πληροφορίες πάνω στο έργο των και τη συμβολή των γενικά στα Γράμματα και στις Τέχνες όχι μόνο του νησιού μας αλλ' ολόκληρου του Ελληνισμού.

Ο λογοτέχνης γιατρός
Κ. Χρυσάνθης

Ο λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης αποτελεί με το έργο του μια ζωντανή ουσιαστική παρουσία μισού αιώνα. Πολύπλευρος και ζωντανός καλλιεργεί όλα τα είδη του λόγου με την ίδια επιτυχία αλλά η μεγάλη του αγάπη — για τα γράμματα μιλούμε — παραμένει η Ποίηση. Γνώστης «από μέσα» των πραγμάτων, γνωρίζοντας δηλαδή πρόσωπα και έργα άμεσα, εκδότης—διευθυντής του κατ' εξοχήν λογοτεχνικού περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» για μια 25ετία, Πρόεδρος του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου και της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, Αντιπρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών και Μέλος Διοικητικών Συμβουλίων πολλών άλλων πνευματικών ιδρυμάτων του εξωτερικού και του εσωτερικού, ο λογοτέχνης—γιατρός είναι πανταχού παρών. Χωρίς υπερβολή δεν γίνεται σχεδόν τίποτε στην Κύπρο που να έχει σχέση με τα λογοτεχνικά πράγματα — για να περιορισθούμε σ' αυτά μόνο — που να μη είναι μέσα, με τον α ή ο τρόπο, και ο γιατρός. Στα περισσότερα μάλιστα απ' αυτά είναι και ο βασικός μοχλός.

Το Σημειώμα της φετινής βράδευσης από την Ακαδημία Αθηνών, που υπογράφει ο Γενικός Γραμματεύς κ. Μενέλαος Παλλάντιος, γράφει:

«Το Βραβείον Λάμπρου Πορφύρα βραβεύει τον Κύπριον Λογοτέχνην κ. Κύπρον Χρυσάνθην για την ποιητική συλλογή του «Λυρικός Λόγος». Η παρουσία του Κύπρου Χρυσάνθη στα γράμματα είναι ση-

μαγική. Έχει ασχοληθεί επί μισόν περσίου αιώνα. Παράλληλα προς την Ποίηση και με τον πεζό λόγο σε δεκαετία διθλία με διηγήματα, νουβέλλες και ένα μυθιστόρημα καθώς και με την κριτική και τη λογοτεχνία για παιδιά. Οι ποιητικές ικανότητες του κ. Κύπρου Χρυσάνθη δοκιμάστηκαν με επιτυχία και στον παραδοσιακό και στον ελεύθερο στίχο με την ίδια πάντα λυρική διάθεση, γεμάτη αγάπη για τον άνθρωπο και συγκρατημένη αισιοδοξία για τη μοίρα του».

Στο δίπλωμα αναγράφεται, ανάμεσα στα άλλα, «...οίκοθεν απονεύμαι ότι τοις ποιήμασιν «Λυρικός Λόγος» και ταις καθόλου συγγραφαίς αυτού εκπρεπώς συμβάλλεται εις την των Κυπρίων Γραμματίων προαγωγήν».

Μια ολόκληρη ζωή αφιερωμένη στα Γράμματα και προπαντός στην ποίηση, ο λογοτέχνης—γιατρός Κύπρος Χρυσάνθης. Πάντα νέος και ζωντανός όπως μας έχει συνηθίσει τόσα χρόνια.

Βραβεύοντας η Ακαδημία Αθηνών τους κ.κ. Κύπρο Χρυσάνθη, Ανδρέα και Ιουδήθ Στυλιανού και Δημήτρη Ζ. Περσίδη εξυψώθηκε η ίδια στα μάτια και στη συνείδησή μας. Όταν βραβεύονται άνθρωποι που έχουν προσφέρει ένα μεγάλο μέρος του πνεύματος, της ζωής και του πλούτου τους για την πνευματική και πολιτιστική άνοδο του έθνους των, τότε αξίζει και η βράβευση, διότι αποκτά νόημα και σκοπό. Χαρήκαμε την απόφαση της Ακαδημίας και χαίρομαστε μαζί με τους βραβευθέντες.

Πιο πολύ μας συγκινεί ιδιαίτερα το γεγονός πως υπάρχει η ουσιαστική πνευματική παρουσία του «ματωβαμένου» τόπου μας ανάμεσα σ' όλους τους άλλους α-

ριστοί του Ελληνισμού ολόκληρου. Δεν είναι λίγο πράγμα να στεκόμαστε ορθοί μετά από την τρομερή καταστροφή του 1974 και να αγωνιζόμαστε τον αγώνα τον καλό στον πνευματικό στίβο του Ελληνισμού, ν' αμιλλόμαστε πνευματικά και να καταξιωνόμαστε από το πρώτο και ανώτατο πνευματικό ίδρυμα του Ελληνισμού. Γι' αυτό και νοιώθουμε όχι μόνο συγκινημένοι πνευματικά αλλά και υπερήφανοι εθνικά. Μπράβο στους Χρυσάνθη, Στυλιανού και Περσίδη για όλα. Τους σφίγγουμε νοερά αλόθερμα το χέρι.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ

ΒΡΑΒΕΙΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΣΕ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

Η άπονομή του βραβείου «Λάμπρου Πορφύρα» από την Ακαδημία Αθηνών σ' έμένα, ένα βραβείο που δίνεται σε λυρικό ποιητή, κι' ή ετυχής συγκυρία να μου δοθεί το δίπλωμα από τον Κύπριο τότε πρόεδρο της Ακαδημίας Λουκά Μούσουλο, μου έδωσε την ευκαιρία ν' αναζητήσω σε ποιους άλλους Κυπρίους απενεμήθησαν βραβεία λογοτεχνίας. Η αναζήτησή μου απέδωσε τα εξής:

α) Στον Πάτροκλο Σταύρου βραβείο για το βιβλίο του «Ο Παλαμίας και η Κύπρος» το 1969.

β) Στην Αγνή Μιχαηλίδου ευφημη μνεία για το βιβλίο της «Το παλιό Βαρώρι» το 1973.

γ) Στον Μιελή Νικολαΐδη βραβείο για το βιβλίο του «Ίησους» το 1971.

δ) Στον Νίκο Κρανιδιώτη βραβείο του Ίδρυματος Κώστα και Ελένης Ουράνη για το βιβλίο του «Η επιστροφή» το 1974.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΤΡΟΚΛΟΝ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΥΠΡΙΟΝ

ΒΡΑΒΕΥΣΑΙ

ΔΙΟΤΙ ΔΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΣΠΟΥΔΑΙΑΝ ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑΝ ΥΛΗΝ ΣΥΛΛΕΞΑΣ
ΕΦΗΝΕΝ ΕΝ ΤΩ ΠΟΝΗΜΑΤΙ ΑΥΤΟΥ
"Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ,"

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝΑΤΗ,
ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ
ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΥΠΡΩ ΧΡΥΣΑΝΘΗ,

ΤΟ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΟΙΚΟΘΕΝ ΑΓΙΟΝΕΙΜΑΙ

ΟΤΙ ΤΟΙΣ ΠΟΙΗΜΑΣΙ "ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ,
ΚΑΙ ΤΑΙΣ ΚΑΘΟΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΑΙΣ ΑΥΤΟΥ
ΕΚΠΡΕΠΟΣ ΣΥΜΒΑΛΛΕΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗΝ

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΗΝ ΤΙΜΗΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ
ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΤΡΙΑΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΠΕΜΠΤΟΥ
ΚΑΙ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Και ε) Στόν Κύπρο Χρυσάνθη τὸ βραβεῖο «Λάμπρου Πορφύρα» γὰρ τὴν ποιητικὴν του συλλογὴ «Λυρικός Λόγος» καὶ τὰ ἄλλα του συγγράμματα τὸ 1985.

Δημοσιεύουμε τὰ σχετικὰ σκεπτικὰ καὶ μερικὰ διπλώματα.

1) Πάτροκλος Σταύρου (συνεδρία 29ης Δεκεμβρίου 1969):

Βραβεῖον εἰς τὸν κ. Πάτροκλον Σταύρου, φιλόλογον καὶ νῦν Ἰψυπουργὸν παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας διὰ τὸ ἔργον του «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Κύπρος». Ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ καὶ ἀναλύει τοὺς πνευματικὸς δεσμοὺς τοῦ Παλαμᾶ μετὰ τὴν Κύπρον, συγκεντρῶνει δὲ εἰς ἐνότητα πᾶν στοιχεῖον ἀναφερόμενον εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Παλαμᾶ μετὰ τὴν Μεγαλόνησον. Τὸ ἔργον, προῖον ἐντατικῆς μελέτης τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παλαμᾶ, κρίνεται ὡς ἀξιόλογον, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ ἀποτελέσθη ἀξίον λόγου συμπλήρωμα εἰς τὸ συντελούμενον καὶ εὐρισκόμενον περὶ τὸ τέρμα του μέγα ὄντως ἔργον εἰς δέκα ἕξ τόμους τῶν Ἀπάντων τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, τὸ ὀφειλόμενον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κ. Γεώργιον Κατσίμπαλην».

(ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ)

2) Ἀγνή Μιχαηλίδου (συνεδρία 28ης Δεκεμβρίου 1973):

Εὐφημος Μνεῖα εἰς τὴν Κυρίαν Ἀγνήν Μιχαηλίδου διὰ τὸ βιβλίον της ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ παλῆθ Βαρώσι», εἰς τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται κατὰ τρόπον καταταπτικὸν καὶ γλαφυρὸν ἡ ζωὴ τῆς πόλεως τῆς Ἀμμοχώστου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μέχρι σήμερον, μετὰ τὰς συνηθείας της καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων της, τὴν κοινωνικὴν της, τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ τὸν πόθον διὰ τὴν Ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν

ἐνδόφυχην συμμετοχὴν τῶν Κυπρίων εἰς τὰς μεγάλας στιγμὰς τοῦ Ἔθνους δονοῦνται ἀπὸ πατριωτικὸν παλμόν.

(ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΡΑΜΗΣ)

3) Μελέτης Νικολαΐδης (συνεδρία 23ης Δεκεμβρίου 1971): «Βραβεῖον εἰς τὸν κ. Μελέτην Νικολαΐδην διὰ τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Ἰησοῦς». Ὁ συγγραφεὺς εἶναι γνωστὸς ἤδη ὡς Χριστιανικὸς πεζογράφος, διὰ τοῦ ἔργου του διωξ «Ἰησοῦς», ὁ Νικολαΐδης παρουσιάζει τὴν ἀπλότητα καὶ ἀγρότητα τῆς μορφῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀπλοῦκὸν περιβάλλον ὅπου μέσα ἔζησε, τὴν φωτεινὴν διδασκαλίαν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ δημιουργικὴν φαντασίαν στηριζομένην εἰς τὰς πληροφορίας τῶν ἱερῶν κειμένων ὁ συγγραφεὺς κατῴρθωσε νὰ ἀναζωογονήσῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν θεϊκὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ μεταξὺ ἐνὸς κόσμου ἀλλείων καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων. Αἱ ἀφηγήσεις του εἶναι προσφιλεῖς εἰς πάντα καὶ διαπνέονται ἀπ' τὴν φωτεινότητα τῆς πίστεως».

(ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ)

4) Νικὸς Κρανιδιώτης (συνεδρία 28ης Δεκεμβρίου 1974):

«Τὸ προκηρυχθὲν βραβεῖον τοῦ Ἰδρύματος Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη διὰ τὴν ποίησιν, συνοδευόμενον ὑπὸ χρηματικοῦ ἐπέθλου δρχ. 100.000 εἰς τὸν κ. Νικ. Κρανιδιώτην, πρεσβευτὴν τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις, διὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἐπιστροφή» καὶ τὸ λοιπὸν ποιητικὸν του ἔργον. Δάκρυτος τρυφερότης καὶ προσκόλλησις πρὸς τὴν πατριὰν γῆν διαπνέουν τὰ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ κ. Κρανιδιώτη ἀνθρώπινα συναίσθηματα. Εὐγένεια ἐκφραστικὴ, φωτεινότης καὶ διαύγεια χαρακτηρίζουν τοὺς στίχους του».

(ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ)

5) Κύπρος Χρυσάνθης (συνεδρία 30ης Δεκεμβρίου 1985):

«Τὸ βραβεῖο Λάμπρου Πορφύρα, ποσοῦ 150.000 δρχ. στὸν κύπριο λογοτέχνη κ. Κύπρο Χρυσάνθη γιὰ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ «Λυρικός Λόγος». Ἡ παρουσία τοῦ κ. Χρυσάνθη στὰ Γράμματα εἶναι σημαντικὴ. Ἔχει ἀσχοληθεῖ ἐπὶ μισό περὶπου αἰῶνα, παράλληλα πρὸς τὴν ποίηση, καὶ μὲ τὸν πεζὸ λόγο σὲ 13 βιβλία μὲ διηγήματα, νουβέλες καὶ ἓνα μυθιστόρημα, καθὼς καὶ μὲ τὴν κριτικὴ καὶ τὴν λογοτεχνία γιὰ παιδιὰ. Οἱ ποιητικὲς ἐκδόσεις τοῦ κ. Χρυσάνθη δοκιμάστηκαν μὲ ἐπιτυχία καὶ στὸν παραδοσιακὸ καὶ στὸν ἐλεύθερο στίχο, μὲ τὴν ἴδια πάντα λυρικὴ διάθεση, γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ συγκρατημένη αἰσιοδοξία γιὰ τὴ μοῖρα του». (ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΣ)

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΙΟ ΒΙΒΛΙΟ

Λεόντιου Χατζηκώστα:
«Φραγκολατινικά στοιχεία στην κυπριακή
διάρλεκτο», Λευκωσία 1985.

Ο ανάματος Κύπριος ποιητής και λόγιος αρχιμανδρίτης Λεόντιος Χατζηκώστας, μεταφραστής λυρικών ἀριστουργημάτων της Παλαιάς Διαθήκης, δεν είναι ἀγνωστος στους ακροατές μας. Τὴν πατριωτικὰ αγωνιστικὴ συλλογὴ ποιημάτων του «Στο νησί της Κίρκης» τη σχολιάσαμε ευνοϊκὰ πρὶν ἀπὸ μερικὸς μῆνες. Καὶ νὰ σήμερα που μας ἀπασχολεῖ καὶ πάλι μὲ τὴ νέα ποιητικὴ συλλογὴ «Συμπληγάδες» καὶ μὲ τὸ πέμπτο τεῦχος της σχολιασμένης ἑμμετρῆς ἀπόδοσης του ἑκατοστοῦ δεκάτου οργδίου Ψαλμοῦ: «μακάριοι οἱ ἀμωμοὶ ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου».

Στις «Συμπληγάδες» ὁ αρχιμανδρίτης Λεόντιος συνεχίζει τὴν πατριωτικὰ αγωνιστικὴ ποίησή του, που θα τὴ λέγαμε καὶ γνωμικὴ ἢ παραινετικὴ: «Κι ἀν τὸν ἀγῶνα σου προσμένει ἀμοιβή — μπουντρούμι, χειροπέδες, ἐξορία, καὶ μὰ ποτέ να μὴ γιώθεις ντραπή, γιατί συνήθως ἀπ' αὐτὰ περνοῦνε οἱ ἀξιοὶ κι αληθινὰ μεγάλοι». Καὶ ἀλλοῦ: «Γιατὶ ἀποσιωπήθηκε ἡ δράση τοῦ Κορβό, ἀντικαὶ τοῦ κύκλου πολλῶν τόνων (ναρκωτικῶν); — Θα βρεῖτε τὴν ἀπάντηση στο Ἡμεραλόγιο τοῦ Ντοστογιέβσκι: — Ἀν μου κλέψεις πέντε ρούβλια, θα σε καταραστῶ. Μα ἀν μου κλέψεις ἑκατὸ χιλιάδες, τότε θα σ' ευγνωμονῶ». Ἀφορισμὸς που μας θυμίζει τὸν ἀείμνηστο Πολύδοιο Δημητηρακόπουλο: «Κλέπτεις δραχμὴν μίαν; Εἶναι ἀτιμὸς. Κλέπτεις ἑκατομμύριον ἓν; Εἶσαι μεγὰ τιμὸς!» Χαρακτηριστικὴ πορεία στις «Συμπληγάδες» τῶν συγχρόνων καιρῶν. Κι ὠστόσο «Γέρικη πια φελοῦκα ἡ Ἀργώ, κι εμεῖς, παραπλισμένοι ἀπὸ ἀντρεία, τα γῶτα στρέφουμε δεῖλὰ στις ἐνδικήτρες Συμπληγάδες, καὶ ξανοιγόμεστε ξανά στον πόντο...».

Θα θέλαμε ὠστόσο ἀπόψε να σταθούμε ξεχωριστὰ σ' ἓνα λαμπρὸ μελέτημα τοῦ αρχιμανδρίτη Λεόντιου γιὰ τὰ «Φραγκολατινικά στοιχεία στην κυπριακή διάλεκτο». Πρὶν ἀπὸ 27 ἀκριβῶς χρόνια, τὸ 1958, χάρη στο φιλολογικὸ μελέτημα τοῦ ποιητῆ καὶ τέως πρέσβη της Κυπριακῆς Δημοκρατίας Νίκου Κρανιδιώτη, γιὰ τὸν εθνικὸ χαρακτήρα της κυπριακῆς Λογοτεχνίας, εἴχαμε διαπιστώσει πως ὁ κυπριακὸς λαὸς διατηρεῖ ἕως σήμερα πανάρχαιους γλωσσικὸς τύπους καὶ λέξεις που ἔπαψαν πια να χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὰ ἄλλα πηήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ: «ἀλλεται ὀφθαλμὸς μου ὁ δεξιός» λέγει ὁ Θεόκρυτος σὴν Ἀμαρυλλίδα τοῦ θέλοντας

να εκφράσει το αγαθό προαίσθημα του αιπόλου ότι θα συναντήσει την Αμαρυλλίδα. «Έλλετα:» χρησιμοποιεί σήμερα ο Κύπριος το ίδιο ρήμα με την ίδια έννοια. «Κηδεύω» γράφει ο Σοφοκλής στον «Οιδίποδα τύραννο», με τη σημασία: φυλάγω ξοδευόντας συνετά. «Τξηεύω» χρησιμοποιεί σήμερα, με την ίδια έννοια ο Κύπριος αγρότης. «Σκοπώ» έγραφε ο Ξενοφών, με την ίδια σημασία, ο Κύπριος. «Εξορθώ» λέγει ο Σοφοκλής στην «Αντιγόνη» του, με τη σημασία του επιτυγχάνω. «Ξορτώνω» λέγει σήμερα ο Κύπριος. «Τροχόλον» έλεγε ο αρχαίος Αθηναίος τον τριποφράχτη. «Τραχίλαν» τον ονομάζει σήμερα ο Κύπριος «Τοκάδα» ονόμαζε ο Όμηρος την πρωτόγεννη προβατίνα. «Τοκάδα» την ονομάζει και σήμερα ο Κύπριος βοσκός.

Ο αρχιμανδρίτης Λεόντιος Χατζηκώστας, μελετώντας το θέμα από μιν άλλη οπτική γωνία, σημειώνει: «Το γλωσσικό μας ιδίωμα, η κυπριακή τοπολαλιά, παράλληλα με την ελληνική της ταυτότητα, κατά τη διαμόρφωσή της διαμέσου των αιώνων, δέχτηκε και εξωγενείς επιδράσεις. Οι διάφοροι λαοί που πέρασαν απ' τον τόπο μας σαν έποικοι ή κατακτητές, αφήσανε ίχνη της διέλευσής τους και στη γλώσσα, ρηχά ή βαθιά, ανάλογα με το πολιτιστικό τους ανάστημα και τη διάρκεια της παραμονής τους. Απ' όλους τους λαούς, την πιο μεγάλη επίδραση άσκησαν οι Λατίνοι, που έλαχε να εγκατασταθούν στην Κύπρο δυο φορές σαν κατακτητές, και μάλιστα μακρόχρονα, την πρώτη το 57 προ Χριστού, και τη δεύτερη στις αρχές του δωδέκατου μετά Χριστόν αιώνα (τρίτη σταυροφορία, Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος) .

Πεντακόσιες περίπου λέξεις προσκομι-

ζει ο αρχιμανδρίτης Λεόντιος για να τεκμηριώσει την πρόσηξη φραγκολατινικών στοιχείων στο γλωσσικό ιδίωμα των Κυπρίων. Και ανατρέχοντας στο «Χρονικό» του Λεόντιου Μαχαίρα «Εξήγησις της γλυκειάς χώρας Κύπρου» του δέκατου πέμπτου αιώνα, επισημαίνει το γεγονός ότι «με την πάροδο τεσσάρων και πλέον αιώνων από την εκδίωξη των Λατίνων από το Νησί, που γνώρισε στο μεταξύ διαδοχικά τη μπότα δυο νέων κατακτητών, του Τούρκου και του Βρετανού, παραμένουν ακόμα τόσα κατάλοιπα στο στόμα του κυπριακού λαού». — Απόδειξη η σταχυολόγητη μερικών λέξεων: ταλατούρκα-αλαφράγκα. Όροι ημερολογιακοί, εξηγεί ο Κύπριος ποιητής, οι οποίοι εισήχθησαν στο Νησί μετά την υιοθέτηση του γρηγοριανού ημερολογίου το 1924. Ο όρος αλατούρκα σήμαινε θεώρηση της ημερομηνίας κατά το παλαιό ημερολόγιο, ενώ ο αλαφράγκα κατά το νέο ημερολόγιο, το γρηγοριανό. Αυτονόητο πως ο όρος αλατούρκα δεν ακριβολογεί, γιατί οι Τούρκοι, ως μουσουλμάνοι, δεν ακολουθούσαν το ιουλιανό ημερολόγιο, αλλά το σεληνιακό, που έχει αφετηρία την Εγείρα (622 μ.Χ.). Και συνεχίζει ο Λεόντιος Χατζηκώστας: «Με πρώτο συνθετικό το γαλλικό αλά (που σημαίνει «σύμφωνα με, κατά» κλπ.) απαντούν σήμερα και άλλες λέξεις, όπως λογουχάρη τα αλακκέφα (όπως του καπνίσει), αλατύχα (απρογραμμάτιστα, όπως τα φέρε η τύχη), αλατζιέρμαν (σύμφωνα με έθιμο των Γερμανών, να πληρώνει καθέννας το δικό του, όταν δρΐσκονται παρέα σε ζαχαροπλαστείο ή καφενείο) κ.ά. Εγγλιτέρα, η Αγγλία: απαντά, εξηγεί ο Λεόντιος, σε στίχο παραλλαγής του δημοτικού τραγουδιού «ο Κωσταντάς»: «Προξένια π΄σαι μηνύματα από την Εγγλιτέραν». Από το ιταλικό Ιγγλιτέρα, ίσον Αγ-

γλία, προσθέτει, παντρεύοντας δοξαστικά το λαιογραφικό με το γλωσσικό στοιχείο της Μεγαλόνησος...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

Άλκης Γουλιμή: «Η άορατη σελίδα» (μυθιστόρημα, εκδόσεις Ελευθερουδάκη, 1985, εξώφυλλο και εικόνες πρώτου μέρους: Άννα Μενδρινού, οπισθόφυλλο και εικόνες δευτέρου μέρους: Μίμης Χατζηχάνας).

Όταν ένας Έλληνας, — ή οποιασδήποτε άλλης εθνικότητας, — συγγραφέας καλλιεργεί συστηματικά 30 ολόκληρα χρόνια, το παιδικό λογοτέχνημα, φυσικό είναι να κορυφώσει την προσωπική του τέχνη μ' ένα νέο του έργο τυπωμένο στη λήξη της τριαντάχρονης θητείας του στα γράμματα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως δεν μας επιφυλάσσει και νέες εκπλήξεις. Αυτό ακριβώς κάνει εφέτος και η Κα Άλκη Γουλιμή με την «Άορατη σελίδα» της, το καινούριο της δηλαδή μυθιστόρημα. Από το μακρινό εκείνο πρώτο (και μάλιστα χειρόγραφο) βιβλίο της, το βραβευμένο στα 1955, όταν η συγγραφέας ήταν ακόμα παιδί, ίσαμε την «Άορατη σελίδα» του 1985, επάξια και τούτη βραβευμένη από το δήμο Καρδίτσας με κριτική επιτροπή προεδρευόμενη από τον φιλόλογο καθηγητή και λαμπρό συγγραφέα λογοτεχνικών ιστοριών και πεζογραφημάτων κ. Βασίλη Αναγνωστόπουλο, ακολουθήσαν δεκάδες βιβλία, μυθιστορήματα, διηγήματα και παραμύθια για παιδιά, πολλά από τα οποία κέρδισαν με την αξία τους λογοτεχνικά βραβεία και επαίνους του διεθνούς πολιτιστικού οργανισμού Άντερσεν, του ελληνικού κράτους και της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς. Κορύφωση όλων αυτών των άξιων προσφορών αποτελεί πραγματικά το νέο μυθιστόρημα

της Κας Γουλιμή. Και του ταιριάζει κάθε τιμή και έπαινος, ακριβώς επειδή πίσω από το μυθιστόρημα τούτο της Άορατης σελίδας ξεπροβάλλει σπαραχτικά, παρυστατικά και έντονα η ποικύρατη Μεγαλόνησος και το εξίσου ορατό (ακόμα κι από κοντόφθαλμους ή και τυφλούς) σύγχρονο δράμα της: το ιουλιανό πραξικόπημα του Αττίλα του 1974, η τραγωδία του αίματος και του ξεριζωμού, η αναγκαστική διαβίωση σε αξιοθρήνητους χώρους ή καταυλισμούς υπαίθριους, και η εναγώνια δραματική αναζήτηση των χαμένων συγγενών, των πατεράδων, των μανάδων και των παιδιών ή των αδελφών. Είναι τόσο σπαραξικάρδια ζωγραφισμένα όλα ετούτα στις 370 σελίδες, τις άριστα εικονογραφημένες, του μυθιστορήματος, και είναι τόσο φυσική η αφήγηση του νεαρού ήρωα Δώρου Χριστοδούλου, που θα πει της ίδιας της Κας Γουλιμή, έντεχνα κρυμμένης πίσω από την αφήγηση τούτη, ώστε πολύ συχνά ο αναγνώστης ξεχνά ότι πρόκειται για έργο φαντασίας, και πιστεύει πως παρακαλουθεί την ίδια τη ζοφερή πραγματικότητα, από την οποία άλλωστε δεν δείχνεται πουθενά ότι απέχουν τα αφηρούμενα περιστατικά, οι αγωνίες των έξοχα ψυχογραφούμενων προσώπων όλων ανεξαιρέτα των ηλικιών και οι καταστάσεις που δημιουργήσαν οι βάρβαροι εισβολείς στο μαρτυρικό, μα ηρωικό και ένδοξο πάντα νησί. Έτσι, δεν θα διστάσαμε να προσυπογράψουμε κι εμείς τις αξιολογήσεις που έκαμε διαβάζοντας το πολυπρόσωπο και πλατιάς πατριωτικής πνοής μυθιστόρημα τούτο η επιτροπή του δήμου Καρδίτσας. Γιατί, πραγματικά, πρόκειται για ένα λογοτέχνημα έντονης δράσης, απρόοπτων περιπετειών και θαυμάσιας πλοκής, που κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον, όχι μόνο του μικρού, αλλά και

του ώρμιου αναγνώστη, δικάζοντας πέ-
ρα για πέρα τον αφορισμό του αείμνηστου
Ζαχαρία Παπαγιωάννου, ότι «το παιδικό
βιβλίο είναι απότυχημένο αν δεν διαβά-
ζεται με απόλαυση από τους μεγάλους».
Αιφώνη που το συνταραχτικό τούτο έργο
υπηρετεί τις πανανθρώπινες αξίες: την
Ειρήνη, την Ελευθερία και την Ανθρω-
πιά, χωρίς καθόλου κηρύγματα ή κυδι-
ατήματα, μα αυθόρμητα και με συγκινη-
τική ευλικρίνεια, κάποτε και με μιαν α-
φέλεια ή απλότητα ολόετα παιδική. Και
αν θα είχε κανείς να προσθέσει κάτι, εί-
ναι τούτο: με τις περιγραφές των αξιολόγη-
των του Νησιού, των κάστρων του και των
ιστορικών περιστατικών της πορείας του
ανάμεσα στους αιώνες, διασπάζει κάπως
η ομαλή ροή του μύθου. Επιτρεπτή όμως
η διάσπαση τούτη, αφού ολόκληρο το δεύ-
τερο μέρος του έργου εξελίσσεται στον ε-
λεύθερο, στον ελληνικής εξουσίας χώρο
της Κύπρου, και λογικό είναι να συναρ-
τώνται και όλα τα σχετικά με το φυσικό
περιβάλλον του Νησιού, που δεν διαφέρει
και πολύ από το ελλαδικό τοπίο. Γράφει
λογουχάρη κάπου ο Δώρος: «Πόσο μοιά-
ζει, αλήθεια, η Κύπρος με την Ελλάδα!
Ίδια γή, ίδια διάσταση, ίδιο γαλάζιο,
διάφανο φώς. Ακόμα και τα μικρά, α-
σβεστωμένα σπίτια που διέπαψε δεξιά και
αριστερά στο δρόμο κρυμμένα μέσα σε
καταπράσινα περιβάλλοντα και στολισμένα με
πικνές φυλλωσιές από ανθισμένους, φλο-
γάτους βόσκους, μου θύμισαν τις παλιές
μονοκατοικίες στον Πειραιά, που βρίσκον-
ται πάνω από τη Φρεατύδα». Η ομαλή
έπειτα συμβίωση των αλλόθρησκων με
τους ομόθρησκους του Νησιού, το ευτυχι-
σμένο τέλος, με την ανεύρεση των χαμέ-
νων δικών τους, εξοστρακίζει από την φυ-
χή των παιδιών τα μαύρα νέφη της απο-
γοήτευσης και απαλύνει τον σπαραγμό

που μας προκαλεί το αυτόγραφο ποίημα
της μικρής Φαίσας Χατζηγιάννα: «Πώς
μπορώ να ξεχάσω τον πατέρα που λείπει;
Πώς μπορώ να ξεχάσω του θανάτου τη
λύπη; Πώς μπορώ να ξεχάσω τον Ιού-
λη εκείνο; Πώς μπορώ να ξεχάσω του
νησιού μου το θρήνο; ΔΕΝ ΞΕΧΝΩ! Δεν
μπορώ να ξεχάσω».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

Γιόργου και Μάχης Καρού-
ζη: Ταξίδια στην Κύπρο, αρ. 5 Λευκω-
σία, 1985.

Η αλήθεια είναι πως το ταξιδιωτικό
βιβλίο αποτυπώνει τις εντυπώσεις του ο-
δοιπόρου από κάποια «φυγή» του. Γιατί
κατά βάθος το ταξίδι είναι φυγή από την
καθημερινότητα. Όμως το άγρυπνο μάτι
δεν αρκείται στη λυτρωτική ενέργεια της
φυγής. Μαζεύει και γνώσεις κι εμπλουτί-
ζει την ψυχή προσθέτοντας και το συναι-
σθημα από τις νέες γνωριμιές.

Τα βιβλία «Ταξίδια στην Κύπρο»
των Γιόργου και Μάχης Καρούζη άρχι-
σαν από το 1981 να δίνουν το κυπριακό
τοπίο, δίπλα στις περιγραφές των χωριών
και αξιολόγητων τμημάτων των πόλεων,
αλλά και μουσείων. Βρισκόμαστε κιόλας
στον αριθμό 5 των ταξιδιών αυτών και
φαίνεται πως το ζεύγος των συγγραφέων
φιλοδοχεί — όπως το δήλωσε κιόλας στον
πρόλογο της σειράς αριθμό 1 — να καλύ-
ψει όλη την Κύπρο. Φιλοδοξία αξιόπαινη
με χρήσιμο για όλους αποτέλεσμα. Αυτό
το λίγο-πολύ θησαυρό, που έχουμε ανά-
λογα με το μέγεθός μας και των μικρών
οικονομικών μας πόρων, πρέπει να τον
γνωρίσουμε και να τον χαρούμε.

Το χαρακτηριστικό των σύντομων κει-
μένων όλης της σειράς — και τώρα της
πέμπτης που έχουμε στα χέρια μας — εί-
ναι η πολύ καλή και λογική ανάμειξη

στοιχείων απλής εντύπωσης με πληροφορίες για το χώρο από πολλές πλευρές: γεωφυσικές, ιστορικές, οικονομικές. Μαθαίνεις και: τέρπεται. Και σου γεννιέται συχνά η διάθεση να επισκεφθείς το ένα ή το άλλο τοπίο. Προσωπικά μ' ελκύουν οι άγνωστες τοποθεσίες, με τα μοναστηράκια τους, κάποια χαλάσματα, ένα ποταμάκι που δημιουργεί ένα μικρό παράδεισο. Κάποιο άλλο, βέβαια, θα τον ενδιαφέρει ένα χωριό από πολλές πλευρές. Άλλος μπορεί να σταθεί με ειδικό ενδιαφέρον στη γεωμορφολογική πλευρά των κειμένων αυτών κλπ.

Η γλώσσα είναι πολιτισμένη μέσα στην απλότητά της, χωρίς εκζητήσεις ή ρητορικά ευρήματα ή χρησιμοποίηση για λόγους εντυπώσεων τεχνολογικών και σπάνιων επιστημονικών όρων. Συχνά νιώθεις μια θερμότητα στην έκφραση, που σημαίνει πως δεν λείπει η συγκίνηση από τη γραφή. Επιπλέον, η ποικιλία σπάζει μια πιθανή μονοτονία, που δίνει: η συνεχής περιγραφή συγγενικών τοπίων. Π.χ. το «Μουσείο του Εθνικού Αγώνος», ακολουθεί το χωριό «Αστρομερίτης», κι ύστερα η περιγραφή της νότιας κοιλάδας του Αιτά κλπ.

Ένας χάρτης της Κύπρου με αριθμημένους μικρούς κύκλους, που δηλώνουν στο κάτω μέρος της σελίδας την κατανομή των θέσεων, τις οποίες περιγράφουν οι συγγραφείς, βοηθά και πρακτικά όποιον θα θελήσει να επισκεφθεί το χώρο της εκλογής του. Αλλά και οι ασπρόμαυρες φωτογραφίες κοσμούν βέβαια, αλλά ταυτόχρονα συμπληρώνουν τα κείμενα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λευτέρη Π. Κιντζονίδη: «Το πορτραίτο του ποιητή-κριτικού Τάκη Π. Γκοσιόπουλου» Θεσσαλονίκη 1985.

Δεν αδικούμε την ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαία, μήτε το Γιώργο Ζωγραφάκη τον εκλεκτό δημοσιογράφο Χρήστο Λαμπρινό και άλλους πιο παλιούς και σύγχρονους, αν σημειώσω το πόσο πρόβαλε ο Στέφανος Χρυσός (ψευδώνυμο του Τάκη Π. Γκοσιόπουλου) τα κυπριακά γράμματα στο βορειοελλαδικό χώρο. Βέβαια δεν μετράμε με ζυγαριά αλλά με την εντύπωση και τη διάρκεια της προσφοράς, σε μια εποχή, που λίγο ενδιαφέρον ή, καλύτερα, κάπως φιλάργυρο ενδιαφέρον υπήρχε για την Κύπρο, δίκαια ή άδικα δεν έχει σημασία στην παρούσα περίπτωση.

Ο Τάκης Γκοσιόπουλος ή Στέφανος Χρυσός, όπως τον ήξεραν οι αναγνώστες της εφημερίδας «Ελληνικός Βορράς» και οι ακροατές στους ραδιοφωνικούς σταθμούς Βορείου Ελλάδας, έχει μια αξιόλογη πνευματική δράση, από την οποία πολλά ωφελήθηκαν τα γράμματα της Κύπρου. Κυρίως η κριτική του, πολύ ενημερωτική αλλά και με καιρίες παρατηρήσεις στη φιλολογική σελίδα του «Ελληνικού Βορρά» (1950—1969) και στις κριτικές σελίδες του περιοδικού «Μορφές» για πολλά χρόνια κυριαρχούσε στις δόριες επαρχίες. Αλλά και λογοτεχνικό έργο παρουσίασε και πνευματική δραστηριότητα ως μέλος λογοτεχνικών και φιλολογικών σωμάτων. Τελευταία η συμμετοχή του στην Εγκυκλοπαίδεια Θ. Κοντέου (Θεσσαλονίκη) ως βασικού στελέχους υπήρξε ουσιαστική στα γράμματα.

Ο γιατρός Λευτέρης Κιντζονίδης με το βιβλίο του «Πορτραίτο του ποιητή—κριτικού Τάκη Π. Γκοσιόπουλου (Στέφανου Χρυσού), Θεσσαλονίκη 1985» παρουσιάζει με διάφορα λήμματα από εγκυκλοπαίδειας και αλλού τον συγγραφέα και μας δίνει μια βιβλιογραφία του ώστε να διευκολύνεται η εργασία όποιου θέλει να με-

λετήρηι το έργο του Γκοσιόπουλου. Επιπλέον δημοσιεύονται και κριτικές που γράφτηκαν για διθλία του τιμωμένου. Με αυτό τον τρόπο δίνονται οι «ακαδημαϊκές» απόψεις διαφόρων και οι κριτικές αντιμετώπισεις των έργων από τον κριτικό λόγο. Επίσης καταγράφονται 30 συνθέσεις ποιημάτων του από τον Μεν. Σπάθη, Χρ. Δέλλα και άλλους.

Η σημασία της έκδοσης αυτής βρβσκεται στο καθαρά βιβλιογραφικό μέρος, που το έχουμε τόσο ανάγκη. Είναι επίπονη εργασία τούτο, χωρίς ανταποδόσεις από το ευρύ κοινό, αλλά βασική για τη μελέτη στόμων, ομάδων και πολιτισμού. Σ' αυτό το σημείο εκφράζεται κάθε έπαινος στο βιβλιογράφο. Θάταν όμως πολύ βοηθητικό αν στο τέλος δημοσιεύταν πίνακας κυρίων ονομάτων. Η έλλειψη του πίνακα αυτού καθυστερεί το μελετητή να βρει εκείνο που αναζητά.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Βασίλη Μιχαηλίδη: «Ρωμός και Τζον Πουλλής - Τζονής και Κακουλλής».

Θεωρώ το διαλογικό ποίημα του Βασίλη Μιχαηλίδη «Ρωμός και Τζον Πουλλής - Τζονής και Κακουλλής» πολύ ανώτερο από πολλά καθαρευουσιάνικα ποιήματα του ιδιωματικού μας αυτού ποιητή, που κωδικοποιηθήκανε στη γνωστή έκδοση της «Δημοτικής Βιβλιοθήκης Λεμεσού» (Κύπρος 1960). Εφέτος ο γνωστός μελετητής των λαϊκών ποιητών δρ Κ. Γ. Γιαγκουλλής κυκλοφόρησε το διαλογικό αυτό έργο του Βασ. Μιχαηλίδη με εισαγωγή, σχόλια και γλωσσάριο. Σωστά το χαρακτηρίζει πως δεν υπερταρεί από την άποψη της τεχνικής, (προσθέτω) με σύγκριση με μερικά στο κυπριακό ιδίωμα έργα του ίδιου ποιητή («Η 9η Ιουλίου 1821» «Η

Χιλιότιστα», «Η Κύπρος»), αλλά έχει βαρύνητα με τις αναφορές, που περιέχει για την αρχαιοσκαπηλεία των Βγγλέζων, τον χειρισμό της Κύπρου από τις αρχές της τότε κυβερνήσεως, αλλά και για την περιγραφή της κυπριακής φύσης μ' ένα, ως τον ποιήμα, τουριστικό τρόπο. Επί πλέον η ελληνογρέπεια του έργου, έντονη στα χρόνια εκείνα μεταξύ 1902—1907, όπως υπολογίζει ορθά τη συγγραφή του ποιήματος αυτού, ο Γιαγκουλλής, κι οι πολιτικές παρατηρήσεις του Μιχαηλίδη σε υποχρεώνουν να το προσέξεις ιδιαίτέρως.

Ότι το έργο αυτό του Βασίλη Μιχαηλίδη είναι μνημείο της κοινωνικής μας ιστορίας, όπως ορθά υποστηρίζει ο Γιαγκουλλής, είναι αδιαμφισβήτητο. Αλλά πρέπει να σημειωθεί από την φιλολογική άποψη πως ο Γιαγκουλλής με βάση τεκμήρια υπελόγισε την περίοδο στην οποία γράφτηκε το έργο. Δεν ξέρω κατά πόσον ευσταθεί η επέμβαση ως διόρθωση τύπων για ομοιομορφία του κειμένου. Προσωπικά θα προτιμούσα τη μορφή που του έδωσε ο ποιητής, γιατί συχνά και για λόγους μετρικούς αλλά και για ποιικιλία ένας ποιητής χρησιμοποιεί ποιικιλία τύπων γραμματικών. Και αυτό ενδ:αφέρει από την αισθητική πλευρά. Βέβαια στην περίπτωση αυτή περισσότερο διορθώνεται το τελικό «ν».

Η μικτή γλώσσα (καθαρεύουσα, δημοτική, ιδιωματικά στοιχεία) που χρησιμοποιεί ο Μιχαηλίδης, ασφαλώς άτεχνη φιλολογικά, πλησιάζει όμως πολύ με τη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι μορφωμένοι στις πόλεις εκείνα τα χρόνια, και πρέπει τούτο να ιδωθεί και από αυτή την σκοπιά.

Πάντως η εργασία αυτή του Γιαγκουλλή εκτιμάται και υπολογίζονται οι πειρατηρήσεις του. Και είναι προς πίστιν του η δημοσίευση του έργου, έστω και αν

το επισήμαναν προηγουμένως άλλοι. Επίσης ορθή από την επιστημονική άποψη η δήλωση του πως θα χαρεί για κάθε εισήγηση και παρατήρηση, που θα του γίνει, ώστε στο μέλλον να επιχειρήσει μια πιο άρτια έκδοση του έργου αυτού.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Πέτρου Χάρη: «Νεοελληνικός Κριτικός Λόγος», 1985.

Ο Πέτρος Χάρης μιλά για την κριτική με το δικαίωμα, που δίκαια του το δίνει η συγκεντρωμένη «κριτική εργασία του σε περισσότερους από δέκα τόμους» κοντά στην άλλη διάσπαρτη σε περιοδικά κι εφημερίδες. Στο τελευταίο του βιβλίο «Νεοελληνικός κριτικός λόγος» (πρωτοδημοσιευμένο στη «Νέα Πορεία») καταθέτει κατά κάποιο τρόπο τις γενικές απόψεις του με την ευκαιρία του ογκώδους εορταστικού τόμου του περιοδικού «Νέα Πορεία» (Θεσσαλονίκης) για τα τριάντα χρόνια εκδοτικής του ζωής με τον τίτλο «Το πρόβλημα της κριτικής» (Ιούνιος 1985). Ακριβώς από την κατάθεση αυτή θα συγκεντρώσουμε τα κύρια σημεία για να δειξουμε τις κριτικές αρχές του Χάρη, παρόλον, που όπως γράφει ο ίδιος «έχω γράψει αναρίθμητα διεξοδικά ή σύντομα κείμενα για το πνευματικό λειτούργημα που συνηθίσαμε να το λέμε κριτική...», αλλά δεν θα κάνουμε συγκρίσεις ή δάνεια από αυτά.

Και πρώτα απ' όλα «πνευματικό λειτούργημα» ορίζει την κριτική. Δεν θεωρεί πρόωρο ένα απολογισμό του νεοελληνικού λόγου. Και το στηρίζει αυτό και στην ύπαρξη ανθολογιών κριτικής όπως η «Βασική Βιβλιοθήκη Αετού» αρ. 42 η «Ανθολογία της Σύγχρονης Κριτικής» του Δύφρου, και μια εκλογή με τίτλο «Ελληνική Κριτική Σκέψη» του Ζήσιμου Δορεν-

τάτου 1967 για τις οποίες εκφράζει συμφωνίες και αντιθέσεις.

Η σημασία της κριτικής βρίσκεται στην συμβολή της για τη διαμόρφωση πνευματικής ζωής. Ο Χάρης τη θεωρεί μια, με υποδιαίρεσεις (α) ως κριτική διδίου, που όταν «σκοπεύει υψηλά» γίνεται πνευματικό λειτούργημα και (β) ως κριτική θεάτρου που έχει άμεση επίδραση αφού η θεατρική παράσταση είναι ένα κοινωνικό γεγονός. Μια άλλη διαίρεση της κριτικής είναι η εξής: α) η λογοτεχνική κριτική και β) η φιλολογική - επιστημονική κριτική. Η φιλολογική κριτική ερευνά και διαπιστώνει το λογοτέχνημα. Η «λογοτεχνική κριτική» προχωρεί στην εξήγηση του λογοτεχνήματος. Μια απλούστερη μορφή της λογοτεχνικής κριτικής είναι η κριτική σημειωματογραφία, δηλ. η κριτική της επικαιρότητας που δεν είναι συνθετική εργασία. Όμως κι αυτή εξυπηρετεί, δίνει πληροφορίες.

Όμως το αποκορύφωμα (που προτιμά πολύ ο Χάρης), είναι το δοκίμιο, το οποίο ανήκει στην πεζογραφία, αλλά είναι κατάφορτο από γνώση, από πείρα, από στοχαστική διάθεση. Αυτό το δοκίμιο ο Χάρης το αποκαλεί «λεκτική χάρη», κι είναι λόγος προσωπικότερος, παρόλο που η απλή κριτική δεν απαλλάσσεται από το υποκειμενικό στοιχείο. Η κριτική ασφαλώς παρουσιάζει «λογοτεχνική γραφή» δηλαδή λόγον οργανωμένο που έχει τόνο και ύφος. Και ο κριτικός διαθέτει το ταλέντο του λογοτέχνη και επιπλέον μελέτη και επιστημονικό εξοπλισμό.

Με όσα σημειώσαμε ως τώρα καθορίζεται η κριτική γραμμή του Χάρη. Είναι σαφέστατες οι θέσεις του κριτικού αυτού, που για δεκαετηρίδες κρατά υπεύθυνα και τον κλάδο της κριτικής από τον επικαιρικό της εφημερίδας ως τον πιο ουσιαστικό

του περιοδικού με δημιουργική κορύφωση το λογοτεχνικό δοκίμιο. Επιπλέον ο Χάρης υποστηρίζει τις απόψεις του με αναφορές σε κείμενα άλλων, συχνά κάπως πιο εκτεταμένα, χωρίς τούτο να ζημιώνει το βασικό θέμα. Πάντως τελειώνοντας αυτή την κριτική εργασία του Χάρη συλλαμβάνεις το κριτικό πρόβλημα σε μεγάλη ευρύτητα και δυσκολεύεται να νιώσεις έστω και μια μικρή αντίθεση και προς το γράμμα και προς το πνεύμα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ. Χρυσάνθης: «Έξι Κύπριοι Ποιητές», Λευκωσία 1985.

Κάθε φορά που διαδάζω διδλία ομοτέχνων μου, νοιώθω ικανοποίηση για την πνευματική και ψυχική επαφή μαζί τους. Με τα διδλία Κυπρίων λογοτεχνών όμως νοιώθω και συγκίνηση, που πρέπει να την υποτάξω, για να τα αξιολογήσω, με κέρδος την αισθητική απόλαυση από αυτά, που δεν είναι ικανή να παραμερίσει τη βαθιά πίκρα μου για την τραγωδία του θαλασσοφιλήτου νησιού, που προκάλεσαν η αφροσύνη, η προδοσία και η βία...

Λίγα λόγια για το παρακάτω διδλίο, έκδοσης 1985:

1. Κύπρος Χρυσάνθης: «Έξι Κύπριοι ποιητές», Λευκωσία. Ο παλυγραφότατος λογοτέχνης, πρόεδρος του Ε.Π.Ο. Κύπρου, γαυρός Κύπρος Χρυσάνθης, διευθυντής της «Πνευματικής Κύπρου» αξιολογεί σε 45 σελίδες έξι Κύπριους ομοτέχνους του.

α) Για τον Λευτέρη Γιάννιδη γράφει πως ανήκει στη Νέα σχολή των συμβολιστών με κυρίαρχο το μουσικό στοιχείο και για τη συλλογή του «Βήματα στην άμμο» (1947) με τους ήπιους κι ελάχιστους ήχους. Από τα αδημοσίευτά του παρουσιάζει 4. Νά ένα δίστιχο: «Εσύ

δε με πλήγωσες με τον ανεπανόρθωτο λόγο / αλλά μ' ένα μαχαίρι καλσύνης» Ο ποιητής με τον αυτοέλεγχο έμεινε συμφολιστής.

β) Για τον λυρικό Πυθαγόρα Δρουσιώτη, που γνώρισα στη Λεμεσό (1948—1950) γράφει πως ανήκει στη συμβολική σχολή, στην οποία μνήθηκε στην Αθήνα σπουδάζοντας διηγηγός. Αναλύει τις συλλογές του: «Έκλογη», αυστηρή επιλογή από ποιήματά του, σε 5 ενότητες τεκμηριώνοντας τις κρίσεις του και «Τοπάξια και Βηρύλλια» με τετράστιχα και πολύστροφα και επιλέγει «Η περιπάθεια, η απογοήτευση, η μελαγχολία, η φυγή, λεπτός κοσμοπολιτισμός και πολλή ωραιολογία είναι στοιχεία της ποίησής του». Χαιρετώ τον παλιό γνώριμο ευαίσθητο Πυθαγόρα!

γ) Εάνθος Λυσιώτης, πολυγραφότατος και πολυδραβευμένος, είναι ο τρίτος ποιητής που παρουσιάζει ο Κύπρος Χρυσάνθης και αναλύει τις συνολικές εκδόσεις του «Συγκομιδή Α και Β». Η Α' περιέχει 15 ποιητικές συλλογές και λβγα πεζά, η Β' (1974—83) περιέχει 9 συλλογές και το περσινό «Απιδάκι, βουνό μου», τονίζοντας πως ο Εάνθος Λυσιώτης είναι δεμένος με το συναίσθημα κι όχι με τις λογικές του εργαστηρίου. Επηρεασμένος από τον Σολωμό, τον Παλαμά και το δημοτικό τραγούδι αξιοποίησε τη μελωδία και τον εθνικό ιδεαλισμό τους, με δεσπόζον το έλλογο στοιχείο. Ο Εάνθος Λυσιώτης με το γεμάτο ανθρωπιά έργο του, ντυμένο καλλιτεχνικά, απλώνει την εμπέλειά του πανελλήνια. Καμαρώνω στη διδλοθήκη μου τις «Νιφάδες» που μου χάρισε στη Λευκωσία το 1952.

δ) Οκτώ σελίδες διαθέτει ο φίλος Κύπρος Χρυσάνθης για την ποίηση του Λεωνίδα Παυλίδη, που τη γνώρισα

στα «Κυπριακά Γράμματα». Τον λέει: παλαιμικό με τον ρητορικό του λόγο, ενώ ο Άγγρας τόν έλεγε όρχήστρα Βαγνερική. Θεωρεί τους στίχους του Λεωνίδα Παυλίδη άφωνα περίτεχνους, ηχηρούς, με ρίμα και τον κατατάζει στους παραγκαστικούς με έντονο λυρισμό. Έχει μεγαλοστομία και σύνθετα επίθετα. Δημοσιεύει, εκτός από άλλα, ένα σονέτο του, όπου ισοζυγίζεται το υψηλό νόημα με τον λυρισμό, εμπνευσμένο από τον αθλητισμό. Το 1956 ο Κύπρος Χρυσάνθης τον είχε πει θρμαλιστή κι ο Κ. Θρακιώτης ανήσυχο πνεύμα.

ε) Για τη σάτυρα του Άνθου Ροδίνη, που έχει και λυρικό έργο, γράφει ο Κύπρος Χρυσάνθης στη συνέχεια κρίνοντας πώς είναι ο πιο δυναμικός, με στιχουργικά χαρίσματα, όπως διαπιστώσαμε στον «Φιλελεύθερο» όπου σατυρίζει με το όνομα Διογένης και στις 7 συλλογές του. Καταπιάνεται με επίκαιρα θέματα, ιδέες, γεγονότα και πρόσωπα, με χιούμορ που αρέσει γιατί «δίνει τη παιδρή όψη του νομίσματος». Χαίρετώ τον μακρυνό απόγονο του Αριστοφάνη!

στ) Του Γιώργου Φάνου τη λιγοστή αυτοβιογραφική ποίηση παρουσιάζει κατόπιν σέ 10 σελίδες ο αγαπητός Κ. Χρυσάνθης δημοσιεύοντας τα ποιήματά του «Ωδή πενιχρή στην Λευκωσία» που αφιέρωσε στον Μακάριο Γ', «Ροδοσυρρή», «στην άγνωστή του Care Saint Lazare», «Είσαι», και «Φεγγερό χαμόγελο ασιδοξίας της Ίλλιας» κι επιλέγοντας πως πίσω από τους στίχους κρύβεται η τραγωδία του ποιητή.

Θαυμάζουμε τόν πρόεδρο του ΕΠΟΚ για τη συνολική προσφορά του με την ποίηση, την πεζογραφία, την κριτική και τη δράση του!

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΖΟΡΜΠΑΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΥΠΡΙΟΥΣ

Στο περιοδικό «Νέα Εστία» (αρ. 1401) Δημοσιεύεται το νέο Διοικητικό Συμβούλιο της «Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου». Η εταιρία αυτή ήδη διανύει το 25ο έτος από τη ίδρύσεώς της κι έχει στο ενεργητικό της, εκτός από συνέδρια και διαλέξεις, διάφορες εκδόσεις.

● Στο περιοδικό «Νέα Σκέψη» (αρ. 269) η Λούλα Α. Κωνσταντινίδου γράφει για το «Χαράκτη Τάσσο», που πέθανε πρόσφατα, και σημειώνει ιδιαίτερα το πλούσιο έργο του που συνδέεται με τους μεγάλους αγώνες του λαού μας: Το 1821, το έπος του 1940—41, την Εθνική Αντίσταση, τον Κυπριακό Αγώνα. Το κείμενο αυτό συνοδεύει σε μεγάλο μέγεθος το προσφυγικό γραμματόσημο του χαράκτη (ένα παιδάκι μέσα σ' αγκαθωτά συρματοπλέγματα) κι ένα ποίημα της συγγραφέως με τίτλο «Το προσφυγόπουλο της Κύπρου».

Σε ξανάδα πάλι μπρος μου άμοιρο προσφυγόπουλο της Κύπρου, γυμνό, ρακένδυτο, φοβισμένο να στέλεις διπλωμένο στο χώμα, ανάμεσα στασυρματοπλέγματα, έτσι όπως ακριβώς σε είδε κι ο μεγάλος μας χαράκτης Τάσος Αλεβίζος κι έγραφε τη μορφή του πόνου και της απελπισίας. Φτωχό κι άμοιρο παιδί, αρφανό στη θύελλα του πολέμου, τα μάτια σου καρφώθηκαν έκπληχτα στη δικιά μας ζωή. Ντρέπομαι που δεν μπορώ να σου πω πέρα απ' τον άδολο στίχο μου, πόσο κλαίει η ψυχή μου, γι' αυτήν την άδικη τύχη, που σου φύλαξαν αυτά τα χρόνια. Ο Τά-

σος χάραξε ολοζώντανο τον πόνο μα εγώ δεν θράσικω λόγια να θρηνησω την ορφάνια και κείνη την απέραντη θλίψη από το παιδικό σου πρόσωπο.

Για το χαράκιτη Τάισσο μίλησε στην κηδεία του ο υφυπουργός παρά τω προέδρω, κ. Πάιτροκλος Σταύρου, ο οποίος συνδέεται στενά μ' αυτόν. Την ομιλία του δημοσιεύσανε κυπριακές εφημερίδες και αποσπάσματά της Αθηναϊκές όπως π.χ. τα «Νέα» (Αθηνών).

• Στο περιοδικό «Ο Αμαράνθος (The Amarath) (αρ. 8) που εκδίδεται στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο ως φυλλάδιο του προγράμματος νεοελληνικών σπουδών, με εκδόστη τον καθηγητή Γ. Δανιήλ, περιλαμβάνονται σε αγγλική μετάφραση από την E. Phinney δυο ποιήματα της Κυπρίας Πόπης Σωτηρίου, που ζει τώρα στο Μοντρεάλ.

• Στο περιοδικό «Ευθύνη» (αρ. 167) δημοσιεύονται έντεκα ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη με το γενικό τίτλο «Από τον μέσα ουρανό». Στο ίδιο τεύχος ο Κώστας Μιχαηλίδης κρίνει το διδύλιο της Μαρίας Λαμπασαρίου - Πόθου «Σάμουελ Μπέκετ, η εμπειρία της υπαρξιακής οδύνης».

• Στο περιοδικό «Θεσσαλική Εστία» (αρ. 77) ο Μιχ. Σταφυλάς, διευθυντής του περιοδικού, ενημερώνοντας τους αναγνώστες του γράφει για το «Νίκο Δυμιώτη, τον γλύπτη της Κύπρου που δίνει ουσιαστικές διαστάσεις στην ανθρώπινη μορφή» όπως τιλοφορεί το σχετικό μέρος του κειμένου του. Η παρουσίαση του Δυμιώτη στηρίζεται στην προσωπική του συγγραφέα γνωριμία με τον Κύπριο γλύπτη και το έργο του.

• Στο περιοδικό "Modern Greek Studies Yearbook" του Πανεπιστημίου της Μινнесότας (τομ. 1 1985), του οποίου είναι εκδόστης ο Κύπριος καθηγητής Θεο-

φάνης Σταύρου, δημοσιεύονται δυο ενδιαφέρουσες μελέτες (α) η μια με τίτλο "Russian Philorthodox Relief during the Greek War of Independence", γραμμένη από τον Θεόφιλο Προυσή, του Πανεπιστημίου της Βόρειας Φλόριδας, ανελφό του γνωστού κριτικού και μελετητή Κώστα Προυσή. Και (β) μια άλλη με τίτλο "The last battle of the Ancients and Moderns: Ancient Greece and Modern Europe in the Neohellenic Revival", γραμμένη από τον Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τον τόμο προλογίζει ο Θεοφάνης Σταύρου κι εξηγεί τους λόγους της έκδοσής του και τους αντικειμενικούς του στόχους. Στο τμήμα της κριτικής διδύλιου ο Κώστας Προυσής κρίνει το διδύλιο του Γ. Δανιήλ, που ασχολείται με τη ζωή και το έργο του Νίκου Γαδριήλ Πεντζίκη (έκδοση "Nostos"). Στον ίδιο τόμο ο Γιάννης Κουφουλιδης γράφει και σχολιάζει την πρόσφατη διδύλιογραφία για την Κύπρο. Ανάμεσα στα εξεταζόμενα υπάρχουν τα διδύλια του Κυριάκου Μαρχιδή, του Πολυδίου Γ. Πολυδίου και του Ραούφ Ρ. Ντεγκτάς.

Με την ευκαιρία πρέπει να σημειωθεί η σπουδαία δουλειά που κάνει ο καθηγητής Θεοφάνης Σταύρου στο Πανεπιστήμιο της Μινнесότας για την προβολή της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

**

Η αλήθεια είναι πως τελευταία εκτιμάται στην Ελλάδα η λογοτεχνική γραφή των Κυπρίων. Βέβαια τα εθνικά και πολιτικά συμβάντα της Κύπρου διεγείρουν το ενδιαφέρον και του πλατιού κοινού αλλά και των ανθρώπων των γραμμάτων.

Αυτοί για να ικανοποιήσουν το αναγνωστικό τους κοινό που ζητά με κάθε

τρόπο την πληροφόρηση, αναγκάζονται ή και από προσωπική περιέργειά τους, να ακούσουν πάνω στα κείμενα των Κυπρίων να τα φιλοξενήσουν στα έντυπά τους, να τα παρουσιάσουν ή και να τα κρίνουν, ακόμα ν' αφιερώσουν σελίδες ή τεύχη για τα Κυπριακά γράμματα. Ανεξάρτητα από τα κίνητρα απόμων ή ομάδων, συμφέρει από κάθε άποψη στο νησί μας αυτή η ελληνική κίνηση.

Θεωρούμε, ωστόσο αναγκαίο να πληροφορηθεί και το δικό μας εδώ κοινό πως μας αντιμετωπίζουν τα διάφορα έντυπα εκεί. Γι' αυτό και για τους άμεσα ενδιαφερομένους λογοτέχνες και ανθρώπους γενικά των γραμμάτων, αλλά και τους ενδιαφερομένους αναγνώστες δίνουμε τα πιο κάτω στοιχεία:

● Στο περιοδικό «Ευθύνη», που κυκλοφορεί κάθε μήνα, ο δρ Κώστας Μιχαηλίδης κρατά μια στήλη με τίτλο: «Ο Κώστας Μιχαηλίδης τον μήνα αυτό ξαναδιάβασε». Στο τεύχος Οκτωβρίου (αρ. 166) με γενικούς χαρακτηρισμούς παρουσιάζει το διβλίο του ακαδημαϊκού Κ. Ι. Δεσποτόπουλου «Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος» και τελειώνει με το εξής: «Έργο μακρόχρονης διακονίας το διβλίο αυτό κατοχυρωμένο επιστημονικά προσφέρει με εξαιρετη σαφήνεια και παραστατικότητα μια συγκροτημένη εικόνα της πλατωνικής πολιτικής σκέψης και της οικουμενικής της ακτινοβολίας». Στο ίδιο τεύχος της «Ευθύνης» δημοσιεύονται και τέσσερα ποιήματα του Κώστα Μιχαηλίδη με τίτλο «Νόστος». Παλύ αλληγορικός χαρκτηρας μέσα σε ωραίες περιγραφές λυρικές. Να ένα δείγμα:

Η γη μας δίνει τον ορίζοντα.

Λέγοι όμως ανεβαίνουν

εκεί που το φως πέφτει κάθετα απ' τα
βράχια
με μια θουτιά χωράει η ήλιος μες τη
θάλασσα
κι αγγίζει ένα ρίγος τα σιστεϊνά τους
σώματα.

● Σ' ένα περιοδικό με τίτλο «Περιγραμματα» (αρ 1-2) (Αθήνα) ανθολογούνται στην ενότητα «Από την Ελληνική Ποίηση» ένα απόσπασμα από ποίημα του Ξάνθου Λυσιώτη, όπου ο ποιητής καλεί τη Λευτεριά να δράσει στον τόπο μας, και το ποίημα του Λώρου Φαντάζη (ψευδώνυμο του ιατρού Κώστα Κλεοδούλου) «Κύπρος» που τελειώνει με το εξής τρίστιχο:

«Κύπρος, του δίκιου το έπαθλο σου α-
νήκει.

Μια μοίρα τόσο δύστροπη κι αυτή
με μόχθο να τη χαίρεται τη νίκη».

● Στο τρίμηνο περιοδικό «Φύση και Ζωή» (Ιούλιος—Σεπτέμβριος 1985), που διευθύνει ο Παύλος Κυριαζής, εραστής της Κύπρου, ο οποίος την επισκέφθηκε κι έγραφε ενθουσιώδεις εντυπώσεις, δημοσιεύεται από το Βασίλη Πλάτανο και με σχετική φωτογραφία «Το πλοίο της Κερύνιας», το ομοίωμά του, που ναυπηγήθηκε στο Πέραμα. Εικτός από την περιγραφή του πλοίου σχολιάζεται το πρόγραμμα του Ελληνικού Ινστιτούτου Ναυτικής Παράδοσης.

● Στο περιοδικό των Ιωαννίνων «Ελεύθερο Πνεύμα» (αρ. 57) του Λάμπρου Μάλαμα, αναδημοσιεύονται στην ενότητα «Παγκόσμια Ποίηση» τρία ποιήματα αρχαίων Κινέζων ποιητών, που μετάφρασε από τα αγγλικά ο Κύπρος Χρυσάνθης. Τα ποιήματα αυτά περιλαμβάνονται στη μικρή έκδοση «Πενήντα Κινέζικα Ποιήματα».

• Στην εφημερίδα «Ορθόδοξος Κύπρος» (αρ. 670) ο Κ. Σαρδελής, που τελευταία επισκέφθηκε την Κύπρο, γράφει άρθρο με τίτλο «Οι Παναγιές της Κύπρου» (σύντομο προσκύνημα). Στο σύντομο αυτό άρθρο αναφέρεται στα προσκυνήματα του στις διάφορες Παναγιές του νησιού, που μελέτησε στο Βυζαντινό Μουσείο Λευκωσίας (Στο Ίδρυμα Μακαρίου) και καταλήγει μ' ένα απόσπασμα από ποίημα του Κ. Χρυσάνθη:

«.....

Πανατάνασσα, Αψιθιώτισσα και Χρυσου-
κουλουριώτισσα και Θελετροφυλά-
κτρα,

Κυπαρισσιώτισσα, Ιαματική κι εσύ
Χρυσοπαντάνασσα Κυκκώτισσα
Φυλάκτρα.

Τι κι αν Αχεροποίητη, κι αν του Κορ-
νάρου αμάραντος βλαστός θεϊκού
κλήματου,

κι αν πολυθρύλητη έμπνευση τ' Από-
σταλου Λουκά, κι αν άγνωστου
ονομάτου,

Εύσαι καλοσκιωτη αδερφή, μάνα πνευ-
ματική, κερήθρα θυγατέρα,

προσθεία για τον Παράδεισο στην σκλα-
θωμένη γη κι αυγή στη μέρα,

που λée: για εύφορους καιρούς και για
λειβάδια μέλισσες μύρο νοερό γιο-
μάτα,

και στέφανα αχειρόπλοκα και προστα-
σίες πανύμνητες, ώ ύψη Αγγελο-
μάτα».

Απ' ό,τι αντιλαμβανόμαστε ο Κ. Σαρ-
δελής ετοιμάζει οδοιπορικό από την Κύ-
προ. Ο συγγραφέας ανήκε στη δημοσιο-
γραφική ομάδα της «Βραδυνης» κι έχει
τελευταία κυκλοφορήσει το βιβλίο του
«Η Ρωμιοσύνη και ο Φώτης Κόντογλου»,
όπου εκθέτει τις απόψεις του για το «νεο-
ελληνισμό».

• Στο περιοδικό των Ιωαννίνων «Η-
πειρωτική Βιστί» (αρ. 397—399) ο Σ.Σ.
κρίνει το βιβλίο του Κώστα Π. Μιχαηλί-
δη «Οικείωση και αλλοτρίωση», που πε-
ριλαμβάνει δοκίμια σύγχρονου και νεοε-
λληνικού προβληματισμού. Ο κριτικός χα-
ρακτηρίζει τα δοκίμια αυτά ως εξής: «Τα
δοκίμια του Μιχαηλίδη έχουν μιαν αμεσό-
τητα, ένα ερμηνευτικό θάθος και μια δυ-
ναμική αναμέτρηση με τον κίνδυνο αλλο-
τρίωσης που απειλούν να μας μειώσουν
υπαρξιακά. Είναι δοκίμια νεοελληνικής
και πανανθρώπινης ερηγήγορσης».

Στο ίδιο τεύχος η Χρυσάνθη Ζιτσοία
γράφει για το παιδικό βιβλίο του Κ. Χρυ-
σάνθη «Οι νεράιδες της Κύπρου» που το
αποκαλεί «μαγευτική μυθιστορία, γραμμέ-
νη με λυρισμό, ποίηση, πλοκή συναρπα-
στική».

• Στο περιοδικό «Ελληνικός Αισθήρ»
(Ιωάννινα αρ. 9) ο Κ. Γιαλλουρίδης δη-
μοσιεύει το κείμενο «Η Ορθοδοξία και ο
Μέγας Φώτιος» παραλληλίζοντας τα μο-
λυμένα από αιρέσεις χρόνια που έδρασε
ο Μέγας Φώτιος (9ος αιώνας μ.Χ.) με
τα σημερινά αθεϊστικά και κοσμοπολίτικα
δηλητήρια του σημερινού μας καιρού.

• Η γνωστή ποιήτρια Έφη Αιλι-
νού δημοσιεύει στις «Πνευματικές Σελί-
δες» (αρ. 8) ποίημα με τίτλο «Κύπρος»,
όπου οι στίχοι:

Πέρασαν, φύγαν οι τύραννοι
κουρνιαχτός στον αιώνα
και δεν έμαθαν
πώς μπορεί να καρδίζει ο χαμένος
πως ο θάνατος
είναι κι αυτός μια μορφή λευτεριάς,
πως δε γίνεται
την ψυχή να την κλείσεις στο χώμα...

• Στο περιοδικό της Ιεράς Αρχιεπι-
σκοπής Αυστραλίας, στην οποία προΐστα-
ται ο Αρχιεπίσκοπος Στυλιανός, «Φωνή

της Ορθοδοξίας» (αρ. 69) δίνεται η πληροφορία, που συνοδεύεται με σχετική φωτογραφία, πως στο εκεί Ελληνορθόδοξο Συνέδριο ο Κύπριος φιλόλογος Μιχάλης Πιερός μίλησε για την Παναγία στη σύγχρονη ελληνική ποίηση, τονίζοντας το εξής: «πως κανένας γνήσιος σύγχρονος Έλληνας ποιητής δεν απέφυγε τον πειρασμό ν' αναφερθεί στην Παναγία».

● Στο περιοδικό «Δαυλός» (αρ. 46) ο Ε.Γ.Ρ. σχολιάζει το δοκίμιο του Γιάννη Σπανόπουλου «Μάθημα περιπέτειας», που αναφέρεται στην ποίηση του Δημήτρη Χαμπουλιώδη. Στο ίδιο περιοδικό ο Κ.Μ. κρίνει τον «Λυρικό Λόγο» τομ. Α' και Β' του Κ. Χρυσάνθη, εκδ. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, ως εξής:

Πολυδραβευμένος ο Κ. Χ. θητεύει επάξια στον Απόλλωνα «Ιηρόν», όμως και στον «Μουσαγέτη». Και το έργο του, εκτεταμένο και άρτιο, αγκαλιάζει λυρισμό και ρυθμό κι άξια ποιητική γραφή. Λόγο παλδυναμικό, καθημούς και χαρές της μαρτυριάννας Κύπρου, που ανιστορούν και κατασιώνουν. Δι είναι ο λυραρης της και ο τραγουδιστής της. Στους δυο τόμους του «λυρικού λόγου» περιλαμβάνονται όσα από της εμφανισεώς του στον ποιητικό ορίζοντα μέχρι σήμερα δημοσίευσε. Μία σημαντική για την Κυπριακή και γενικότερα για την Ελληνική Γραμματεία προσφορά του ιδρύματος «Α. Γ. Λεβέντη» σε έναν πνευματικό άνθρωπο της Ελληνοκόρης Κύπρου. Το έργο, πολύπλευρο και πολυσήμαντο, δεν μπορεί ούτε επιφανειακά να αναλυθεί στον περιορισμένο χώρο μιας παρουσιάσεως. Όσο για κριτική, δε γίνεται λόγος, γιατί και κριθεί και καταξιωθεί έχει. Τούτες μόνο οι γραμμές για το παρόν σημείωμα, παραλλαγή στους στίχους του ποιητή. Γράφει: «Το φεγγάρι παίζει στην Ακρόπολη./Η Ακρό-

πολη πετά./Και μετά... Ποιο μετά;/Και η παραλλαγή μας και ο λόγος μας για τον ποιητή: Ο Ήλιος παίζει με την ποίηση./Η ποίηση πετάει, φεγγαβολά./Και μετά... ποιο μετά;»

● Η Tutta Runeberg από τη Φιλανδία, που επισκέφθηκε δυο φορές την Κύπρο κι εμπνεύστηκε και ποίηση ακόμα από παραμονή της λίγες μέρες το καλοκαίρι στη Λεμεσό, δημοσίευσε άρθρο στο περιοδικό "Suomen Kuvalehti" (αρ. 42) με τίτλο «Το μικρό μονοπάτι της Κύπρου», το οποίο αναφέρεται στα πολιτικά της Κύπρου, τα οικονομικά, τον τουρισμό. Η Tutta ανήκει στο Φιλανδικό Σύνδεσμο Συγγραφέων και Δημοσιογράφων Τουρισμού. Το αρκετά εκτεταμένο άρθρο τελειώνει με την επίσκεψη στο Όμοδος. Κατά την επίσκεψη αυτή, στην οποία περιγράφεται η υποδοχή (τουριστικής φύσεως) στο Όμοδος, αναφέρεται και σε συνομιλία της για την τουρκική εισβολή, που θεωρείται από όλους καταστροφική.

***

● Τόμο ξεχωριστό, πάνω από 300 σελίδες μεγάλου σχήματος, καταλαμβάνει στη «Μονοτονική Έγχρωμη Εγκυκλοπαίδεια» η «Κύπρος» που επιμελήθηκε ο Φρίξος Βράχας. Αυτή τη νήσο ο πανεπιστημιακός δάσκαλος Μπίκερμαν, φτάνοντας από ανατολές στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας κάποτε πριν το 1974, έγραφε τα εξής: «Τώρα κατάλαβα γιατί η Αφροδίτη μας ήρθε από την Κύπρο. Εδώ, καθώς πετάς, θάλεπεις από ψηλά τα πάντα, αλλάζουν φυσιογνωμικά και το νησί να γίνεται πέλασμα από την Ανατολή στη Δύση, η Πύλη της Ευρώπης! Και ακόμη, ο πρώτος μεσογειακός σταθμός όπου παραλύει η συνοφρύωση κι ανθίζει το ανθρώπινο χαμόγελο».

Ο τόμος διαιρείται στα εξής κεφάλαια:

λαια: «Ο χώρος και ο τόπος» όπου η γεωγραφία της νήσου, στο ανθρώπινο πρόσωπο» όπου η ιστορία της νήσου από την 6η χιλιετηρίδα π.Χ. ως τα σήμερα με υποδιαιρέσεις και ιστορικό προσάρτημα με τα εξής: «Από την εξέγερση του 1931», «Από τον Απελευθερωτικό Αγώνα 1955—59», «Από τα μετά την εισβολή 1974—75». Στην ίδια ενότητα εξιστόρηση για την Εκκλησία και τα ιδρύματά της, στοιχεία για την τέχνη ως τη λαϊκή τέχνη και τη σύγχρονη, ένα τμήμα για τη Λαογραφία και τέλος τη Γραμματεία. Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο έχει τίτλο «Η Κύπρος σήμερα», στο οποίο δημοσιεύεται το «Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας», τα της Παιδείας, τα Μουσεία και οι Βιβλιοθήκες, η Διοίκηση, ο Αθλητισμός, Γραμματόσημα κι άλλα, μερικές βιογραφίες και πίνακες κυρίων ονομάτων. Η έκδοση κοσμείται με πολλές έγχρωμες φωτογραφίες και έχει αρκετούς στατιστικούς πίνακες, πολύ χρήσιμους. Πάντως, η διάταξη της ύλης, προπάντων οι πίνακες και τα σχεδιαγράμματα, η αποφυγή λεπτομερειών που ενδιαφέρουν μόνο τους ειδικούς επιστήμονες, οι πρακτικές χρήσιμες πληροφορίες καθιστούν τον τόμο αυτό εύχρηστο. Είναι δουλειά αξιόπαινη.

• Στο περιοδικό «Νέα Σύνορα» (αρ. 81) ο διευθυντής του Δημήτρης Βαλασκαντζής αναθυμάται στο Ημερολόγιο του πως είχε διαβάσει την «στιχουργική» κάποιου Κύπριου, νομίζω Χιονίδη τον λέγανε, δε θυμάμαι το μικρό του...». Πραγματικά το 1955 κυκλοφόρησε ως έκδοση του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» Η «Στιχουργική» του Ν. Π. Χιονίδη, η οποία προηγουμένως δημοσιεύεται σε προσαρτημένα στο περιοδικό φυλλάδια. Ο Ν. Π. Χιονίδης δεν ήταν Κύπριος, αλλά δούλευε στην Κύπρο καθηγητής και συν-

δέχταν φιλικά με τους πνευματικούς κύκλους του νησιού. Πολύ ευχάριστη είναι η ενθύμηση μετά τριάντα χρόνια αυτής της έκδοσης. Με την ευκαιρία σημειώνουμε πως πρώτη και μοναδική κυπριακή έκδοση στιχουργικής, για χρήση μάλιστα των μαθητών των Γυμνασίων, με τίτλο «Νεοελληνική Στιχουργική» ήταν εκείνη του φιλόλογου Γεώργιου Χατζηκωστή (1969) στην οποία μάλιστα παρατίθενται και δείγματα από Κύπριο ποιητή. Ειδικές εργασίες πάνω σε θέματα στιχουργικής έχουν δημοσιεύσει ο Κ. Χρυσάνθης «Στιχουργική του κυπριακού δημοτικού τραγουδιού» και ο Κωνστ. Γιαγκουλλής για τη στιχουργική του ποιητάρικου.

• Στον έκτο τόμο της πολυτελέστατης, αλλά και πολύ σημαντικής από την άποψη ανθολογήσεως του ότι γράφτηκε για το Σούλι, έκδοσης που έχει το γενικό τίτλο «Μνήμη Σουλίου», ο Βασίλης Κραφύτης, γενικός επιμελητής της ύλης, παραπέμπει και επιλέγει παραγράφους από κριτικά κείμενα Κυπρίων, που ασχοληθήκανε με τους τόμους αυτούς ή με εκδόσεις του Κραφύτη. Είναι κι αυτό χρήσιμο για τον μελετητή να δει πως οι διάφοροι αντιμετώπισαν την κίνηση αυτή του συλλόγου «Οι φίλοι του Σουλίου», του οποίου ψυχή είναι ο Βασίλης Κραφύτης, μελετητής, ποιητής, ταξιδιογράφος, ανθολόγος. Οι παραπομπές γίνονται στην «Πνευματική Κύπρος» (κείμενο Κ. Χρυσάνθη), στην εφημερίδα «Αιγών» (κείμενο Α. Περνάρη), στο περιοδικό «Ιωλκός» (κείμενο Μελέη Νικολαΐδη). Και σε προηγούμενους τόμους της έκδοσης «Μνήμη Σουλίου» ανθολογήθηκαν Κύπριοι με το λόγο τους για το Σούλι.

• Η γνωστή και πολυβραβευμένη συγγραφέας παιδικού βιβλίου Άλκη Γουλιμή κυκλοφόρησε το ογκώδες παιδικό μυ-

θυστόρημα «Η άόρατη σελίδα», το οποίο πήρε το πρώτο βραβείο διαγωνισμού του «Συνδέσμου Φιλολόγων Νομού Καρδίτσας». Το σκεπτικό της βράβευσης λέγει τα εξής: «Η κ. Άλκη Γουλιμή με την «Άόρατη Σελίδα» μυθιστόρημα με έντονη θράση, περιπέτεια και θαυμάσια πλοκή, προσφέρει στους νέους ένα έργο γνήσια λογοτεχνικό και μεγάλης πνοής υπηρετώντας τις πανανθρώπινες αξίες: Ειρήνη, Ελευθερία, Ανθρωπιά...». Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αυτού έχει τίτλο «Η γραμμή Αιτίλα — Δεν ξεχνώ» και διαδραματίζεται στην Κύπρο. Ένας χάρτης δείχνει τα καταπατημένα μας εδάφη. Στο κείμενο παρεμβάλλονται αποσπάσματα ποιημάτων Κυπρίων και προσαρτώνται φωτογραφίες από την προσφυγιά και μερικά σχετικά με αυτή ποιήματα Κυπρίων. Το δεύτερο αυτό μέρος του βιβλίου εικονογραφεί ο Κύπριος Μήης Χατζηγιάννας.

● Στον «Ταχυδρόμο» (Καβάλας, 16 Νοεμβ. 1985) ο Φώτης Τριάρχης γράφει για τον Δημ. Λιπέρτη του Κ. Χρυσάνθη σημειώνοντας πως η εργασία αυτή είναι «πολύτιμη και χρήσιμη προσφορά για την Κυπριακή Βιβλιογραφία και Λογοτεχνία».

**

● Στο ετήσιο περιοδικό νεοελληνικής φιλολογίας "Folia Neohellenica" που διευθύνει η γνωστή φίλη της Κύπρου καθηγήτρια Ισιδώρα Ρόζενταλ Καμαρινέα, δημοσιεύονται δυο μελετήματα που σχετίζονται με την Κύπρο. Το ένα γραμμένο από την Καμαρινέα, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο του Μπόκουμ (Δυτική Γερμανία), έχει τίτλο «Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κυπριακής λαϊκής ποίησης», στο οποίο υπάρχουν δείγματα από τον ακριτικό κώλο της Κύπρου. Ας σημειωθεί πως η καθηγήτρια Καμαρινέα συχνά ασχολείται με τη λογοτεχνία της Κύπρου και με-

τέφρατε κυπρίους ποιητές στα γερμανικά. Το ίδιο περιοδικό στο προηγούμενό του τόμο περιλάμβανε μια μελέτη του Πάτρικλου Σταύρου με τίτλο «Νίκος Καζαντζάκης και Κύπρος».

● Ο κύπριος καθηγητής της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Μιννεσώτας Θεοφάνης Σταύρου εφέτος στον όγδοο ετήσιο εορτασμό των νεοελληνικών γραμμάτων μίλησε για τον Γρηγόριον Ξενόπουλον (1867-1961) εξαιρώντας τη συμβολή του στη νεοελληνική πεζογραφία και θέατρο, αλλά και στην κριτική, τον παιδικό λόγο και στην κίνηση του περιοδικού Τύπου. Δεν παρέλειψε να αναφερθεί και στα περιοδικά και τους συγγραφείς, που ασχολήθηκαν με τον Ξενόπουλο, Ανάμεσα τους στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» και στον Κύπρο Χρυσάνθη. Επίσης σε φυλλάδιο, όπου καταγράφονται οι δωρητές στη «Λαούρδειον Συλλογή Σύγχρονης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», συναντάς ονόματα κυπριακών σωματείων και κυπρίων συγγραφέων, ως των Μαρίας Αδριαμίδου, Κυριάκου Χαραλαμπίδη, Κύπρου Χρυσάνθη, Ανδρέα Χατζηθωμά, Χρήστου Κάρμιου, Σοφοκλή Λαζάρου, Άντρης Λοταρθου Νίχης Μακιαγκού, Μιγάλη Μαραθεύτη, Εύγενίας Πετρώνδα, Ιάκωβου Ρωσσίδη, Κώστα Βασιλείου και άλλων.

● Στο περιοδικό «Ο Αμάρανθος» (αρ. 9) που εκδίδει από μέρους του Πανεπιστημίου του Τορόντο ο Γ. Δανιήλ, δημοσιεύονται τρία ποιήματα του Σάββα Πατσαλίδη απ' τη συλλογή του «Διάφραγμα». Τη δημοσίευση συνοδεύει το εξής σχόλιο: «Η δεύτερη τούτη σειρά ποιημάτων του Πατσαλίδη δικαιώνει τις προσδοκίες που μας άφησε η πρώτη. Είναι ποιήματα επιγραμματικά και ευφυή τραυμένου λυρισμού και αποστασιοποιημένου αισθησιασμού». Ο Σάββας Πατσαλίδης κυκλοφόρησε την

πρώτη του συλλογή στο Μοντρεάλ (1981) με τίτλο "Paroles".

• Ο Γιάννης Γαλανός, που έχει σπουδάσει φιλολογία στο Λονδίνο και νομικά στην Αθήνα, κι έχει ως τώρα στο ενεργητικό του ποιητικές συλλογές και ταξιδιωτικά, κυκλοφόρησε το οδοιπορικό «Ταξιδεύοντας - Κύπρος» (Πάτρα 1985). Κεφάλαια του βιβλίου αυτού χαρίζεται σε Κυπρίους τους Αι. Κιάτση, Ν. Κρανδιώτη, Κύπρο Χρυσάνθη, Μ.χ. Πιερή και Κ. Σερέζη.

• Με την προτροπή του Κύπριου καθηγητή Θεοφάνη Σταύρου ιδρύθηκε η «Εταιρεία Σπουδής της Ελληνικής Ζωής και Σκέψης» στη Μιννεάπολη της Μινнесότας, που συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο της Μινнесότας. Με τον τίτλο «Νόστος». Εκδίδοντας από αυτήν βιβλία, που διευθύνει ο Σταύρου. Στις εκδόσεις αυτές ο Σταύρου συμμετέχει, εκτός από τους προλόγους, με δικές του μεταφραστικές εργασίες από έργα των Άγγελου Σικελιανού, Κωστή Παλαμά, Γιάννη Ρίτσου.

• Στην ολλανδική έκδοση «Ψηφιδώμα ενός λαού», που κυκλοφόρησε με την ευκαιρία της συνάντησης «Η ποίηση του ενός κόσμου 1985», περιλαμβάνει, ελληνικά και ολλανδικά, οκτώ ποιήματα του Κυριάκου Χααραλαμπίδη, από τα οποία τα τέσσερα ανέκδοτα. Του ίδιου ποιητή δημοσιεύονται πέντε ποιήματα στο περιοδικό «Ο Πολίτης» (αρ. 69—70) (ο λογοτεχνικός παλιός). Ένα από αυτά μιλά για την «Περσεία του Άγγελου Επάρχου στη Χερσόνησο Καρπασίας το 1878» και αρχίζει έτσι:

Μια πικραμένη και περήφανη γυναίκα
της Κύπρου καύχημα, της μάνας της
καμάρι,

βγήκε με καπνιστήρι — μάλλον συμβολίζει,
λέγουν οι συνοδοί του Άγγελου Επάρχου,
την παρουσία του Θεού κάποιο θωμό και του Άχσαν από τη μυροδόχη, κοινώς μερρέχα, μωσκομύριστον υγρό στο μουσκειμένο απ' τον ιδρώτα χέρι του.

• Ο «Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου» με χορηγία της Πίτσας Καμπούρη, συζύγου του εκδότη Κίμωνα Καμπούρη, κυκλοφόρησε το ογκώδες «Το χρυσό μήλο», που είναι μια ανθολογία κειμένων για παιδιά, γραμμένων από μέλη του σωματίου αυτού. Σκοπός της εκδόσεως, είναι να δώσει ένα ανθολόγιο «ικανό να δώσει μια καλή εικόνα αυτού που γίνεται στον τομέα του βιβλίου για τα παιδιά». Οργώντα τρεις συγγραφείς παιδικού βιβλίου περιλαμβάνονται στην έκδοση με βιοβιβλιογραφικά τους και δείγματα από το έργο τους. Ανάμεσα σ' αυτούς συγκαταλέγεται και ο Κύπρος Χρυσάνθης με μια σειρά παιδικά ποιήματα.

• Από τον εκδοτικό οίκο «Αστέρ» κυκλοφόρησε το βιβλίο του Νίκου Ορφανίδη «Η πολιτική διάσταση της ποίησης του Γιώργου Σεφέρη». Στο βιβλίο αυτό καθορίζεται η πολιτική συνείδηση του Σεφέρη, ο οποίος συνδέθηκε τόσο στενά με την Κύπρο. Το βιβλίο προλογίζει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Κάρολος Μητσάκης, ο οποίος επισημαίνει τη διεξοδική διαπραγματεύση του θέματος αυτού, που απλώς επισημάνθηκε προηγουμένως από άλλους συγγραφείς όπως ο Τσίρκας, ο Γ. Π. Σαββίδης, ο Βίττι.

ΠΕΝΘΗ

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ Ν. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

(1908—1986)

Ο συμβολισμός ήταν αισθητικό κίνημα, που είχε σκοπό να χτυπήσει την ψυχρότητα κι εγκεφαλικότητα των παρασυστιστών και να βοηθήσει τον ποιητή να ξαναθυρίσει στον εαυτό του.

Στη συμβολική αυτή σχολή ανήκει όλη η ποίηση του Πυθαγόρα Δρουσιώτη. Τα νεανικά του χρόνια ο κύπριος ποιητής τάχθηκε στην Αθήνα, τότε που άρχισε η αντίδραση εναντίον της πιο παλιάς αθηναϊκής σχολής και μια καινούργια σχολή των ελασσόνων τόνων διαμορφωνόταν στον κεντρικό χώρο. Ο Ουράνης, ο Ναπολέων Λαπαθιώτης, ο Τέλλος Άγρας, ο Καρυωτάκης, ο Μήτσος Παπανικολάου, ο Κλέων Παράσχος αντιπροσωπεύανε το νέο κίνημα. Το έδαφος ήταν πρόσφορο για να ριζοβολήσουν οι χαμηλοί τόνοι, οι πολύ εσωτερικοί. Ο Δρουσιώτης μεγάλωσε μέσα στο κλίμα αυτό. Σύχναζε όταν ήταν φοιτητής στο «Πάγγειο», όπου μαζευόνταν οι νέοι του τότε καιρού, οι συμβολιστές. Αργότερα τα πρώτα ώριμα του χρόνια τα πέρασε μέσα στην καταπιεστική περίοδο της παλμερακρατίας (μετά την εξέγερση του 1931), μίαν περίοδο που απαγορευόταν η ελεύθερη έκφραση. Το εθνικό πρόσωπο κρυβόταν. Κι αυτό το εθνικό πρόσωπο με την παρηρησία και την απαίτησή του συχνά σε σπρώχνει να εκφραστείς με μείζονες τόνους. Έμενε πια καταφυγή στον ποιητή το κοινό καθημερινό συναίσθημα, το πολύ προσωπικό και εσωτερικό, με το μετηρημένο δήγμα, χωρίς ανατάσεις πιο πέρα από την ατομική ζωή. Έτσι, η εφηβεία του ποιητή και ο πρώτη νιότη είχαν συμπέση με καταστάσεις που τον βοηθήσανε να δεχτεί το συμβολικό κίνημα και να εκ-

φραστεί μ' αυτό. Δε μπορούσε κι αλλοιώς να γίνει. Οι γύρω περιστάσεις έχουν πάντοτε θαρύνοντα λόγο, προπαντός αν υπέρχει και η προσωπική αποδοχή. Και η αισθητική σχολή του συμβολισμού δεν προσφέρει δυνατότητες για προσωπικά πλούσιον έργο. Δίνει όμως δυνατότητες διεισδύσεως σε μυστικούς χώρους της ψυχής.

Μια σύντομη περιδιάβαση στον ποιητικό κόσμο του Δρουσιώτη θα δοκιμάσουμε για να φτάσουμε αδιάστατα και τεκμηριωμένα σε κάποιους γενικούς χαρακτηρισμούς της ποιητικής του γραφής. Έχουμε στη διάθεσή μας γι' αυτή την περιδιάβαση τη συλλογή του «Εκλογή» (Λεμεσός - Κύπρος, 1963) και την «Τοπάζια και Βηρύλλια» (1982).

Η συλλογή «Εκλογή» είναι μια πρώτη, αυστηρή επιλογή από το διάσπαρτο σε περιόδικά ποιητικόν έργο, που ο συγγραφέας του θεώρησε ως δείγμα της φωνής του και φιλοδόξησε υπεύθυνα να το κωδικοποιήσει και να το παραδώσει στον αναγνώστη και στον κριτικό για αποτίμηση. Μέσα στην ψυχή του δούλεψε χρόνια το κομμάτι αυτό, διόρθωσε τον ένα ήχο, άλλαξε κάποιον επίθετο ή ουσιαστικό γιατί με τον νέο νόμιζε πως καλύτερα αποδιδότανε ο συναίσθηματισμός του ή σφαιρικότερα τ' όραμά του κι έφτιαξε τελικά, με οδηγό τη δική του εσωτερική όραση, ενότιες. Αλλά και στη δεύτερη επιλογή η ίδια προεργασία έγινε.

Η δεύτερη εκλογή του, με τίτλο «Τοπάζια και Βηρύλλια», διακρίνεται σε δυο ενότιες με βάση τη στιχουργική μορφή των ποιημάτων. Στην πρώτη ενότιη κατατάσσονται τα τετράστιχα ποιήματα και στη δεύτερη τα πολύστροφα.

Τα τετράστιχα της δεύτερης αυτής εκλογής είναι μια επιγραμματική ανακεφαλαίωση της ποιητικής παραγωγής του

Δρουνσιώτη. Όλα τα παλιά θέματα σε μεγάλη συμπίκνωση ξαναγυρίζουν μ' ένα τόνο μάλλον ήπιο, σα νάσαι πια το καταστάλιμα, και συνεπώς η κάπως γαλήνια πια αντίληψή τους, η τελική. Κείνο το ελαφρά μελαγχολικό ύφος των περιφημών «Στροφών» του Μορεάς απηχεί σ' ένα δεύτερο πλάνο μέσα σ' αυτό τον τετράστιχο λυρικό λόγο του Δρουνσιώτη. Αλλά και η άλλη ενότητα της δεύτερης αυτής εκλογής δεν ξέφυγε από το παλιό κλίμα της ποιητικής γραφής του Δρουνσιώτη. Τα παλιά θέματα επανέχονται βασανιστικά: η χαμένη νιότη, το έρμιο σπίτι, η προσμονή του θανάτου, οι φευγάτες στιγμές αγαπημένων γνωριμιών... Η ταξιδιωτική εντύπωση παρουσιάζεται ως το μόνο καινούργιο στοιχείο στη νέα αυτή εκλογή, αλλά και τούτη αντικαθίσταται στην πραγματικότητα τη σειρά «Αττικά Φέγγη» σε μια κάπως διάφορη διάθεση. Προσωπικά βλέπουμε τη δεύτερη αυτή εκλογή απολύτως ενταγμένη στην πρώτη σαν ένα ενιαίο σύνολο και ως μοιφή και ως θέματα και ως αισθητικό κλίμα.

Ποιά όμως στοιχεία της ποίησης του Πυθαγόρα Δρουνσιώτη κατασταλάζουν μες την ψυχή σου και αδιάστα στα χείλη σου έρχονται: όταν θελήσεις να την χαρακτηρίσεις; Για μας είναι: τα εξής: η περιπάθεια, η απογοήτευση, η μελαγχολία εφηβικού τύπου, η τάση για φυγή, ένας λεπτός κοσμοπολιτισμός των εστέτ, προπαντός πολλή ωραιότητα. Αυτά τα στοιχεία μέσα στα πλαίσια περιορισμένου αριθμού θεμάτων με ένα σπάνιο μουσικό ήχο, έστω και των ελασσόνων κλιμάκων, χαρακτηρίζουν την πολύ μετρημένη ποιητική παραγωγή του Δρουνσιώτη. Το ξεκίνημά του στον ποιητικό χώρο συνέπεσε με κείνο του Ανθθα και του Παύλου Κριναίου. Δέχτηκε μαζί με αυτούς κοινές επιδράσεις, ανήμα-

νε κάποτε κι οι τρεις στις ίδιες ποιητικές συντροφίες. Αλλά οι άλλοι δυό προχωρήσανε σε άλλους δρόμους, ενώ ο Δρουνσιώτης έμεινε πιστός στο παλιό εκείνο μουσικό κλίμα. Παρόλη τη λίγη παραγωγή του — στο κάτω - κάτω κάλυψε την έκτασή για την οποία νόμιζε πως προοριζόταν να μιλήσει — η ποίηση του Δρουνσιώτη είναι ένα από τα πιο καλά δείγματα της νεοελληνικής συμβολικής σχολής στην Κύπρο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ (1903—1986)

Ακόμα ένας Κύπριος ποιητής εγκατέλειψε τα γήινα, ο Παύλος Κριναίος - Μιχαηλίδης, αφήνοντας μας ένα πλούσιο λυρικό λόγο. Τόπος της ποιητικής και δημοσιογραφικής του δραστηριότητας υπήρξε η Αθήνα, όπου ενωρίς μετανάστευσε από τον γενέθλιο τόπο του την Πάφο. Ωστόσο, και από την Αθήνα έστειλε ανταποκρίσεις στην Κύπρο και συνεργαζόταν τακτικά με τα κυπριακά περιοδικά, ιδίως με τα «Κυπριακά Γράμματα» την «Πάφο» και την «Πνευματική Κύπρο».

Τα πρώτα του ποιήματα δημοσιεύτηκαν ως ώριμη παραγωγή στη «Νέα Εστία» του Γρηγόρη Ξενοπούλου από τον πρώτο χρόνο του εκδοτικού βίου της. Το περιοδικό καθέριωνε τη στήλη «Πρωτοπορία» με τα εξής:

«Με τον τίτλο αυτό θα δημοσιεύωμεν συχνά ποιήματα νέων ποιητών, μάλλον ή ήττον αγνώστων. Και αρχίζομε με δυο του κ. Παύλου Κριναίου Μιχαηλίδη, ο οποίος είναι ίσως ο γνωστότερος και του οποίου κάποιον ποίημα «Ο ύπνος μιας μικρής εταίρας», δημοσιευθέν πέρσι εις τους κόμβους των. Εμπίναμε λοιπόν, ότι ο κ. Μιχαηλίδης αξίζει την τιμήν ν' ανοίξει αυτήν την «πρωτοπορίαν». Και ακόμη ότι τόνομα του θα ήτο μια ενθάρρυνση δια

μερτικούς άλλους. Οπωσδήποτε τα ποιήματα του κ. Μιχαηλίδη θα δημοσιεύονται εις το εξής χωριστά. Ελπίζομεν δε ότι και άλλοι επιβαλλόμενοι σιγά - σιγά δια της «πρωτοπορίας» θα γίνουν κατόπιν τακτικοί συνεργάται μας. Διότι το πρόγραμμα της «Νέας Εστίας» περιλαμβάνει, ως γνωστόν, και την εμφάνιση νέων λογοτεχνιών εις όλα τα είδη.

Όμως η πρώτη του εμφάνιση έγινε, ως ήταν φυσικό, στην εφημερίδα «Πάφος» το 1921 και στην «Αλήθεια» της Λεμεσού. Στην Αθήνα εμφανίζεται με ποιήματα στην «Ανθολογία των νεωτέρων ποιητών» κι αργότερα στο περιοδικό της «Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας» και στη «Νέα Εστία». Επαγγελματικά δημοσιογραφούσε και προσωπικά τον γνωρίσαμε ως μέλος του συντακτικού προσωπικού της «Βραδυνής» απ' όπου αποχώρησε για να συνταξιοδοτηθεί.

Στον δημοσιογραφικό τομέα, εκτός από τις πουκίλου αλλά κυρίως καλλιτεχνικού και λογοτεχνικού περιεχομένου ανταποκρίσεις του στις κυπριακές εφημερίδες, ενδιαφερόταν πολύ για τα αρχαιολογικά κι έχει αρκετά αρχαιολογικού - ταξιδιωτικού τύπου κείμενα δημοσιευμένα σ' εφημερίδες και περιοδικά.

Ωστόσο, διέπρεψε στον ποιητικό λόγο με αρκετές ποιητικές συλλογές. Αναφέρουμε τις εξής: «Φυργικοί αυλοί» (1932), «Μωσαϊκά και Επιγράμματα» (1934), «Τετράδια των Αγγέλων» (1970), «Το χρυσό δυσκοπότερο» (1972), «Το μανουάλι με τα 63 κεριά» (1974) και άλλα. Επίσης κυκλοφόρησε δυο βραβευμένες ποιητικές συλλογές για παιδιά.

Όλες οι Ανθολογίες Ποιήσεως στην Ελλάδα και την Κύπρο περιλαμβάνουν σε ικανοποιητικό βαθμό ποιήματά του και γίνονται εύφημες αναφορές στον ποιητικό

του λόγο, όπως κι οι διάφορες ιστορίες της Νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ο Κώστας Θρακιώτης τον αποκαλεί «λυρικότατο» και «γραμμικό». Ο Π. Παναγιωτόπουλος τον χαρακτηρίζει «ποιητή της τρυφερότητας» και γράφει πως «η λυρική του διάθεση κυριαρχείται κυρίως από μια απαράμιλλη τρυφερότητα που εκφράζει τη βαθύτερη ανθρωπιά αυτού του ποιητή». Ο Γ. Βαλέτας σημειώνει πως «ο Π. Κριναίος ξεχώρισε μ' ένα αμρενωπό λυρισμό». Ο Α. Περνάρης λέγει πως ο Κριναίος «χαρακτηρίζεται από ξεχωριστή ευαισθησία και περιπάθεια, χωρίς όμως συναίσθηματισμούς».

Κρίνοντας την ποιητική παραγωγή του Παύλου Κριναίου από την προσωπική μου επαφή με το δημοσιευμένο ποιητικό του λόγο, αλλά και από πολλά χειρόγραφα ποιήματά του που έχω στο αρχείο της «Πνευματικής Κύπρου» προς δημοσίευση, θα τον έβλεπα σε δυο περιόδους, την παραδοσιακή και τη νεοτερική του, παρόλο που συχνά στη νεοτερική παρεμβάλλει στοιχεία από την παραδοσιακή ώστε να χαρακτηρίζεται ως σπαυδός της ανανεωμένης παράδοσης. Και είναι φυσικό ένας που δούλεψε για δεκαετηρίδες τον παραδοσιακό λόγο να μὴν αποδρασημύεται τελείως από αυτόν. Πάντως και στις δυο αυτές ποιητικές περιόδους του ο Κριναίος υπήρξε εκρηκτικός λυρικός ποιητής με ανατάξεις, φυσιολατρικούς ήχους, μελωδικούς στίχους, απλόχερες ελληνικές εικόνες. Δύσκολα, βέβαια, υγκρατιόταν η έκφραση του στην ανανεωμένη της μορφή, τόσο τον μεθούσε ο λυρισμός, ο πολύ ελληνικοκεντρικός.

Ας είναι ελαφρύ το χόμα που τον σκεπάζει κι η μνήμη του σ' εμάς με το λυρικό του ήχο και την τρυφερότητα των ποιημάτων του για παιδιά.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

**ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ.**

Κεντρικό:

Οδός Γρηγόρη Αυξεντίου, Ταχ. Κιβ. 4537, Λευκωσία

Υποκαταστήματα:-

Λευκωσία - Αμμόχωστο - Λεμεσό - Πάφο - Λάρνακα

••• ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ •••

★ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ:-

Δεχόμαστε καταθέσεις όλων των τύπων.
Διαθέτουμεν υπηρεσίαν Εξωτερικών Συναλλαγών.
Καλύπτουμεν όλη την Κύπρο με το πυκνότερο δίκτυον
Υποκαταστημάτων και Αντιπροσώπων.

★ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ:-

Προμηθεύουμε τους αγρότες με το:-
90% των Λιπασμάτων
95% του Πατατόσπορου και
65% των Φυτοφαρμάκων
που εισάγονται στον τόπο μας

★ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ:-

Ασφαλίζουμεν εναντίον κάθε κινδύνου:-
Πυρός - Ατυχημάτων - Θάλασσας - Οχημάτων - Κλοπής κ.ά.

50 ΧΡΟΝΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Για την ανάπτυξη της Γεωργίας
- Για την πρόοδο της υπαίθρου
- Για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου του λαού μας.

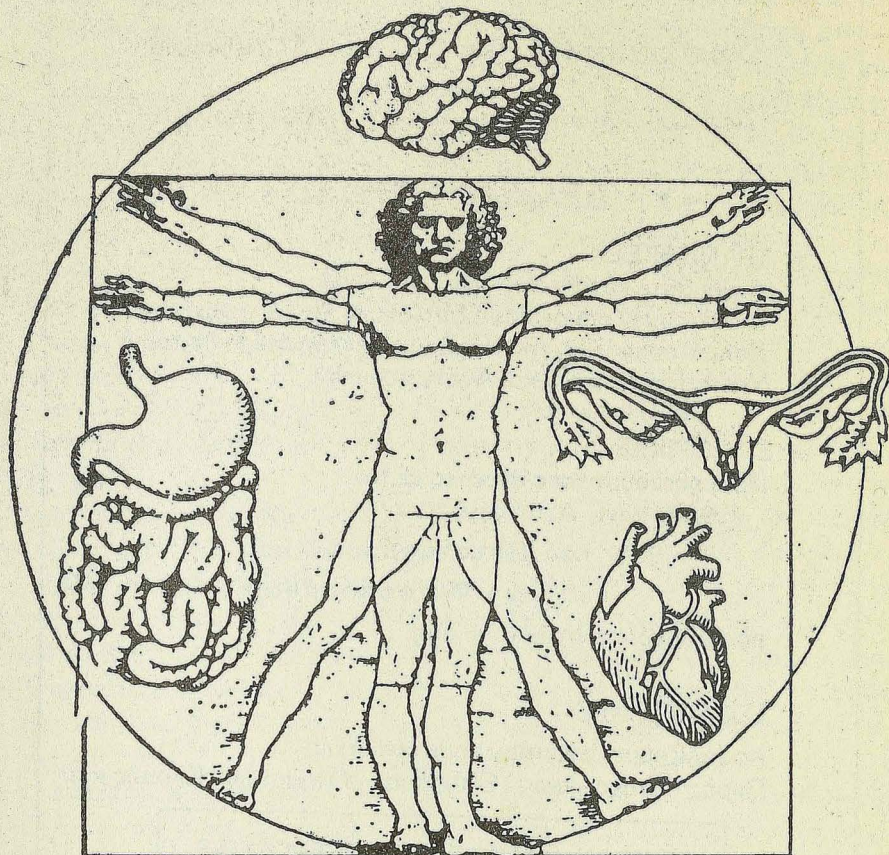
**ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΥ και
ΠΑΝΤΑ ΣΤΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΣΑΣ**

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

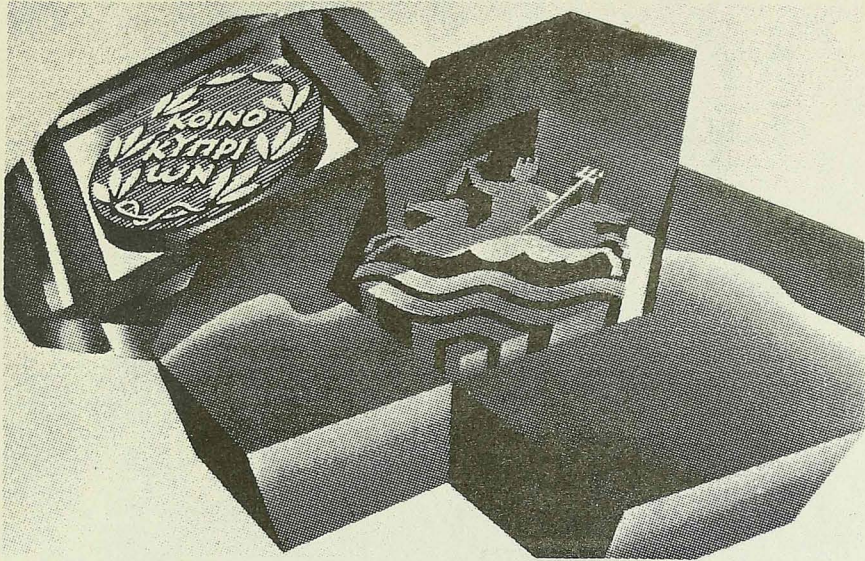

provides deeper, more selective anxiolytic relief

**in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**

Wyeth
Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

Γιατί στις Γενικές Ασφάλειες Κύπρου

Μια ασφάλεια ζωής, μια ασφάλεια περιουσίας μια οποιαδήποτε ασφάλεια, στις Γενικές Ασφάλειες Κύπρου είναι δυό φορές εξασφαλισμένη. Γιατί οι Γενικές Ασφάλειες Κύπρου, είναι και ο Πρώτος και ο Μεγαλύτερος Ασφαλιστικός Οργανισμός του τόπου, έχει το μεγαλύτερο μετοχικό κεφάλαιο.

Πάνω απ' όλα, οι Γενικές Ασφάλειες Κύπρου είναι μέλος του Μεγαλύτερου Οικονομικού Οργανισμού του τόπου, του Συγκροτήματος της Τραπέζης Κύπρου, με περιουσιακά στοιχεία πάνω από 550 εκατομμύρια λίρες.

κοντά σας ότι κι' αν συμβεί

**ΓΕΝΙΚΕΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ
ΚΥΠΡΟΥ**

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας... ΚΕΟ

